

VLAD ȚEPEȘ

13582
Dublet

ȘI

NARAȚIUNILE GERMANE ȘI RUSEȘTI ASUPRA LUI.

STUDIU CRITIC

DE

IOAN BOGDAN

Profesor la Universitatea din București, membru corespondent al Academiei Române și al Societății de istoria și antichitățile rusești de la Universitatea din Moscva.

CU CINCI PORTRETE

BUCUREȘTI

EDITURA LIBRĂRIEI SOCECŪ & Comp.

21, Calea Victoriei, 21

1896

144620

13582

VIDEO TAPES

INTERNATIONAL DEPARTMENT OF HUNGARIAN LANGUAGE

STUDIO CITY

VIDEO TAPES

B.C.U. Bucuresti

C144620

VIDEO TAPES

INTERNATIONAL DEPARTMENT OF HUNGARIAN LANGUAGE

STUDIO CITY

VIDEO TAPES

I. PORTRETUL LUÎ VLAD ȚEPEȘ

după o copie în oleiū a muzeului din castelul Ambras în Tirol.

II. PORTRETUL LUI VLAD ȚEPEȘ

după o copie în miniatură a cabinetului de monede, medalii și
antichități din muzeele imperiale dela Viena.

III. PORTRETUL LUI VLAD ȚEPEȘ

după o broșură germană din sec. 15—16, păstrată în muzeul
național din Budapesta.

IV. PORTRETUL LUI VLAD ȚEPEȘ

după o broșură germană din sec. 15—16, păstrată în biblioteca
imperială de la Berlin.

V. PORTRETUL LUI VLAD ȚEPEȘ

după o broșură germană din sec. 15—16, păstrată în biblioteca
Academiei Române.

PREFAȚĂ

Contele Joseph Kemény, un distins critic istoric, a zis în introducerea studiului său asupra episcopatului de Bacău următoarele: „Cineva face o supoziție; un altul clădește pe ea o teorie; un al treilea o ia drept un adevăr, trage concluziuni dintr'insa și mai adaugă ceva dela sine; un al patrulea adaugă ceva la cele adause și mergînd tot așa într'un fel de șir genealogic, istoria trece pe nesimțite „in longas errorum generationes“, până ce în sfîrșit avem dinaintea noastră un uriaș arbore, ale cărui ramuri îndrăznește în loc să ofere istoricului obosit o odihnă sigură și un sprîjin puternic, îi storc sudorii de sînge“. A. Kurz, Magazin für Geschichte u. s. w. Siebenbürgens, vol. II, pag. 1.

Aceste frumoase vorbe mi-aū venit în minte cînd am luat condeiful ca să scriu prefața studiului ce prezintă cetitorilor în paginile următoare.

Și 'n adevăr, domnia lui Vlad Țepeș a avut în istoriografia noastră mai nouă soartea teoriilor de care vorbește Kemény.

Dela A. T. Laurian și până astăzi, domnia lui Vlad Țepeș este expusă, atît în scrierile cu pretenții

științifice cit și în manualele de școală, într'o lumină ce treptat treptat devine tot mai falșă. Odată stabilit un punct de vedere greșit sub care se aprecia domnia acestui voevod, faptele nouă ce se descopereau asupra lui trebuiau interpretate în acelaș chip.

Și de unde Vlad Țepeș la istoricii mai vechi, ca Șincai și Engel, este ceea ce a fost în realitate : un crunt tiran și un monstru al omenirei, el se transformă la cei mai noi pe încetul într'un mare și viteaz domn, într'un organizator militar al țării, într'un protector al celor săraci și drepti, ba chiar într'un geniu al națiunii.

Inceputul acestei concepțiuni îl găsim, dacă nu mă'nșel, la A. T. Laurian. În manualul său de Istoria Rominilor, Iași 1853, partea III, pag. 2—3, Laurian, după ce povestește cum Vlad Țepeș, pe care el îl numește Vlad V, a tăiat sub fel de fel de pretexte o sumă de oameni și a prădat în mai multe rinduri Transilvania, încheie cu următoarea apreciere generală a domniei lui :

„El domni cu o rigoare necunoscută până atunci în principatele romine ; însuflă teroare la toți locuitorii țării, încit aceștia se temeau mai tare de dînsul decit de moarte. Despot în inima și în purtarea sa către alții, însă amator de independință națională și curajos până la temeritate, Vlad determină să sacrifice tot spre mîntuirea țării de impunerea jugului străin. Spre acest scop el organiză tot statul milităresc, pedepsi fără misericordie ori-ce perfidie și cu modul acesta introduse în țară o securitate publică mai până la necrezute“.

Un istoric cu fantasia mai bogată decît a lui Laurian, I. Heliade Rădulescu, desfășură mai departe ideea predecesorului său. În cartea sa: Prescurtare de historia Romînilor, București 1861, p. 127, după ce face pe Vlad Țepeș să lupte contra Dăneștilor, aliații Ungurilor și partizanii feudalismului unguresc, Heliade îi atribuie hotărîrea de a se răzbuna pe aceștia și încheie apoi cu următoarea apreciere generală: „Organizînd țara militărește, pedepsind cu rigoare și cu dreptate, neîertînd nici o faptă rea, ca un alt Dracon al Atenei, aplicînd pedeapsa cu moarte la cea mai mică abatere din legi, prin teroare eși la căpătîi, de a moraliza țara și a stabili securitatea publică. Nici o tigresă nu și-a apărut puii mai cu furoare în contra inamicilor, precît Vlad V și-a apărut Romîni în genere în contra Turcilor și altor inimiți din afară și din lăuntru“. Cf. ed. II, București 1870, p. 157.

Din studiul nostru se va vedea că fie-care cuvînt din această frază este o neexactitate. Dar Heliade nu s'a oprit aci. El fantazează de un tratat încheiat de Țepeș cu Turcii la 1460, cu sfatul și cu invoirea mitropoliților și boerilor (p. 127), știe să ne spună de un alt tratat de alianță cu Ungurii contra Turcilor la 1461 (p. 128), pune invaziunea lui Țepeș în Turcia la 1464, sue numărul armatei turcești venite împotriva lui la 250,000, vorbește de o luptă la Focșani, etc.: toate acestea, deși Engel, cu șai-zeci de ani mai înainte, expusese domnia lui Vlad Țepeș după izvoare, fără exagerațiuni și neexactități.

Din manualele lui Laurian și Heliade Rădulescu aprecierile greșite asupra lui Țepeș trecură în ma-

nualele de școală mai nouă. Unul din cele mai răspindite, al lui M. C. Florențiu, după ce resumă aproape tot ce se cuprinde în Heliade asupra lui Țepeș și-l mai face să domnească a treia oară, pe la 1479 și până la 1493, sub numele de Vlad Călugărul, zice despre el următoarele :

„Vlad Țepeș a fost unul dintre cei mai de căpetenie domni ai țării noastre : inimos, drept, vrășmaș neimpăcat al minciunei, hoției, lingușirei și chiar al leneviei până la tiranie, însă mare viteaz și mare patriot, căci deși a fost în adevăr foarte crud cu vrășmașii săi, dar nici tigresa nu-și apără puii cu mai multă infocare de vrășmași, pe cât a apărut Vlad pe Romini, patria, naționalitatea și religiunea lor de corupția străină“. Noțiuni de istoria română, ed. XXIII, București 1892, pag. 47. În acelaș chip e redactat Mărescu, Curs elementar de istoria Rominilor, ed. II, București, pag. 129 — 133, și toate celelalte manuale, pe care nu le mai citez aci, căci unul repetă ceea ce zice celălalt.

Dar acestea sunt manuale, redactate de oameni necunoscători a izvoarelor și deci în mod fatal siliți să compileze după alte manuale, fără să le poată controla.

Mai curios e că însăși istoricii noștrii cei buni, acei cari și-au scris manualele bazați pe studiul propriu al izvoarelor, s’au lăsat a fi îndrăgiți de această tradițională legendă a lui Țepeș. Vom cita pe doi, cei mai de căpetenie.

Dl. Xenopol, în Istoria Rominilor, vol. II, pag. 293 (Iași 1889), încheie capitolul său despre Țepeș cu ur-

mătoarele : „Crud până în măruntae, străin de milă și de îndurare, el puse cumplita lui fire în slujba țării sale și după ce o curăți de relele lăuntrice, tăind și acolo unde ar fi putut lecui, el puse piept contra înjosirei în care căzuse. Aici se arătară celelalte ale sale însușiri, curajul temerar și disprețul morții, care-l puseră în stare să înfringă pe unul din cei mai mari cuceritori ai lumii. Nu poate fi rostită asupra lui o laudă mai mare decât aceea pe care Chalcocondila o pune în gura lui Mohamed II: Nu este cu puțință a se răpi țara dela un bărbat care face lucruri atât de mari, mai ales când dinsul știe așa de bine să întrebuițeze și puterea și pe supușii săi“.

Iar Dl. Tocilescu, în Manualul său, ed. 1894, pag. 45 zice : „Viteaz în războaie, crud cu mișei, Vlad a hrănit în sufletul său idea pentru neatirnairea patriei, a arătat că și un popor mic, când este însuflat de iubirea patriei și are virtute războinică, poate cu izbîndă da piept sutelor de mii de dușmani și până și pe un Mohamed, cuceritorul Constantinoplei, il poate pune în uimire. Dacă n'a izbutit în planurile sale, pricina a fost că în loc de a fi ajutat de Ștefan al Moldovei și cu puteri unite să se lupte contra păginilor, din potrivă fu apucat între două focuri, de boeri fu părăsit, de frate-său fu urgisit și trădat, iar de cumnatul său Matei Corvin fu închis și reținut o bună parte din viața sa, fiindu-i mare teamă de dinsul“.

Maî multă dreptate în apreciere arată bătrînul Șincai, care după ce extrage în cronică sa pasajele mai importante din cronicarii ungurești și bizantini,

zice (ed. II, vol. II, pag. 66) : „Cum că Vladislav, domnul Valahiei și al doilea fecior al lui Dracula celui bătrîn saŭ Vladislav III (așa numește el pe Țepeș) a fost foarte mare tiran, nu se poate tăgădui; dară să fie pătrat atitea și așa cite și cum scriu despre dinsul, încă nu pociu crede“. Despre cruzimile lui fioroase, Șincai crede că sunt în mare parte „numai scornituri, ca cu atita mai groaznic să-l arăte lumei“. Și cu mai multă dreptate decît Șincai numea con-temporanul său Engel pe Țepeș un monstru de cruzime, „ein Abschaum der Menschheit durch Grausamkeit“. Geschichte der Moldau und Walachey, pag. 173.

Astfel va eși Țepeș și din studiul nostru, a cărui tendință este a restabili adevărul istoric asupra unui personaj care n'ar trebui să se dea astăzi în școalele noastre drept model de vitejie și patriotism, ci de care ar trebui să ne rușinăm ca de un trist product al unor vremuri barbare și al unei naturi patologice moștenite.

Această concepție a caracterului lui Țepeș, după noi singura justă, constatăm cu plăcere, a avut-o și Mihail Cogălniceanu. Într'o scriere foarte remarcabilă pentru timpul său, în Histoire de la Dacie, des Valaques transdanubiens et de la Valachie, Berlin 1837, Cogălniceanu numește pe Țepeș „le plus grand monstre de la nature et l'horreur de l'humanité“, spune că „nous n'aurons que trop le tems de maudire et d'exécrer son nom et sa mémoire“ și după ce povestește domnia lui, după Chalcocondylas, Engel și Hammer, încheie cu cuvintele :

„C'est ainsi que mourut ce monstre de l'hu-

manité. Ni Tibère, ni Domitien, ni Néron, ni Jean le Terrible de Russie ne portèrent aussi loin que lui la raffinerie de la cruauté et de la barbarie. Les nations ne trouvèrent pas de surnoms assez expressifs ni assez infâmes pour les lui donner et flétrir sa mémoire. Les Valaques l'appellent le Diable et le Bourreau, les Turcs ne le noment pas autrement que Kasiklu voda, ou le prince des pieux. Son spectacle favori était de voir empaler et son plus grand plaisir était de manger avec sa cour sous les pieux sur lesquels étaient fixés les Turcs“.

Iar după ce mai înșiră citeva din cruzimile lui Țepeș, luate din narațiunea săsească dela Engel, Coghălniceanu zice: „Nous en avons assez dit de ce tyran, ses cruautés sont innombrables et horribles à raconter. Détournons nos regards de ce tigre féroce“. Ed. II, Berlin 1854, pag. 90, 100, 104.

Până și F. Aaron în „Idee repede de istoria prințipatului țării ruminești“, București 1836, deși zugrăvește pe Țepeș ca pe un domn viteaz și patriot și admite (după narațiunea săsească) pentru a doua domnie că „nenorocirile pătimate mai nainte schimbaseră inima lui Țepeș și dintr'un tiran urit făcuseră acum un prinț drept și dulce“ (pag. 138), îl numește totuși „un tiran trist, posomorit și crud“ și recunoaște că a „săvârșit mai multe fapte tiranice cu care se pingărește istoria lui și care fac pe cel mai împietrit să se scirbească de dinsele“ (pag. 107).

Studiul nostru era să fie o scurtă introducere la

poveștile germane și rusești asupra lui Vlad Țepeș pe care le publicăm în partea a doua a lui : el a luat însă proporțiile unei monografii critice, de oarece cu cît studiam mai de aproape pe acest domn, cu atît mai greșite mi se păreau expunerile de până acum asupra lui.

Epoca lui Vlad Țepeș este însă una din cele mai obscure ale istoriei muntenești ; deaceia am fost silit pe ici pe colea să fac unele excursuri asupra predecesorilor și urmașilor lui, pentru a rectifica unele date obișnuite în manualele noastre. Resultatele studiului nostru, unele mai mult, altele mai puțin sigure, se pot resuma în următoarele propoziții :

a) Premergătorul lui Vlad Țepeș este Vladislav Dan, care domnește dela Octomvrie 1448 până la Mai sau Iunie 1456.

b) Țepeș se sue în scaunul muntenesesc cu ajutorul Ungurilor, nu al Turcilor ; aceasta se întimplă în Mai sau Iunie 1456, nu 1455.

c) Politica lui, deși neconsecventă, a fost însă totdeauna ungurească.

d) El și familia lui par a fi fost catolici.

e) Vlad Călugărul și Mihnea cel Rău sunt fiii lui Vlad Țepeș.

f) Atît Țepeș, cît și fii săi, au prezentat diverse simptome de degenerare psihică : aceasta ne explică cruzimea nebună a lui Țepeș și Mihnea, mania religioasă a lui Vlad Călugărul.

g) Țepeș cucerește la 1456 sau 1457 Chilia de la Turci, cărora le-o cedase Petru Aron la 1456, după ce mai înainte o cedase Ungurilor.

h) Bravura lui Țepeș în lupta cu Turcii. dela 1462 este o legendă ; el fuge dinaintea lor.

i) Ștefan cel Mare n'a luat parte la expediția Turcilor contra lui Țepeș.

k) Poporul numea pe Țepeș Drăculea.

l) Narațiunea germană despre Drăcule wayda este scrisă de un Sas contimporan dela Brașov și e demnă de toată credința ; cruzimile și jafurile istorisite într'insa se adevăresc din documente contimporane.

m) Povestea rusască despre Dracula este scrisă pe la 1481—1484 de un Rus care cunoscuse foarte bine familia lui Țepeș la Buda.

n) Mihnea cel Rău s'a suit în scaun cu ajutor unguresc, nu turcesc, în Mai 1508.

o) El a fost în toate o copie fidelă a lui Vlad Țepeș.

p) Dancil Țepeluș, cel care la 1510 a omorât pe Mihnea la Sibiu împreună cu Iakšić, era fratele lui Neagoe Basarab, care avea interes să stîrpească pe Drăculești.

Sunt, se 'nțelege, departe de a crede că aceste cinci-spre-zece puncte vor rămînea ca rezultate cîștigate pentru totdeauna pentru istoriografia noastră ; unele din ele nu sunt destul de sigure, cum sunt cele privitoare la originea lui Vlad Călugărul și a lui Mihnea ; ele vor rămînea încă dubioase, cît timp documentele noastre interne zac în întunecul arhivelor și în mîni particulare.

Rămîne să zic cîteva vorbe despre cele cinci portrete alăturate la această scriere.

Se cunoștea până acum în publicitate două portrete ale lui Vlad Țepeș : unul publicat de Dl. Hasdeu în *Filosofia portretului lui Țepeș*, reprodus din Engel, *Geschichte der Moldau und Walachey*, altul publicat de Dl. Tocilescu în manualele sale, reprodus după o copie a lui Papiu Ilarian, aflătoare între hîrțile acestuia dela Academia Romîna (Mss. No. 419).

Portretul lui Engel (planșa III) este luat din narațiunea germană, exemplarul bibliotecii naționale din Budapesta, cu titlul „Van deme quaden thyrañe Dracole wyda“ ; copia lui Papiu Ilarian este făcută după un alt exemplar al narațiunei germane, aflător în biblioteca imperială dela Berlin, cu titlul „Von dem Dracole wayda, dem grossen thyrannen“. După o însemnare a lui Papiu Ilarian, această broșură este în 8° mic, are 8 file nepaginate, iar pe fila întîia se află deasupra titlul și sub titlu portretul reprodus de noi pe planșa IV ; ea e tipărită la Nürnberg („gedruckt zu Nürenberg durch Iohannes Nüchs“), n'are însă dată ; este o ediție deosebită de a lui Gutknecht dela 1521, pe care a cunoscut-o Kertbeny (cf. pag. 87). Cuprinsul ei este identic cu exemplarul Academiei Romîne, deși portretele se deosebesc unul de altul.

Portretul de pe exemplarul Academiei, cel mai urît din toate, îl reproducem pe planșa V.

Nici unul din aceste trei portrete, reproduse după broșurile germane asupra lui Vlad Țepeș, nu poate fi autentic. Dl. Hasdeu admisese la 1864 autenticitatea portretului din Engel ; dar aceasta o făcuse, se pare, mai mult pentru a putea justifica concluziunile fiziognomice din studiul D-sale ; căci nici într'un

cas nu se poate admite că portretul în chestiune ar fi tot atît de veridic ca portretul lui Mihaï Viteazul, cel făcut la Praga. Atîta numai se poate susţinea despre toate trei: că ele au un izvor comun. În toate Ţepeş e făcut cu pletele lungi, cu nasul mare şi drept, cu buza de jos plecată peste măsură; costumul este deasemenea acelaş: şapca cu steaua în mijloc şi dulama încheiată cu nasturi. Cel mai vechiu din toate pare a fi cel din Engel; acesta e şi cel mai îngrijit în detalii.

Adevăratul portret al lui Vlad Ţepeş, după care s'a luat poate şi prototipul celorlalte trei, este portretul ce se găsea în două copii în muzeul castelului Ambras de lângă Innsbruck şi pe care îl reproducem pe planşele I şi II.

Primul portret, deşi amintit în descrierea castelului publicată la Viena în 1882, ne-a rămas totuşi până acum necunoscut. Dl. Prim-ministru Dimitrie A. Sturdza l-a văzut într'o excursiune făcută la Ambras mai anii trecuţi şi şi-a procurat o copie în culori după dînsul, pe care a bine-voit a ni-o pune la dispoziţie spre publicare.

Iată ce ne spun despre acest portret autorii descripţiei, D-nii Dr. Albert Ilg şi Wendelin Boenheim:

„**Vlad IV Tzepesch**, auch Tzepelusch (Henker) Drakul Wojda, Woywode der Walachei von 1456 bis 1462, Sohn des Drakul, berüchtigt durch seine Grausamkeit als Herrscher. Nach mehrjähriger Gefangenschaft in Ofen wieder eingesetzt 1477, zwei Jahre später wahrscheinlich durch einen Diener ermordet. In der kaiserlichen Sammlung zu Wien als Miniaturcopie

mit der Beischrift: AVEIDA, woraus Primisser (l. c. pag. 135¹⁾ einen „Aveida, Fürst der Wallachei“ macht. Engel's „Geschichte der Moldau und Walachey“ (Halle 1804) enthält eine ähnliche Auffassung nach einem Holzschnitt aus einer Druckschrift des XV. Jahrhunderts betitelt „Van deme groten Thyrane Dracole wyda“, in der Séchenyi'schen Landesbibliothek im Nationalmuseum zu Pest“. Das K. K. Schloss Ambras in Tirol, Wien 1882, pag. 110, No. 158. Dl. Dimitrie A. Sturdza completează această descriere notînd că portretul e făcut pe pînză, în oleiü, și că este vederat de origine mai nouă; el nu este dar contimporan cu acel pe care-l reprezintă, ci o copie de mai târziu.

Autorii descripțiunei nu ne spun nimic despre proveniența portretului în colecția dela Ambras; numele **Vlad IV Tzepesch** este pus în josul portretului de orînduitorii moderni ai muzeului, vre-o inscripție saü vre-o notiță mai veche nu s'a găsit pe el.

Al doilea portret al lui Țepeș (planșa II) se afla mai 'nainte, ca și cel dintiiü, în colecțiunea castelului Ambras, de unde, în urma diferitelor mutări și schimburi ce a suferit această colecție, a ajuns acum în urmă în colecțiunea de monede, medalii și anti-chități a muzeelor imperiale dela Viena; înaintea remanierii din urmă a muzeelor el se afla în etajul de jos al palatului Belvedere. În descripțiunea publicată de Dl. Fr. Kenner, directorul colecțiunei și membru al Academiei de științe dela Viena, portretul e atri-

¹⁾ Primisser, Die K. K. Ambraser-Sammlung. Wien, 1819.

buit lui **Vlad IV Zepelusch**. Dl. Kenner, care a avut amabilitatea să ne trimeată o fotografie după dînsul, ne comunică că el „s'a aflat în colecțiunea de portrete în miniatură a arhiduceiui Ferdinand din Tirol și poate să fie o copie a portretului din Ambras, sau mai probabil, amîndouă par a fi copiate după originalul unui artist, al cărui nume a rămas necunoscut¹⁾“. Aceasta din urmă este și părerea noastră.

Noi credem că amîndouă copiile au intrat, împreună cu multe alte portrete, în colecția castelului dela Ambras pe vremea arhiduceiui Ferdinand, fiul împăratului Ferdinand I, prin a doua jumătate a veacului al 16-lea (c. 1580), cînd castelul dela Ambras servea de reședință lui Ferdinand în calitate de guvernator al Tirolului. Subt acest principe iubitor de artă s'au îmbogățit colecțiunile castelului, din care astăzi o parte se află în muzeele dela Viena, altă parte a fost restituită vechiului castel. Vezi descrierea lui Ilg și Boehm, pag. VII și urm., descrierea lui Kenner, pag. 4 și urm.

Nu este imposibil, ba noi suntem aplicați chiar a admite aceasta, ca originalul portretelor dela Ambras să fi fost făcut la curtea lui Matei Corvin, pe cînd Țepeș petrecea la Buda, de vre-unul din numeroșii pictori

¹⁾ „Führer durch die Porträtsammlung des Erzherzogs Ferdinand von Tirol“, Wien 1892 (de Fr. Kenner), zice despre portret la pag. 106-107 următoarele: „**Vlad IV Zepelusch** (d. i. Pfahlfürst, weil er die Strafe des Pfählens in seiner äusserst grausamen Regierung zumeist anwendete), auch Drakul genannt, Woiwode (Wyda, in der Aufschrift AVEIDA DUX WALA[CHIAE]), anfänglich Freund, seit 1461 Gegner der Türken und Verbündeter des Königs Matthias Corvinus, zudem er, der Uebermacht weichend, entflo, gest. 1462“.

italieni ce treceau pe acolo. Din punct de vedere artistic, portretul a fost lucrat fără multă fineță. Cu toate acestea și cu toate că culorile exemplarului de la Ambras sunt foarte șterse și greu de recunoscut, avem însă impresia unui portret luat după natură. Chipul corăspunde în amindouă copiile cu sufletul lui Țepeș. Ochiii pierduți și inholbați par obosiți de o lungă iritație nervoasă; fața cea suptă pare a fi palidă și bolnavă; disproporția buzei de jos trădează un tremur nervos nestăpinit, dacă nu cumva este obicînuitul stigmat al degenerațiilor.

Fața lui Țepeș pare să fi fost blondă; culoarea părului nu se poate determina, atit e de ștersă în copie; pare însă mai mult blondă sau cărunță, decit neagră.

Țepeș e îmbrăcat într'o dulamă roșie, cu guler de samur larg și încheiată la mijloc cu nasturi de aur; pe cap poartă o șapcă de postav roșu, de jur împrejur cu o blană albă sau vineție ce în exemplarul dela Ambras samănă cu niște șire de mărgăritare; steaua dela șapcă e de piatră galbenă (topaz), în mijloc cu un rubin încadrat în opt perle; din stea ese un mănunchi de pene, cu cincî perle la rădăcină.

Intreg costumul este costumul unguresc de pe vremurile acelea.

București, Martie 1896.

Ioan Bogdan.

CUPRINSUL

Prefața	V
Vlad Țepeș în Muntenia (1456 — 1462. 1476)	1
Excurs I: Regeste pentru domnia lui Vlad Țepeș	57
Excurs II: Numele lui Vlad Țepeș	60
Excurs III: Vladislav Dan, premergătorul lui Vlad Țepeș	62
Excurs IV: Mihnea cel Rău	69
Excurs V: O diplomă dela Vlad Țepeș din 1458	74
Excurs VI: O scrisoare a lui Vlad Țepeș din 1462	76
Narațiunile germane și rusești asupra lui Vlad Țepeș	83
Narațiunile germane asupra lui Vlad Țepeș	85
Narațiunile rusești asupra lui Vlad Țepeș	106
Povestea lui Dracula, trad. versiunii A	125
Povestea lui Dracula, versiunea A	135
Povestea lui Dracula, versiunea B	144
" " " " C	152
" " " " D	160

VLAD ȚEPEȘ IN MUNTENIA.

1456—1462. 1476.

Vlad Țepeș în Muntenia.

(1456—1462. 1476)

Poate nici una din figurile cu care se fălește trecutul nostru n'a fost atit de idealizată în fantazia poporului și a istoricilor, ca figura lui Vlad Țepeș. Aureola de singe care încunjură acest nume a făcut din cel ce l-a purtat un domn legendar și l-a încărcat cu virtuți pe care nu le-a avut. Poporul l-a împodobit cu un caracter crud, dar drept; poeții au urmat poporului ¹⁾, iar istoricii, răpiți de dorința de a prezenta persoanele trecutului sub prisme măritoare, au căutat să facă din Vlad Țepeș un mare geniu, un mare eroi național, un domn care s'a luptat pentru neatîrnarea țării în afară și pentru domnia dreptății și a ordinei în lăuntru. D-l Hasdeu a mers până acolo, încit nu i-a găsit samăn decit în Cesare Borgia și în Shakespeare ²⁾. Și cu toate acestea, din întreaga domnie a acestui crunt tiran nu cunoaștem decit fapte de bestială cruzime. Nimic nu ne arată sollicitudinea lui pentru reforme interne, nimic nu ne

¹⁾ Eminescu, satira a III-a

²⁾ Filosofia portretului lui Vlad Țepeș. Schiță iconografică de B. P. Hasdeu. București, 1864.

testează îngrijirea lui, fie pentru biserici și mănăstiri, fie pentru propășirea materială a țării.

Deși relativ nouă (1456—1462. 1476) și destul de bogată în cronicări și istorici vecini, epoca lui Vlad Țepeș este atât de obscură, încît nici acum, după atitea expunerî ale istoriei romîne dela Engel și Șincai încoace, nu știm aproape nimic sigur despre faptele săvîrșite de el în domnia Munteniei. Documente interne nu s'au păstrat mai de loc dela dînsul: nu cunoaștem mai nici o donațiune sau privilegiu dat de dînsul vre unui boer sau vre unei mănăstiri¹⁾; cronicarii indigeni nu știu să povestească decît cîteva din cruzimile sale celebre, iar cronicarii străini, cari erau departe de teatrul activității lui, ne-au lăsat niște știri foarte confuze asupra evenimentelor petrecute în Muntenia între anii 1456—1462. Dintre Bizantinî, Chalcocondylas și Ducas ne povestesc răsboiul lui Vlad Țepeș cu Mohamed II mai mult din auzite; deși contimporani amîndoi cu evenimentele, acestea se desemnează prea nebulos în mintea lor; spusele lor merită credință numai cînd sunt confirmate de alte isvoare mai sigure. Pentru lupta cu Mohamed II mai avem, din norocire, memoriile ienicerului sirb, care a slujit în oastea lui Mohamed și 'a trecut Dunărea împreună cu corpul de armată menit să scoată pe Țepeș din domnie. Acesta este isvorul cel mai autentic asupra anului 1462.

În al doilea rînd punem narațiunea germană, scrisă de un contimporan, probabil de un Sas dela

¹⁾ Avem o singură confirmare a privilegiilor mănăstirei Tismana, din an. 1458; o publicăm la Excursul V.

Braşov, asupra cruzimilor lui Țepeş și prădăciunilor făcute de el în Ardeal: o lungă listă de cele mai fioroase cruzimi care le-a inventat vreodată spiritul omenesc și din care foarte multe se văd a fi adevărate prin isvoare autentice contemporane. Datele cronologice ale acestei narațiuni despre „Dracul voevod, marele tiran“ sunt foarte exacte, și deaceea ea este un isvor cu mult mai prețios decît a fost socotită până acum. Mai prețioase decît dînsa sunt numai cele citeva documente emantate dela regiî Ungariei, dela voevozii saî vicevoevozii Transilvaniei, dela funcționarii acestora și dela însuși Țepeş, documente care privesc mai toate petrecerea lui în Transilvania, dar care pentru aprecierea acțiunilor lui politice oferă un prea neînsemnat material. Acestea, cunoscute în parte lui Șincai din manuscrisele lui Cornides și lui Engel din copiile lui Eder, sunt mai toate încă nepublicate: ele se află în arhivele municipale săsești dela Braşov și dela Sibiū ¹⁾.

Supunînd din nou isvoarele publicate până acum: documentele și cronicile unui examen critic și completîndu-le cu cele nepublicate, voesc să dau în acest studiu o nouă expunere a domniei lui Vlad Țepeş,

¹⁾ Despre rapoartele ambasadorilor venețieni și altor Italieni, vezi mai jos, unde se vorbește de lupta lui Țepeş cu Mohamed II. — Isvoare interne asupra lui Vlad Țepeş, afară de citeva scrisori emantate dela dînsul, nu sunt. Cronica cea mai veche a Țării Ro. mînești nu știe spune despre dînsul mai mult decît că a zidit cetatea Poenari de lingă Tirgoviște și mănăstirea Snagov, adăogînd și po. vestea, că voind să pedepsească odată pe Tirgoviștenii pentru o obidă făcută fratelui său, el a pus pe cei tineri într'o zi de Paști să lucreze la cetate, până ce toate haînele de pe ei s'a'u rupt, iar pe cei bătrîni i-a tras în țapă. Magazinul istoric, vol. I, pag. 97, vol. IV, pag. 233.

nu atît pentru a stabili nouă fapte, cit mai ales pentru a arăta într'o altă lumină domnia și caracterul acestui voevod. Aprecierile admise în istoriile noastre obicînuite sunt în mare parte greșite și faptele lui Țepeș expuse într'o falșă lumină; critica ne va arăta că este așa. Studiul acesta va servi și ca o introducere trebuincioasă spre a înțelege textele narațiunilor germane și rusești asupra lui Vlad Țepeș, pe care le facem cunoscute publicului nostru prin această scriere.

Vlad Țepeș ocupă tronul muntenesec în momentul cînd marele împărat al Turcilor, Mohamed II, după ce cucerise Constantinopolul la 1453, se pregătea să cucerească cele două puncte principale, care, după dinsul, erau să-i asigure pentru totdeauna stăpînirea peninsulei balcanice: Belgradul sîrbesc și Chilia muntenească. Era fatal ca după căderea acestor puncte strategice în minile Turcilor, Muntenia și Moldova să devie vasale perpetue ale lor, iar domnia turcească să se poată întinde mai departe, în Ungaria și în imperiul german.

Creștinătatea luptase de citeva orî fără succes contra puterii mereu crescînde a Otomanilor; regele Vladislav căzuse la Varna (1444), după ce mai 'nainte creștinii pierduseră bătăliile cele mari dela Cossovo (1389) și Nicopol (1396), care amîdouă avuseră pentru Muntenia efectul de a o aduce într'o atîrnare tot mai apropiată de Turci, îndepărtînd-o de vechea supremație politică a Ungariei. Mircea, văzîndu-și țara amenințată de un vecin cu mult mai puternic

decît Unguriî, încheiase la 1395 tratatul de alianță cu Sigismund al Ungariei, iar urmașii lui, cu toate că unii se văzură siliți din timp în timp să recunoască supremația turcească, rămaseră credincioși acestui tratat. În decursul schimbărilor de tron ce se întimplară în Muntenia dela moartea lui Mircea până la Vlad Țepeș (1418—1456), cei mai mulți domni se urcară pe tron cu ajutor unguresc. Ioan Huniade punea și scotea după bunul său plac pe domnii din Țara Romînească, favorizînd în special pe urmașii lui Dan, fratele lui Mircea cel Bătrîn, cu cari era și înrudit¹⁾.

Țepeș, care era fiul lui Vlad Dracul și prin urmare nepot lui Mircea cel Bătrîn, deși dintr'o familie dușmană guvernatorului Ungariei, se văzu silit și el să rămînă credincios acestuia, cu toate că de mina lui pîrîseră tatăl său Vlad Dracul și fratele său mai mare Mircea. Ba se pare chiar, după mai multe indicii nebăgate în samă până acum, că el și-a cîștigat tronul Munteniei cu sprijinul lui Ioan Huniade.

S'a crezut anume, după spusele lui Chalcocondylas, că Vlad Dracul, supranumit Țepeș, a ajuns în scaunul Munteniei la 1456 prin ajutor turcesc²⁾. Chal-

¹⁾ Vezi o scrisoare a lui Matei Corvin cîtră regele Poloniei Cazimir, din 1488, în care el spune despre tatăl său că „plures illic (sc. în Valachia) ad libitum praefecit vajvodas“, ap. Engel, pag. 182. Acelaș lucru îl mărturisește și regele Ladislău, îndată după moartea lui Huniade, într'o diplomă din 1 Aprilie 1457, în care se zice despre acesta: vajvodas nostros transalpinensem et moldavensem, nobis et regno nostro fideles, alios occidi, alios expelli fecit; ibid., pag. 173.

²⁾ Engel, Geschichte der Moldau und Walachey, Halle 1804, I Th., pag. 173.

cocondylas însă, care spune că Mohamed II a dat domnia Munteniei lui Vlad Țepeș, ținînd pe fratele său Radu la sine, se înșală.

Vlad Dracul, tatăl acestor copii, fusese omorît de Huniade la 1446 împreună cu fratele lor mai mare Mircea ¹⁾; pe fratele mijlociu, Vlad, îl cruțase și-l ținuse la sine; cel mai mic, Radu, fusese trimes de tatăl său mai 'nainte ostatec la Turci. Se știe că Vlad Dracul, care în prima lui domnie șovăise între Turci și Unguri, se dăduse în a doua domnie (1442—1446) cu totul în partea Turcilor și îndrăznise chiar, în urma dezastrului dela Varna (1444) să aresteze în țara sa pe Huniade, care se întorcea din răsboi. Această îndrăzneală a plătit-o apoi cu capul ²⁾.

Huniade, om prevăzător și prudent, neavînd încredere oarbă în domnul pus după Vlad Dracul, în Dan III, deși acesta îi era înrudit, ținu în viață pe Vlad, fiul lui Vlad Dracul, ca să-l aibă la cas de nevoe contra-candidat pentru tronul Munteniei: o tactică păstrată și mai târziu de regiî Ungariei față de domniî muntenești, precum regiî Poloniei aû observat aceeași tactică față de domniî moldovenești. Această nevoe se ivi în curînd, căci Dan III se compromite față de Unguri în lupta de pe Cîmpul Mierlei (1448), unde Huniade încercă o infringere, între altele, și din pricina trădării celor opt miî de

¹⁾ Acesta e pomenit în doc. lui Vlad Dracul din 1439, publicat în Archiva istorică I, 1, 84—85, și reprodus de Miletić, în Dakoromanité, pag. 122; aci se citează ca martori toți trei fiii lui Vlad: Mircea, Vlad și Radu.

²⁾ Engel, pag. 172; vezi narațiunea lui Chalcocondylas, ed. Bonn, pag. 337—339.

Munteni veniți cu Dan III. Isovoarele nu ne lămuresc indestul acest lucru, se pare însă, că în urma unei pierderi atât de simțite, Huniade, fie că l-a socotit pe Dan III trădător, fie că a vrut să pue un om mai energetic în locul lui, l-a scos din domnie între anii 1448—1451 și a pus domn în Muntenia pe fiul lui, Vladislav ¹⁾).

Pe acest Vladislav, „Laßlaw Wabada“ al versiunii germane din St. Gall, „Lasla Wyda“ al versiunii din Engel, îl răstoarnă Vlad Țepeș la 1456 și-i taie capul: primul act al domniei sale și prima verigă în nesfârșitul lanț de crime, care nu era să se rupă decît odată cu moartea lui. Cele două versiuni ale narațiunii germane lasă amîndouă să se înțeleagă că întronarea lui Țepeș s'a făcut cu voea lui Huniade: „atunci (sc. 1456) bătrînul gubernator (sc. Huniade) puse să omoare pe Dracul cel Bătrîn, iar Dracul (sc. Vlad Țepeș) și fratele său se lepădară de legea lor și făgăduiră și jurară să păstreze și să apere legea creștinească (sc. catolică); tot atunci și într'acelaș an (1456) el fu pus domn în Muntenia, unde la moment omori pe Vladislav voevod, care fusese domn mai 'nainte.“ Acest pasaj îl înțelegem și mai bine, dacă îl comparăm cu o scrisoare din 16 *Dechemvrie 1456* ²⁾ a lui Ladislaū de Hunyad din Kechkemeth către Sașii din Brașov și țara Birseî, prin care îi roagă pe aceștia să dea ajutor lui Dan vodă (Daan vaivoda), care merge cu consimțămîntul regelui în potriua lui Vlad

¹⁾ Asupra acestuia vezi mai pe larg Excursul III.

²⁾ „Feria sexta proxima ante festum beati Thomae apostoli, 1456“.

Țepeș ¹⁾, deoarece acesta nu se ținuse de făgăduințele făcute regatului, pe cînd se afla încă afară din țara lui și fără tron: „non ignoratis quanta incomoda dampnaque et molestiae regno et parti transsilvano per infidelem *Drakulam* vaivodam illata sunt, et quatenus *Wlad* vaivoda partium transalpinarum, *cum extra regnum suum esset*, mediante fide sua nobis et domino nostro regi multa promiserit, tamen postquam regnum suum adeptus est, sicuti a certo intelleximus, in partibus illis plura incomoda et dampna intullit et in posterum inferre timetur“ ²⁾.

Cu trei luni mai 'nainte, 7 Sept. 1456, Vlad depusese jurămîntul de credință către regele Ungariei în minile Sașilor din Brașov și țara Birsei. În documentul relativ la aceasta, Vlad, „partium transalpinarum vaivoda et dominus terrarum de Fogaras et Omlas“ declară: că voind să calce pe urmele lui Mircea și a succesorilor acestuia, cari pururea au fost în bune relații cu regii Ungariei, se supune și el de bună voe tînarului rege Ladislau și cere, ca în cas cînd ar fi alungat din țara sa de Turci sau de alți dușmani, să găsească un asil sigur în Ungaria: aceasta o face — zice el — mai ales „*de frica Turcilor*“ ³⁾.

¹⁾ În archiva municipală din Brașov se află (sub No. 8) o scrisoare a lui „Dan, fiul lui Dan vv.“ către Brașoveni, prin care le cere acestora ajutor contra lui *Dracula*, deoarece regele Ungariei îi dăruise lui domnia Munteniei. În această scrisoare Dan se numește „prinț și domn“: *ѣрцешъ и господинъ (ѣрцешъ = Fürst)*.

²⁾ Originalul în archiva Brașovului; copie la Academia Română.

³⁾ „In adeptione prima huius Valachiae dominationis, pro maiori experientia, serenissimo principi domino Ladislao.... sua in iuventute nostram fidelitatem ostendere et facere volentes, caput quoque nostrum et nostrorum omnium in sinum et protectionem suae serenitatis inclinantes, *prae timor Turcorum*“.

Oare dacă Țepeș ar fi fost pus în scaun de Turci, s'ar fi temut el, în primul an și în primele luni ale domniei sale, că are să fie scos dintr'însa tot de Turci? Și mai ales, fiind pus în scaun de Mohamed II, cel care cucerise Constantinopolul cu trei ani mai 'nainte?

Din documentele ungurești se vede că Vlad Țepeș poseda la începutul domniei lui pe deplin grația guvernatorului Ungariei și a regelui. Intr'o scrisoare din 3 Iulie 1456¹⁾ Ioan Huniade, care mergea să scape Belgradul din minile Turcilor, scrie celor șapte scaune săsești din Transilvania, să-î trimeată trupele lor în ajutor contra Turcilor și să n'aibă nici o frică din partea granițelor despre Muntenia, căci „a însărcinat pe Vlad voevod să îngrijască totdeauna de apărarea lor“: ecce enim commisimus Wlad vaivodae, ut pro defensione vestra semper invigilet et intendat.

Cum se vede, încrederea lui Huniade, care protejase până aci pe Vlad Țepeș, nu era încă zguduită. Și 'n adevăr, după două luni, în 7 Sept. 1456, cînd Huniade nu mai trăea, Țepeș trimete din Tirgoviște Sașilor jurămintul cătră regele Ungariei.

Am citat aceste documente, pentru a stabili faptul până aci neobservat, că *Vlad Țepeș a ocupat tronul muntenesc cu ajutorul Ungurilor*. Aceasta s'a întîmplat, cum vom vedea și mai la vale, prin *Maș sașă Iunie 1456*²⁾. În Dechemvrie același an el pier-

¹⁾ „Kewinij, secunda die festi visitationis Mariae virginis“. Orig. Sibiu; copie la Acad. Rom.; publicată de Teleki, Hunyadiak kora, vol. X, pag. 527—528. Engel, l. c., p. 173, pune această scrisoare greșit în 12 Iunie 1456.

²⁾ Data 1455, pusă de Tocilescu, Manual, ed. 1894, pag. 39, pentru începutul domniei lui Vlad Țepeș, este prin urmare greșită

duse increderea Ungurilor, cari se pregăteau să pună în locul lui pe Dan.

Aci e vorba de *Dan*, tatăl aceluși Vladislav, pe care l-a omorât Vlad Țepeș în primul an al domniei sale. Xenopol îl numește Dan III, admitând că el e fiul lui Dan II și nepotul lui Dan I și a lui Mircea; el era deci din familia Băsarăbeștilor; Chalcocondylas îl numește „*Dan, fiul lui Basaraba*“: *Δάνον τὸν Μασαράμπᾳ παῖδα* ¹⁾. Acest Dan aștepta în Transilvania să-și vie din nou rindul la domnie și, precum se vede dintr'o scrisoare a lui dată în Feldioară la *2 Aprilie 1459*, nu scăpa nici o ocașie ca să ponegrească cit mai mult înaintea Ungurilor și Sașilor pe Țepeș, comunicându-le cruzimile lui; el se așezase în țara Birsei din însuși ordinul regelui Matei Corvin. În această remarcabilă scrisoare Dan se numește „*vaivoda et dominus partium transalpinarum*“ și denunță pe Vlad Țepeș că a devenit necredincios regelui, că s'a supus Turcului și că a tras în țapă și a ars de vii o sumă de negustori din Brașov și țara Birsei, ca să dea prin aceasta Turcilor o dovadă vădită de credința sa ²⁾. Poate că la acest Dan face alusiune Țepeș în scrisoarea sa dela Tirgoviște din *13 Martie 1457*, prin care cere Sașilor din Sibiu să nu adăpostească în mijlocul lor „pe un popă rominesc ce se zice fecior de domn“ (*sacerdos Wolachorum, qui se nominat filium vaivodae*), căci nu așa s'a înțeles el cu dinșii,

¹⁾ Ed. Bonn, pag. 388; cf. Xenopol, *Istoria Romînilor din Dacia Traiană*, vol. II (faș 1889), pag. 127, nota 15.

²⁾ Vezi un extras din această scrisoare mai jos, pag. 17—18.

cînd trăea în mijlocul lor; ei trebuie să știe foarte bine că el nu și-a luat domnia cu ajutorul nimăru¹⁾. Se pare că pe acest Dan Vlad Țepeș n'a putut pune mina; a prins însă pe fiul lui, pe „tinăru^l Dan“ (versiunea germ. din Engel: „den jungen Dan“, cea din St. Gall: „den jungen Darin“), fratele lui Vladislav, pe care apoi l-a prohodit de viu, i-a făcut groapa și i-a tăiat capul lângă groapă.

În urma acestor relațiuni ale lui Vlad Țepeș cu Ungurii, ne-am aștepta ca el să se arăte, măcar la începutul domniei lui, prieten și bun vecin cu dinșii. După ce ca orfan fusese ținut de Huniade la curtea sa, după ce petrecuse o parte din viața sa, înainte de a ajunge domn, între Sașii din Sibi^u, după ce atît Huniade și ceilalți funcționari înalți ai regelui Ladislău, cit și Matei Corvin și Mihail Szilágyi mai târziu, căuta^u să-i acopere jafurile nemotivate făcute în Ardeal și să-l justifice înaintea Sașilor, după toate aceste dovezi de bună voință, cum mulțămeste Vlad Țepeș Ungurilor și Sașilor? Făcînd, din primul an al domniei sale, din primele luni chiar, incursiuni prădalnice în Transilvania, devastînd teritoriile săsești de lângă Sibi^u, Brașov, Amlaș și Făgăraș, arzînd și chinuînd pe oameni în modul cel mai nemilos. În

¹⁾ Orig. Sibi^u; Archiv für sieb. Landesk., N. F. XXI, 351. — Acesta este un nou argument că Vlad Țepeș și-a ocupat tronul din Transilvania, unde se vede că a petrecut la Sibi^u, ceea ce nu s'a putut face fără consimțămîntul regelui unguresc. Cf. și două scrisori din 1458, una a regelui Matei Corvin (28 Febr.), alta a lui Mihail Zylagy de Horogzeg, scrisă în numele lui Matei Corvin (6 Mart.), prin care Sașii din Sibi^u sunt rugați „să dea pace lui Vlad“. Originalele la Sibi^u; cea din urmă publicată de Teleki, Hunyadiak kora, X, 582—583; cf. și Engel, l. c., 174.

tot cursul domniei lui celei dintii, dela 1456 până la 1462, cronicile contimporane nu știu să povestească nimic altceva despre dînsul, decît crimele îngrozitoare săvîrșite în Ardeal, crime ce s'ar părea că-s fabule — și s'aũ pãrut multora — dacã documentele contimporane n'ar veni acum să confirme în modul cel mai neîndoios spusele cronicelor.

Cruzimile lui Țepeș sunt descrise pe larg de narațiunea săsească, care spune că el, îndată ce s'a făcut domn și a ucis pe Vladislav, premergătorul său, decî la 1456, „aũ ars sate și castele în Transilvania, lingã *Sibiũ* (Hermonstatt), și aũ prefãcut în cenușe castelele și satele din Transilvania ce se numesc mănãstirea *Holzñüwdorff* și *Holznetÿa* ¹⁾; dupã acestea aũ ars satul *Berkendorf* ²⁾ din țara Birsei cu bărbați, cu femei și cu copii cu tot; cei ce n'aũ fost arși de vii, i-aũ dus prizonieri în Muntenia și i-aũ tras în țapã“.

Intr'un alt an (1457 sau 1458) Vlad Țepeș pustiește ținutul *Brașovului* și săvîrșește cele mai bestiale cruzimi față de locuitorii Sași ai acestuia.

Narațiunile germane spun că Vlad Țepeș s'a repezit cu toată puterea lui asupra *țării Birsei* (Wor-

¹⁾ Acestea sunt probabil satele de astăzi *Neudorf*, de lingã Sibiũ, și *Holzmenzen* din districtul Noerigului, tot lingã Sibiũ.

²⁾ Exemplarul Acad. Rom. are *Beckendorf*, al lui Engel *Beckendorf*. Un sat cu acest nume nu cunoaștem azi în țara Birsei. Poate că e vorba de *Brenndorf*, ung. *Bodfalu*, lingã Brașov. Un *Birkendorf* se aflã lingã Mediaș (ung. Oláh-Bükkös, Făget); acesta este însă prea departe de granița Munteniei, ca să poată fi identificat cu *Berkendorf* sau *Beckendorf* al narațiunii săsești. E. A. Bielz, *Handbuch der Landeskunde Siebenbürgen's*, Hermannstadt, 1857.

teland, Wuetzerland), aŭ ars satele și cetățile pe unde aŭ trecut, aŭ dat foc bucatelor de pe cîmpuri, iar pe cei prinși i-aŭ dus afară de cetatea Brașovului (Kranstatt, Kronstat), lingă capela sfintului Iacob, și de a lungul dealului de lingă capelă (an den berg by der capellen) i-aŭ tras în țepe; între dinșii Țepeș cu prietenii săi stătea la masă și mînca. Tot atunci a dat foc suburbiului cetății și bisericei sf. Bartolomei, pe care a prădat-o; după aceea a trimes pe un căpitan al său să prade un sat mare de lingă Brașov cu numele *Zeyding* (Zeinding, Zendingk) ¹⁾, și deoarece căpitanul nu izbuti să-i îplinească porunca, fu tras în țăpă împreună cu ceilalți. Faptele acestea sunt autentice; autorul cunoaște așa de bine locurile în care s'aŭ petrecut, incit este cu neputință a admite că ele ar fi scornite ²⁾.

¹⁾ Pe rominește acest sat se chiamă *Cotlea*; înainte era curat săsesc, acum sunt mulți Romîni într'insul.

²⁾ Biserica sf. Bartolomei, cea mai veche biserică săsească din Brașov, există și astăzi. Ea se află tocmai la marginea despre răsărit a orașului, era însă înainte în centrul lui, în partea care azi se chiamă „Brașovul vechiŭ” (ung. ó Brassó, säs. Altstadt) și care este Brașovul primitiv al Sașilor. Mai târziu orașul s'a lătit spre apus, unde s'a zidit așa numita „cetate”, întărită cu ziduri pe timpul lui Sigismund, și unde s'aŭ întins și Romîni, pe valea ce se chiamă, dela o veche colonie bulgărească, „Scheiŭ”, ung. Bolgárszeg, säs. Obere Vorstadt, iar mai 'nainte „Bulgarei, Pulgarei” = mahalaua bulgărească. „Suburbiul” de care vorbește narațiunea germană trebuie să se fi întins la poalele dealului, care se numește astăzi „Gesprengberg”, rom. Șprenghiŭ, și tot pe acolo trebuie să fi fost și capela sf. Iacob, care astăzi nu mai există. Dealul se vede a se fi numit dela această capelă Kapellenberg; astăzi poartă acest nume dealul „Timpei” din sucul orașului. Nu cumva capela sf. Iacob să fi fost sub „Timpa” și dela ea să vie numele săsesc al acestui deal? În istoriile săsești ale Brașovului nu găsesec urmă de dinsa. Cf. Bielz, l. c., și Nicolae Pop, Schiță din istoria Brașovului, broșură de 34 pp., Brașov, 1883.

La 1460 Vlad Țepeș, venind de peste pădure cu oamenii săi, pradă *Amlașul* în ziua de sf. Bartolomei, 24 August, și omoară o mulțime de oameni, Sași și Români, tăindu-i în bucăți și trăgându-i în țapă. Narațiunea săsească spune că până la 30,000 de oameni au pierit atunci de sabia lui Țepeș — număr de bună samă exagerat —, iar analele bisericei Brașovului și Simon Massa ne spun, sub acelaș an și sub aceeași zi, că Vlad Țepeș, care ceva mai 'nainte trăsesese în țapă pe negustorii Brașoveni, a prădat la 1460, în ziua sf. Bartolomei, 24 Aug., Omlașul din țara Făgărașului¹⁾. Cu două luni înainte de aceasta Vlad Țepeș cerea dela Brașoveni să expulzeze pe pribegii ce se aflaă la dinșii, în fața trimesului său Voicu, sau să-i dea pe mina lui²⁾.

Dar aceste jafuri nu îndestulau pe Vlad Țepeș. El nu se mulțamea să facă invaziuni hoțeste în Ardeal, ci maltrata în toate chipurile pe supușii statului unguresc, cari călătoreaă pentru fel de fel de treburi în țara lui. Trecind peste celelalte cruzimi relatate de narațiunea săsească, să pomenim aci numai de două, care, din întimplare, sunt adevărite și printr'un document contimporan.

Narațiunea săsească spune (versiunea St. Gall, alin. 12, versiunea Engel, alin. 11) că Țepeș a tras

¹⁾ Șincai, *Cronica Românilor*, ed. 2, vol. II, pag. 56 — 57. Narațiunea săsească, versiunea din St. Gall, are *Humilasch*; în alt loc această versiune spune că Țepeș a prădat tot ținutul *Făgărașului* (*Fugrasch*).

²⁾ Originalul, dat „ex castro fluvii Dombavicha“, se află în archiva Brașovului; copie la Acad. Rom.

144620

în țapă și a confiscat averile tuturor negustorilor și altor oameni ce mergeau cu marfă din țara Birsei la Brăila, cu toții în număr de 600 de inși¹⁾; ea mai spune (versiunea St. Gall, al. 6, versiunea Engel, al. 4) că pe patru sute de copii ce veniseră odată cu acei negustori spre a învăța limba țării, i-au adunat într'un singur loc și le-au dat foc. Aceste spuse ale narațiunii le-ar putea socoti cine-va de exagerațiunii ale autorului sas, care voește să prezinte pe Tepeș în colorii cit mai sumbre, dacă n'am avea drept confirmare un document contimporan demn de toată credința. Dan, fostul voevod al Munteniei, spune într'o scrisoare din 2 Aprilie 1459, dată în Feldioară, că a auzit dela județul și pîrgarii Brașovului, că Dracul voevod a pus în țapă pe negustorii dela Brașov și din țara Birsei, cari se duseseră în Muntenia spre a cumpăra mărfuri, că le-a confiscat toată averea și că pe lingă asta au aruncat în foc mai mult de 300 de negustori și de copii ce se duseseră în țara muntenească, ca să învețe limba țării²⁾.

¹⁾ „Item kouflüt und ander lüt mit waar gantzer kouffmanschaft von Wuetzerland gegender Thunow gegen Bregal in zal 600 mit allem irem gutt hatt er sy all lassen spißen und das gutt zu im genomen“. Versiunea din Engel are „ouer der Donouwe to Pregel“: vor der Donau zu Brăila.

²⁾ Orig. în archiva Brașovului, copie la Acad. Rom. Extragem din această importantă scrisoare următoarele: Quomodo infidelis Dracul, vaivoda partium transalpinarum praetactarum, a fidelitate serenissimi principis praefati et eius regno declinasset subdidissetque se sevissimo domino Turcarum, ut operis per effectum heu manifeste demonstrasset, maligno spiritu concepto, singulos mercatores de dicta Brascho et terra Burcza et nuntios de eadem, qui tempore pacis praefatam

Micile incidente din relațiunile lui Vlad Țepeș cu Ungurii în timpul primei lui domnii, cunoscute din corespondența lui cu Sașii din Transilvania, sunt prea neînsemnate, ca să le relevăm aci cu deamă-runtul. În corespondența sa, cea mai mare parte scrisă în limba bulgară și păstrată în arhivul municipal al Brașovului, Țepeș cînd cere dreptate pentru oamenii săi, obijduiți de grănicerii Unguri (Arhivul Brașov., No. 173), cînd promite că se va ținea de angajamentul luat față de patronul său Szilágyi și va observa pacea cu Brașovenii (ibid., No. 193), cînd denunță pe cite un boer dușman al său, ca pe Aldea (ibid., No. 164), cînd cere extradarea vre-unui hoț, care furase marfă de la supușii săi (ibid., No. 176 și 177), ș. a. m. d. Toate acestea pot fi interesante ca dovezi de multiplele relațiuni ale domnilor Muntenesți cu Transilvania, nu contribuiesc însă de fel la lămurirea din punct de vedere politic a epocii lui Vlad Țepeș¹⁾.

terram transalpinam pro victuum suorum acquisitione intrassent, cepisset, diris vinculis mancipando, singula bona et res ipsorum circa se habita et inventas ab eis plene auferendo, rabiem suae infidelitatis crudeliter ostendens, in bonis ablatiis non contentus ad eosdem mercatores et numtios crudeli et miserabili nece sin suis demeritis et culpis ullis exigentibus interfecisset *in palos trahendo*, de quo furor suae crudelitatis adhuc maiore ardore accensus, singulos mercatores et iuvenes qui *pro ydeomate adipiscendo* in praefata terra transalpina constituti fuissent, *numero trecentos vel plures, igne combussissent*“.

¹⁾ Afară de puțina importanță a cuprinsului, scrisorile din care scoatem aceste fapte sunt toate fără dată. Pentru unele, în care se amintesc personaje istorice bine cunoscute, se poate fixa data în mod aproximativ (d. p. pentru No. 193, care se vede a fi din anul 1458; cf. scrisoarea publicată de Engel, *Geschichte der Moldau und Walachey*, vol. I, pag. 174); pentru cele mai multe însă aceasta este cu neputință.

Singurul eveniment politic de oare-care importantă ar fi luarea cetății *Chilia* dela Turci, dacă scrisoarea păstrată în arhivul Brașovului sub No. 174 este în adevăr a lui Vlad Țepeș¹⁾. Aci „Vlad“ scrie Brașovenilor că a luat din minile păgînilor o cetate și le cere material de război ca s'o apere: arcuri, săgeți, puști și salitră pentru praf. Vlad nu spune numele cetății, e de presupus însă că vorbește despre Chilia, care pe timpul lui se afla în minile Ungurilor și care îi interesa pe aceștia în deosebire; ei o căpătaseră prin cesiunea de bună voe a lui Petru Aron din Moldova în prima lui domnie.

Se vede că Ungurii, neputind-o stăpîni, au pierdut-o la Turci, atunci cînd domnul Moldovei cu tot sfatul țării se văzu silit să se închine acestora (1456, 15 Iunie). Pe aceeași vreme ajungînd domn în Muntenia, cu ajutor unguresc, Vlad Țepeș, una din primele griji ale acestuia trebuia să fie luarea Chilieii dela Turci. Aceasta se întîmplă, probabil, în primul său al doilea an al domniei sale (1456—1457); la 1462 i-o atacă Ștefan cel Mare, fără s'o poată cuceri; alipirea ei de Moldova se întîmplă abia peste trei ani, la 1465. Insemnat loc trebuie să fi fost

Asupra acestor din urmă e chiar foarte greu a hotărî, dacă ele aparțin lui Vlad Țepeș sau altor Vlazi din Muntenia, cum e Vlad Călugărul, Vlad cel Tânăr, etc. Clasificarea lor se va putea face mai ușor, cînd vor fi publicate. Noi am scos dintr'insele numai ce ni s'a părut că se rapoartă incontestabil la Vlad Țepeș, fără să avem, se 'ntelege, pretenția de a fi nemerit totdeauna adevărul.

¹⁾ Că scrisoarea aceasta aparține lui Vlad Țepeș, reese și din amintirea într'însa a unui boer *Dragomir*, pe care-l găsim ca martor în documentul lui Țepeș din 5 Martie 1458.

pe acele vremuri Chilia, cînd pentru posesiunea ei se certaîu Huniade și Matei Corvin, Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare și sultanul Mohamed II.

Cel mai important eveniment politic din prima domnie a lui Vlad Țepeș rămîne totuși lupta lui cu Mohamed II, sultanul turcesc, la 1462. Relațiunile asupra acestei lupte nu ne lipsesc: bizantinul Chalcocondylas o descrie destul de pe larg, după informațiunile ce le căpătase din auzite¹⁾; colegul său Ducas ne-o povestește mai pe scurt, dar cam în acelaș fel, fără ca să fi avut alte isvoare, decît faîma ajunsă pînă la urechile lui. Deosebit de aceea și din propria știință ne-o povestește ienicerul sîrb Mihail Constantinovici din Ostrovița, care se afla în armata sultanului și a făcut împreună cu ea întreaga campanie din Muntenia. Spiritul obiectiv, în care sunt ținute peste tot memoriile acestuia, ne face să-l punem în primul rînd și cînd e vorba de lupta lui Vlad Țepeș cu Mohamed. De valoare egală cu memoriile ienicerului sunt numai rapoartele ambasadorilor venețieni cătră republică, ale lui Petrus de Thomasiis din Ungaria și ale lui Balbi din Turcia: acestea sunt scrise curînd după luptă, în 1462; istoricilor noștrii mai vechi ele aû rămas necunoscute²⁾.

¹⁾ Cf. „*Dic unii* că Vlad în persoana sa aû mers în tabăra turcescã, de aû cercat și văzut cum staîu toate, ci nu se vede a fi adevărat“, sau „Vlad avea cãlãreți mai puțini de 10,000; *sunt cari zic* că numai 7000 aû avut.“ Șincaî, II, pag. 61; cf. originalul în ed. Bonn, pag. 509: *Βλάδος δὲ λέγεται καὶ αὐτὸς ἐς τὸ τοῦ βασιλέως στρατόπεδον κατάσκοπος ἐσελθεῖν*, și tot acolo: *ἔνιοι δὲ φασιν ὡς οὐ πλείους τῶν ἑπτακισμίων παρῆσαν αὐτῷ ἰππέων*.

²⁾ Sunt publicate în Monumenta Hungariae historica, Acta externa, vol. IV și V, și utilizate de D-l Xenopol în Istoria Romînilor, vol. II.

Pe Mihail Constantinovici din Ostrovița nu l-a cunoscut nici Șincai¹⁾.

Aceasta a fost cauza că toți istoricii noștri de până acum s'aŭ luat, în descrierea evenimentelor din 1462, exclusiv după Chalcocondylas, făcînd pe lângă aceasta greșala, de a socoti pe acest scriitor cu mult mai bine informat decît era în realitate²⁾. O sumă de greșeli strecurate în versiunea memoriilor îenice-rului tipărită la 1828 contribuîră și mai mult la formarea unei păreri greșite asupra anului 1462, și în special asupra luptei cu Mohamed și bravurei personale a lui Vlad Țepeș. Tendința de a idealiza pe acest din urmă puse virf tuturor motivelor care aŭ contribuit să facă din el un îndrăzneț eroi, cînd în realitate el n'a fost decît un neprevăzător căpitan și un neconsecvent politic.

Motivul expedițiunei lui Mohamed în Muntenia nu pare să fi fost altul decît inclinarea prea mare a lui Vlad Țepeș cătră Unguri; Turcii se temeau ca

¹⁾ Prima ediție a lui s'a făcut la 1828 în Varșovia (Zbiór pi-sarzów polskich, częśc druga, tom. V); fragmentul privitor la Vlad Țepeș e reprodus în Archiva istorică a D-lui Hasdeu, vol. I, partea 2. Asupra lui Mihail Constantinovici cf. și J. Bogdan, Cronice inedite atîngătoare de istoria Romînilor, București 1895, pag. 108.

²⁾ Chalcocondylas (sau mai exact Chalkokondyles), care scrie istoria imperiului de răsărit dela 1298—1463, deși unul din cei mai însemnați istorici bizantini, mai ales pentru epoca creșterii puterii turcești, are totuși o sumă de defecte. Luptele Turcilor la nord, d. p. cu Matei Corvin, nu le cunoaște bine și trece foarte iute peste ele; cu atît mai puțin era să le cunoască pe cele din Muntenia. Afară de aceasta, o parte foarte slabă a lui e cronologia, unde, după părerea lui Krumbacher, trebuie verificat mai totdeauna cu cei-lalți istorici bizantini contimporani. Cf. asupra lui K. Krumbacher, Geschichte der byzantinischen Litteratur, München 1891, pag. 100—103.

nu cumva preponderanța acestora în Muntenia să întărească prea mult puterea lor și să pue astfel o stavilă înaintării musulmane în aceste părți. Atacînd Muntenia, ca și Moldova, sultanul Mohamed era conștient cu principiul politiceii sale, exprimat în timpul luptei cu Țepeș prin caracteristicile cuvinte: „Cît timp Muntenii stăpînesc Chilia, iar Ungurii Belgradul, până atunci nu-î putem supune pe ei¹⁾. De aceea ni se pare de prisos a căuta motive mai imediate, mai personale pentru hotărîrea lui Mohamed.

Ceea ce spune Chalcocondylas și admit istoricii noștrii, că Vlad Țepeș ar fi căutat întîi să întărească țara, făcîndu-și un corp de sateliți și omorînd pe toți boerii în care n'avea încredere, ca mai apoi să poată trece pe față împotriva Turcilor, ne mai temîndu-se că va fi trădat în minile lor²⁾, — aceasta este în contradicere cu faptele. Vlad Țepeș nu făcuse nici odată politică turcească; sprijinul său îl căutase totdeauna în Unguri. Deaceea nu poate fi adevărată nici părerea că „Vlad, avînd de gînd să se răscolească contra Turcilor, el caută un sprijin în Ungaria și obține chiar în căsătorie pe o rudă a lui Matei Corvin“³⁾.

El obținuse sprijinul unguresc și mai înainte, d. p. contra Sașilor din Ardeal, și se căsătorise probabil de mult cu acea rudă a lui Matei Corvin, despre care ne vorbesc unele isvoare contemporane.

¹⁾ După manuscrisul Zański al Ienicerului: „poki Kilia Valafsi a Vegrzy Bialogrod trzimaia, pothi ich zwalczicz nie mozemy“.

²⁾ Cf. Xenopol, Istoria, II, pag. 280.

³⁾ Ibid., pag. 279.

Ambasadorul venețian Petrus de Thomasiis scria încă din 4 Martie 1462, dela Buda, că Țepeș a luat în căsătorie pe o rudenie a regelui ¹⁾, iar Turcii îl sfătuiau prin Ianuarie acelaș an să nu serbeze cununia cu dinsa ²⁾. Dar fie că Țepeș s'a căsătorit la 1462, fie că la 1461 sau chiar mai 'nainte, nu cu această căsătorie și-ar fi putut câștiga el protecția regelui; el trebuia s'o poseadă de mult, ca acesta să-i încredințeze o rudă de ale sale în minile lui.

Poate că motivul mai de aproape al expediției turcești aŭ fost pustiirile făcute în Turcia de Vlad Țepeș la 1461 și 1462. Narațiunea săsească spune că în acest din urmă an Vlad Țepeș a făcut două incursiuni în Bulgaria, dintre care cea dintâi la orașul Șiștov (*Schylta* v. St. Gall, *Schyltow* v. Engel), și că în aceste incursiuni ar fi omorit peste 25,000 de oameni, bărbați, femei, copii, trăgându-i în țapă, omorîndu-i de vii și tăindu-i în bucăți: aceasta ca răspuns la cererea de tribut din partea Turcilor ³⁾. Spusele narațiunii săsești nu conțin nimic neprobabil, cînd ne gîndim la caracterul lui Vlad Țepeș: ele sunt confirmate de Chalcocondylas și de narațiunea rusască, care vorbesc de pustiiri mari în Bulgaria. S'ar părea dar că sunt adevărate spusesele lui Chalcocondylas despre

¹⁾ Columna lui Traian, 1883, pag. 34.

²⁾ Scrisoarea lui Țepeș către Matei din 11 Febr. 1462: „in prioribus nostris litteris scripseramus . . . quomodo Turcj . . . nuntios ipsorum solennes, eo quod pacem . . . non tenere nupciasque sperneremus celebrare, transmiserunt“.

³⁾ Țepeș, în scrisoarea sa din 11 Febr. 1462 evaluează pe toți morții, citînd cu numele fie-care loc în care aŭ căzut, la 20,000 și mai bine. Vezi această scrisoare reprodusă întregă la Excursul VI.

trimeterea solului turcesc Catabolinos, ca să ceară dela Vlad Țepeș tributul și copiii pentru corpul ieniceresc și în acelaș timp, în înțelegere cu *Hamza* (*Χαμουζάς*) pașa din Vidin ¹⁾, să pue mina pe el și să-l ducă sultanului la Constantinopol. Vlad Țepeș, scapind din cursă, prinde pe pașă și-și răsbună asupra lui, punîndu-l într'o țapă cit mai înaltă. Această insultă nu putea să rămînă nerăsbunată de sultanul.

Mohamed pornește în persoană contra lui Vlad cu o armată de 60,000 de oameni, între cari vre-o 25,000 de ieniceri ²⁾; trecerea trupelor peste Dunăre și începerea luptei o încredințează pașilor Machmet și Izak ³⁾. Vlad Țepeș venise cu puțină oaste la Dunăre, să împiedece trecerea Turcilor; trebui să cedeze însă mulțimei. Turcii erau bine aprovizionați, aveau corăbii și tunuri în destul; după o scurtă luptă, în care pieriră 250 de ieniceri, ei puseră mina pe țărnul stîng al Dunării și se întăriră într'un șanț apărat de tunuri. După ieniceri trecu pedestrima întregă cu sultanul, iar Țepeș, văzînd că nu poate rezista, se depărtă de la Dunăre spre interiorul țării ⁴⁾.

¹⁾ În memoriile ienicerului pașa este numit „*Hazam-bek*”. Ceilalți doi pași, cari fac rășbolul cu Vlad, sunt numiți la el, ca și la Chalcocondylas, *Machmeth bafa* și *Izak bafa*.

²⁾ Petrus de Thomasiis, într'o scrisoare din 14 Iunie 1462, Columna lui Traian 1883, pag. 37. — Numărul de 250,000 de ostași, dat de Chalcocondylas, este cu totul exagerat; de asemenea a lui Ducas de 150,000 (Șincai, II, 64).

³⁾ Trecerea trupelor s'a făcut, după Xenopol, l. c., pag. 284, nota 14, la 14—15 Iunie.

⁴⁾ „*Dragul (= Dracul) vydzącz iŹ mie moze obronicz przewozu, ciągnol od nasz precz*”, zice ienicerul, care era de față (copia Załuski).

Turcii, cu Radu în frunte, înaintează în țară, hărțuiri toată noaptea de Romini. Deși Vlad avea puțină oaste, el virise totuși multă frică în Turci; într'o noapte îi atacase chiar așa de puternic, încît *citeva mii*¹⁾ dintre dinșii pieriră, împreună cu cămile, cai și mușiuni; citeva sute de Munteni căzură prinși și fură tăiați pe loc. Văzînd în sfîrșit Muntenii că le merge rău, părăsiră pe Țepeș și trecură în partea fratelui său²⁾; Țepeș fuge la Matei Corvin, iar Mohamed, după ce laudă bravura ienicerilor și le arată ce mare însemnătate are pentru Turci cucerirea Munteniei, pune în scaun pe Radu cel Frumos și se întoarce îndărăt.

Așa e descris mersul luptei dintre Vlad Țepeș și Mohamed al II-lea de către ienicerul Mihail Constantinovicî de Ostrovița, cel care a făcut întreaga campanie și povestește deci lupta ca martor ocular. Adevărul spuselor lui îl garantează caracterul obiectiv al memoriilor rămase dela dînsul; pentru cazul de față în special, el n'avea nici un motiv să nu spue

¹⁾ „Potim uderzily na najz w noczi, tily mordouali liudzie, wielbrađi, konie, stany rabiacz, isz do kilka tysiacz Turkow zbily“. — Printr'o greșală a ms. din Berdyczew s'a strecurat în această frază în loc de „kilka tysiacz“ (= citeva mii) *sthothyszyeczy* (= o sută de mii) [Arch. ist. I, 2, pag. 10] și aceasta a fost destul, ca manualele noastre de școală să ridice numai decît suma Turcilor căzuți în luptă la 100,000 (Tocilescu, ed. 1894, pag. 43). Țepeș are o oaste de cel mult 25 până la 30 de mii; el atacă un corp de armată de 250,000, omoară într'o singură noapte 100,000 și fuge apoi în Transilvania: cum se potrivesc aceste lucruri? Și cu toate acestea, greșala ms. din Berdyczew putea fi ușor observată, căci tot acolo se spune că Turcii la trecerea Dunării au pierdut numai 250 de ieniceri (l. c., pag. 11); cum era să se vorbească mai apoi de 100,000?

²⁾ „Potim widzacz Walajsi iż się o nich zlie dzieie, odstąpily od Draguli i prijąpily ku bratu iego“ (copia Załuski).

adevărul, ponegrind purtarea lui Vlad Țepeș și ridicînd în slavă pe Turci, cum admite D-I Xenopol ¹⁾, ca să-și scape o teorie greșită asupra detronării lui Vlad Țepeș prin Ștefan cel Mare. Îenicerul sirb și-a scris memoriile după ce a eșit din armata turcească și petrecînd în Polonia. Oare ca creștin și ca devotat cauzei creștine, era el să se facă apologistul lui Mohamed?

Narațiunea lui Chalcocondylas, care a dat motiv istoricilor noștrii de până acum să expună altfel detronarea lui Vlad Țepeș, e departe de a se măsura, din punct de vedere al probabilității ei lăuntrice, cu spusele îenicerului: ea este confuză și nu concordă cu împrejurările de atunci. Este adevărat că Ștefan cel Mare a atacat în anul 1462 Chilia, cetate muntenească păzită pe atunci de o garnizoană unguerească; dar acest atac a rămas fără succes. Ștefan a fost lovit la un picior cu pușca și a ridicat asediul, pentru a-l reînoui abia după trei ani, cînd izbuti să cucerească cetatea și să-și pună pîrcalabii săi într'însa²⁾. De o luptă între Ștefan și Vlad Țepeș la 1462, afară de Chalcocondylas, nu vorbește nimenea. Analele moldovenești n'ar fi uitat să pue la activul lui Ștefan cel Mare și această faptă, dacă ea s'ar fi întimplat în realitate. Atacul comun al lui Ștefan cel Mare și Mohamed II rămîne prin urmare, până la proba contrară, o simplă combinațiune a istoricului bizantin,

¹⁾ Istoria, II, pag. 287, nota 19.

²⁾ Letopisețul dela Bistrița s. a. 1462 și 1465 (Cronice inedite atingătoare de istoria Romînilor, pag. 51) și analele putnene (Vechile cronice moldovenești înainte de Ureche, pag. 194).

care, știind că în același an s'au întâmplat și baterea Chilie și înfringerea lui Tepeș, le-a pus în legătură una cu alta. Și mai puțin este de admis, că Ștefan din propria lui inițiativă ar fi ațîțat pe Mohamed II contra lui Tepeș, făgăduindu-i concursul său pentru scoaterea acestuia din scaun. Aceasta n'o spune nimeni altul afară de Chalcocondylas.

Atacul de noapte al lui Vlad Tepeș, de care amintește și İenicierul și Chalcocondylas, nu poate fi luat drept o izbîndă a lui Tepeș, ca pe temeiul acesta să se susțină apoi teoria că „Tepeș bate pe Turci și cu toate acestea pierde tronul“¹⁾. Aceasta este o evidentă contradicție. Dacă Turcii ar fi fost învinși de Tepeș, el ar fi rămas domn în Muntenia, i-ar fi tras în țapă pe toți și ar fi pus, probabil, pe fratele său Radu într'o țapă mai înaltă. Acestea însă nu s'au întâmplat, ci „Vlad, văzînd că Muntenii au trecut la frate-său și știind că nu va isprăvi ceva bine, pentru că pe prea mulți îi omorise mai 'nainte, a fugit la Unguri“²⁾.

Știrile adunate de Xenopol (vol. II, pag. 285 și urm.) despre înfringerea ce ar fi suferit Mohamed în Muntenia pot fi adevărate, întru cît ele nu spun altceva, decît că detronarea lui Vlad Tepeș s'a făcut cu oarecari jertfe; pierderile turcești nu pot fi însă luate drept un dezastru complet, cum vrea să admită D-l Xenopol. Scrisoarea lui Alois Gabriel, rector de Candia, către Antoniu Loredano, căpitanul de Modon³⁾,

¹⁾ Xenopol, l. c., pag. 290.

²⁾ Chalcocondylas, ap. Șincai, II, pag. 63; ed. Bonn, pag. 517.

³⁾ La Xenopol, l. c., pag. 285, greșit *Moden*; cf. Columna lui Traian 1883, pag. 39.

conține știri ajunse la urechăa lui prin faimă; dar această mărește lucrurile și le desfigurează; căci este imposibil a admite că „toată armata sultanului s'ar fi întors în disordine“, în urma înfringerii grave din Valachia. Tot așa de exagerată este relațiunea Albanezului, că Mohamed s'ar fi întors îndărăt în urma pierderii suferite în timpul atacului nocturn al lui Țepeș, în care atac ar fi pierit 50,000 de Turci (l. c., pag. 286). Am văzut la ce se reduce, după ienicerul sîrb, celebrul atac, căruia Țepeș își datorește reputația de erou ¹⁾.

Singura știre de origine Constantinopolitană, care se apropie de adevăr, este cea raportată de Balbi către dogele Veneției în *28 Iulie 1462*; aceasta confirmă spusele lui Petrus de Thomasiis și ale ienicerului sîrb, suind însă numărul armatei lui Țepeș la 30,000 de oameni. După informațiile lui, Turci au căzut 15,000, Munteni 5,000; afară de aceștia 4,000 de Turci ar fi fost prinși și trași în țapă. Nici aci nu se spune nimic despre amestecul lui Ștefan cel Mare în luptă ²⁾.

În sfîrșit, dacă Mohamed s'ar fi întors cu rușine din Muntenia, cu o pierdere de cel puțin 50,000 de ostași și cu restul armatei în disordine, ce-ar fi căutat

¹⁾ Dealtmîntrelea trebuie notat că însuși Chalcocondylas, care îl povestește mai pe larg, se îndoiește de bravura personală a lui Țepeș, arătată în spionarea lagărului turcesc; lui Chalcocondylas i se pare că oamenii au scornit acest lucru, ca să-l arăte pe Țepeș cu atît mai îndrăzneț: ἐς τὴν ἐξήγησιν τῆς τολμῆς αὐτοῦ, ed. Bonn, pag. 509; Șincai, II, pag. 61.

²⁾ Xenopol, l. c., pag. 288. — Spusele lui *Ducas* și *Petancius* n'au nici o valoare, căci sunt luate din izvoare de a doua mînă; *ibid.*, pag. 289.

Țepeș să fugă în Transilvania și să scrie de acolo, din Rothel, 8 Noemvrie 1462, acea scrisoare către sultanul, care ne-a păstrat-o în memoriile sale papa Piu II și în care Țepeș cere iertare sultanului pentru răsvrătirea sa? ¹⁾ Invingătorul cere iertare dela învins? Și oare Țepeș ar fi putut face imprudența să scrie, stînd în Ungaria ²⁾, o scrisoare prin care să se ofere a trăda pe Ungurii sultanului? Dar putea să stee atunci în puterea lui, un simplu domn român alungat din tron și lipsit de bani și de ostași, să dea în minile sultanului toată Transilvania și Ungaria? Una din două: sau că scrisoarea către sultanul este un falsificat, — s'ar putea presupune că regele unguresc a voit să justifice prin ea incarcerarea lui Vlad Țepeș, deși el n'avea nevoie de astfel de justificări înaintea papei, — sau că, dacă scrisoarea a fost scrisă de Țepeș, acesta își perduse cu totul mințile; ea ar fi în acest cas un act de nebunie și nimic mai mult. O lipsă de consecvență politică așa de mare, cum presupune această scrisoare, nu se poate explica decît printr'o deprimare completă a inteligenței. Mărturisesc că sunt aplicat a admite această din urmă soluțiune, căci ce să-l fi înduplecat pe Matei Corvin a inventa o astfel de scrisoare? Țepeș a scris-o fără să-și dea samă de ce face, precum nu-și dădea samă de ce face nici cînd în primul an al domniei sale începu să prade și să jefuească teritoriul vechilor săi prie-

¹⁾ Reprodușă întreagă de Xenopol, l. c., pag. 291.

²⁾ Rothel pare a fi Turnul-roșu de astăzi, germ. Rothenthurm. Cineva a identificat pe Rothel cu Rășinari, un sat românesc lingă Sibiu; o localitate cu numele Rothel nu cunosc astăzi în Transilvania.

teni. Acesta este dealtmîntrelea și singurul fapt din cite cunoaștem, care ar motiva încarcerarea lui în Buda și ținerea lui sub pază severă timp de atîția ani. Altfel poate că Matei l-ar fi lăsat să șază în Transilvania și Țepeș n'ar fi așteptat până la 1476 ca să încerce a-și recuceri tronul.

Și cu toate acestea, regele Matei i-a rămas binevoitor în tot timpul. Aceasta se vede din tot ce știm despre Țepeș între anii 1462—1476, deși viața lui din Ungaria ne este prea puțin cunoscută. Narațiunea săsească nu povestește nimica despre ea, iar povestea rusască e prea legendară, ca să-î dăm crezămînt în toate. Poate că e adevărată spusa citorva isvoare, că Țepeș a trecut la catolicism și că în urma aceasta Matei s'a hotărit a-l pune din nou în scaunul Munteniei.

Isvoarele contemporane vorbesc mai toate de o *schimbare a credinței* lui Vlad Țepeș: unele o pun însă înainte de ce el ajunsese domn, altele după 1462, în timpul închisorii lui la Buda, altele în fine, mai neclare, îl fac din Turc creștin. Bonfiniu, un istoric din cei mai bine informați, căci trăea la curtea lui Matei Corvin, ne spune că Vlad Țepeș, botezîndu-se, fu pus iarăși domn în Muntenia ¹⁾; narațiunile săsești amîndouă ne spun că „Dracul și fratele său s'au lăpădat de credința lor“ ²⁾ și că Dracul „se lăsă apoi să fie botezat la Buda și se pocăi amar“ ³⁾; narațiunea

¹⁾ Șincai, II, pag. 66.

²⁾ „Und der Dracol und sin brüder die habend abtretten von irem glouben“. Versiunea St. Gall, al. 1.

³⁾ Dar na leth he syk dopen to Offen unde dede gans grote bote. Versiunea din Engel, al. 31.

rusască, alin. 16, povestește cum Țepeș, ne mai puțin suferi muncile închisorii, ca să scape de ele, s'a lăpădat de legea lui și și-a vîndut sufletul sata-nei. În sfîrșit, într'o cronică germană din sec. 15 se spune că Țepeș, care pe atunci era ținut sub bună pază la Buda, a trecut dela legea turcească la cea creștinească, sc. catolică¹⁾. Orî-cum ar fi însă, fie că el primise catolicismul înainte saū în timpul primei sale domnii, precum ar reeși din jurămîntul lui de credință cătră regele Ladislău cel tînăr (7 Septembrie 1456)²⁾, fie că s'a lăpădat de legea lui cea strămoșască numai în timpul prinsorii sale la Buda,

¹⁾ Leonardus Hefft, copia lui Andrei de Ratisbona (sec. 15-lea), manuscris latin din München, No. 26,632, f. 495. Pasajul relativ la Vlad Țepeș îl datoresc D-lui N. Iorga, care l-a copiat din original. Fiind-că autorul acestui pasaj era contemporan și fiind-că el confirmă mai multe lucruri interesante asupra lui Vlad Țepeș, ca d. p. broșurile cu portretul lui, despre care zice că circulaū peste tot locul în Germania, reproduc aci întreg pasajul, așa cum mi l-a comunicat D-l Iorga:

Anno 1462 Dracole wayda, dux Majoris Balachiae, per dominum Ysgram (*sic*) gubernatorem regni Hungariae captivus Budam ductus usque hodie bona custodia reservatur. Hic Dracole natione Turcus quidem Budae baptizatus demumque a fide recalcitrando multa millia christianorum numere 18,000, ut ipse confessus est, palo interfecit, quod vulgo „gespist“. Ipse denique crudelior efectus Nerone et Diocletiano, multa tormentorum genera excogitans, ut ita dicam, infinitos christi fidelium vita privavit, cuius quoque res in christianos et Turcas primitus peractas stilus noster vix capere potest. Adeo denique visu crudelis et austerus apparet, ut imago vultus sui in universum fere sit orbem depictam in spectaclum missa.

²⁾ Iată pasajul relativ la aceasta: „Vlad partium transalpinarum vaivoda et dominus terrarum de Fogaras et Omlas, .. considerantes nonnullorum de generatione Merche vaivodarum patris et fratrum nostrorum servitiae, quae ipsi semper ac ubique regibus Hungariae et sacrosanctae eorum coronae fideliter exhibuerunt ac se *in defensione orthodoxae fidei catholicae* gratas et acceptas reddiderunt, nos

se știe cu siguranță că pe la 1475 Țepeș reintrase în grațiile lui Matei Corvin și că acesta îl ținea gata să-l introducă din nou în Muntenia. Radu, fratele lui Țepeș, și Basarab Laiot, cari domnesc în Muntenia dela 1462—1476 — deși cel dintîiu fusese recunoscut de către Matei Corvin îndată după punerea lui în scaun¹⁾, iar cel de-al doilea fusese pus în domnie de Ștefan cel Mare, care voea să scape de un prieten al Turcilor — amîndoi fuseseră devotați partizani ai acestora. Amîndoi luaseră parte la expedițiunile turcești în Moldova și erau deopotrivă periculoși atît pentru Matei Corvin cît și pentru Ștefan cel Mare. Era natural deci ca mai ales cel dintîiu să dorească a pune un alt om în locul lui Basarab Laiot și ca această dorință să fie sprijinită de Ștefan cel Mare.

Țepeș petrecea pe la 1475 în Transilvania. In 8 August 1475 el scria din Arghiș (ung. Árgyas), un sat în districtul Hida (ung. Hidalmás) din comitatul Șimlăului (ung. Szilágy-Somlyó), către Sași delă Sibiū, să dea voe unei slugi a sale, lui „Christian porkolab, noster boyar“, să-î zidească o casă în orașul lor. El se întitulează în această scrisoare „Wladislaus Dragulya, vaivoda partium transalpinarum“²⁾. Din

enim vestigia et actus imitari volentes in adeptione primă huius valachicae dominationis, etc.“ Orig. Brașov; copie la Acad. Rom.

¹⁾ Intr'o scrisoare din 15 Aug. 1462, va să zică *două luni* după alungarea lui Țepeș din Muntenia, Albert de Istenmezeye, vice-comitele Săcuilor, scriea către Brașoveni, să păzească pace cu Radu „acum domn al Munteniei“: *trewgas pacis cum illustri principe Radul nunc vaivoda partium transalpinarum per vos usque ad terminum praefixum dispositas firmiter et inviolabiliter observare*“. Orig. Brașov, copie la Acad. Rom. Cf. și *Bonfiniu*, ap. Șincai, II, pag. 65.

²⁾ Orig. Sibiū, copie la Acad. Rom.: „pro disponendo nobis

acelaş an cunoaştem un ordin al regelui Matei Corvin din Buda, *21 Sept.*, către „Thomas, magister civium civitatis Cibiniensis“, prin care-î spune acestuia să dea credinciosului său Dracula două sute de fiorini pe socoteala sa, din veniturile Offenbayei ¹⁾. În *13 Octomvrie* acelaş an Vlad Țepeş certifică printr'un act, al cărui original se află la Sibiu, primirea celor 200 de fiorini. Actul e dat în Bălcaciū, un sat săsesc pe Tirnava mică, districtul Blajului, comitatul Bălgradului (Bolkach, in festo Colomani martyris, a. d. 1475).

În *31 Ianuarie 1476* reinstalarea lui Țepeş era hotărîtă în sfatul regelui Ungariei. Aceasta reese dintr'o scrisoare a lui Ioan Pongratz, voevodul Transilvaniei, către Saşii din Braşov, prin care le spune acestora să îngăduie tuturor Muntenilor, partizani ai lui Țepeş, cu femeile şi copiii lor cu tot, să meargă după dînsul, afară de cei ce vor arăta permisiunea lui de a rămînea acolo ²⁾. În Muntenia domnea încă Basarab; Țepeş se pregătea, se vede, să-î ia locul.

unam domum vestri in medium, pro reformatione et augmentatione vestri honoris“. Data scrisorii este: „ex Argyas, feria sexta proxima post festum inventionis dextrae beati Stephani protomartyris, a. d. 1475“.

¹⁾ Orig. Sibiu, copie la Acad. Rom.: „fidei nostro Drakulye ducentos florenos pro subsidio“. Data: „Budae, in festo beati Mathei apostoli, 1475.“

²⁾ „Quod Valachos illos, quorum uxores et filii sunt apud vos, ad Ladislaum Drakulyam pertinentes, omnes post ipsum Drakulyam dirigatis transeundos, solum modo illos vel illum qui literas ipsius Drakulya habuerint et illorum uxores et filios ibi reservetis; alii omnes vadant post ipsum Drakulyam, ut servarent domino nostro regi“. Orig. Braşov, copie la Acad. Rom.

Nu trece nici o lună după ordinul lui Pongratz către Brașoveni, și Basarab scrie din Gherghița, la 22 *Februarie*, către Sașii din Sibiu, în mijlocul cărora se afla Țepeș, că nu se mai consideră de prietenul lor ¹⁾; el aflase despre pregătirile rivalului său. În acelaș an, *Aprilie 15*, Basarab cere dela Sașii din Brașov să-i extradeze pe un dușman al său Horea și pe alți boeri (Choriya et ceteros), probabil, cu toții partizani ai lui Țepeș ²⁾. În 25 *Iulie* acelaș an Vlad Țepeș era să se întâlnească cu Ștefan Batori, voevodul Ardealului, și cu armatele regale la Turda, unde trebuia să se hotărască definitiv planul campaniei ³⁾.

Ei s'au și întâlnit, cum se vede, de vreme ce la 31 *Iulie* îi găsim împreună la Mediaș ⁴⁾; trecerea în Muntenia o amână până la Octomvrie.

În 7 *Oct. 1476* Țepeș se găsea încă la Brașov și era în momentul de a trece munții, căci în aceea zi el liberează Sașilor (județului și celor 12 pîrgari ai

¹⁾ „Girgiche, in festo cathedrae Petri apostoli“. Orig. Sibiu.

²⁾ „Ex novo castro, secundo die Pascae, anno 1476“. Orig. Brașov. Unde să fi fost acest „Novum Castrum“ ?

³⁾ Ștefan Erdely de Somkerek, vicevoevodul Transilvaniei, scrie în 21 *Iulie 1476* Sașilor din Brașov, că a convocat pentru 25 a aceleiași luni (ziua sf. Iacob) congregațiunea comitatelor la Turda, „quia magnifici Stephanus de Bathor et Ladislaus Dracula una cum exercitibus regis hic ad dictum terminum constituuntur“. Vicevoevodul mai îndeamnă pe lângă aceasta pe Sași să trimeată un om al lor în Moldova, care să se informeze despre cele ce se petrec acolo. Orig. Brașov, copie la Acad. Rom.

⁴⁾ Aceasta ne-o spune o slugă a lui Țepeș, Ladislaș, într'o relațiune italiană din 7 *August 1476*: Ladislaș, care plecase cu 10 zile mai înainte din Moldova, spune aci că „opt zile după plecarea lui (deci în 31 *Iulie*) se găsea la Mediaș (Megies) Bathor Istvan, căpitanul regesc, și voevodul Dracuglia, stăpînul său“. Monumenta Hungariae, Acta externa, V, pag. 320.

Braşovului) un privilegiu comercial, prin care îi asigură că vămile vor fi şi de aci înainte cum au fost pe vremea lui Mircea cel Bătrîn, pe vremea tatălui său, marelui Vlad voevod, şi în zilele domniei lui celei dintîi ¹⁾.

La 8 *Noemvrie* 1476 Țepeş se afla în Tirgovişte; el scria în acea zi pîrgarilor din Braşov că a bătut pe vrăjmaşul său *Laiot* şi că acesta a fugit la Turci; în acelaş timp el trimetea la Braşov cu solie pe boerul său Rătundul şi dădea voe Braşovenilor să vie cu negoate în țara sa ²⁾. Cu trei zile mai tîrziu, la 11 *Noemvrie*, Ştefan Batori, comandantul trupelor ungu-reşti din Muntenia, scrie Saşilor din Sibiu „ex castris gentium regalium prope ipsam Bokoryschya“, că a ocupat Tirgoviştea, a alungat pe Basarab şi e aproape de Bucureşti; mai toată țara se află în minile lui, boerii i s'au închinat cu toţii, afară de doi, cari se vor inchina şi ei în curînd ³⁾. Basarab se mai ținea la 11 *Noemvrie* în cetatea Dimboviței, pe care o părăsi după două săptămîni şi fugi peste Dunăre la Turci ⁴⁾.

¹⁾ No. 773 din Arhivul municipal al Braşovului (slavonesc). Data: „în marele oraş al Braşovului, 7 Oct. 6985 (=1476).

²⁾ Scrisoarea este datată numai „Tirgovişte, 8 *Noemvrie*“. Cuprinsul o arată a fi din 1476. Originalul slavon în arhivul municipal al Braşovului, No. 145.

³⁾ Teleki, Hunyadiak kora, XI, pag. 575—576.

⁴⁾ Vezi o scrisoare a lui Matei Corvin către papa din 1476 (Exarcu, Ştefan cel Mare. Documente descoperite în arhivele Veneției, Bucureşti, 1874, pag. 80), şi alta către legatul din Agria din 4 Dec. acelaş an (Mon. Hung., Acta externa, V, pag. 335), citate şi de Xenopol II, pag. 355. În scrisoarea către papa se zice despre Țepeş: *Dragula, capitaneus meus, vir inprimis Thureis infestissimus et admodum bellicosus, de mea voluntate et dispositione per incolas regni illius transalpini in vayvodam solita solemnitate est assumptus*“.

Așa s'a instalat Vlad Țepeș pentru a doua oară în scaunul Muntenesc. Dar de astă dată n'avu norocul să domnească mult timp. Abia instalat în domnie, el e omorît, după retragerea trupelor ungurești și moldovenești, de Laiot Basaraba, care năvălește cu Turcii de peste Dunăre în țară, prinde și ucide pe Țepeș cu toți oamenii lui, afară de zece inși. Aceștia erau cei 200 de soldați, pe care îi lăsase Ștefan cel Mare în Muntenia spre a-i servi de gardă lui Țepeș, „pentru-că nu se prea incredea în Munteni“, cum ne spune însuși Ștefan în solia sa către senatul venețian din 8 *Mai 1477*¹⁾. Țepeș nu pare să fi domnit a doua oară nici trei luni, căci la 1 *Februarie 1477* el era mort²⁾. În 12 *Martie 1477* Sașii din Brașov încheiaseră pace cu Basarab³⁾; din 13 *Iulie 1477* avem și o scrisoare a acestuia către Brașoveni, în care el se intitulează „Bazzarab, dei gratia vaivoda partium regni transalpinarum“⁴⁾.

Legenda păstrată la Długosz, Miechowski și alții spune că Vlad Țepeș ar fi fost omorît de o slugă a lui, când călărea împreună cu dînsul; istoricii admit

¹⁾ Xenopol, l. c., p. 356.

²⁾ Ambasadorul ducelui de Milano, Leonardo Botta, spune într-o scrisoare către domnul său că Turcii, cucerind din nou întreaga Muntenie, au tăiat în bucăți pe Drăculea, căpitanul regelui unguresc, cu aproape 4000 de oameni ai săi. Mon. Hung., Acta extera V, No. 234, pag. 339. În citatul greșit al d-lui Xenopol (pag. 422) și în ediția Academiei Ungurești se află data neexactă 1476, în loc de 1477. În original, ce-i drept, nu se află anul; doc. nu poate fi însă decît din 1477.

³⁾ Aceasta se spune într-o scrisoare a lui „Georgius, prepositus quinqueecclesiensis“, dată în Buda „in festo beati Gregorii papae 1477“ către Sașii din Brașov; copie la Acad. Rom.

⁴⁾ Dată din Florești, jud. Prahova: „Florest, feria tertia in festo duodecim apostholorum“; copie la Acad. Rom.

cei mai mulți că a fost omorît printr'un complot de boeri, cari se temeau de cumplita lui fire de altă dată ¹⁾. Nici una, nici alta nu sunt adevărate; isvoarele contimporane cele mai autentice ne spun că el a fost prins și omorît de rivalul său Laiot Basaraba și de Turci ²⁾.

Așa s'a sfârșit domnia efemeră a acestui voevod, fără ca el să fi lăsat altă urmă după sine, decît faima din ce în ce crescîndă a cruzimilor sale. Scurtele lui domnii nu marchează nici o epocă în istoria Munteniei, și nu înțelegem pentru ce unii istorici îl pun mai pre sus de predecesorii săi de urmașii lui. Nedemn vlăstar din neamul lui Mircea Vodă! Acesta se luptase pentru neatîrnarea țării și ținuse pîept urgiei turcești; el își căutase aliați, după împrejurrări, cînd în Polonî, cînd în Unguri; iar la sfîrșit, cînd văzù că povoiiul turcesc crește fără încetare și puterile creștine scad, el înțelese cu mintea lui cea înțeleaptă și cu simțul lui patriotic, că e mai bine să cumpere o pace ieftină dela Turci, decît să păstreze prietenia cea scumpă a Ungurilor. Urmașii lui, toți împreună cu Vlad Țepeș, căzură săi în brațele Turcilor săi în ale Ungurilor. Țepeș n'a fost toată viața lui decît „căpitanul regelui unguresc“ ³⁾ pe tron

¹⁾ Xenopol, l. c., pag. 422.

²⁾ Narațiunea rusască (alin. 17), combinînd tradițiunea că Țepeș a fost omorît „de ai săi“ cu faptul istoric că el a fost omorît de Turci, spune că în lupta cu Turcii Țepeș atacă noaptea o ceată de oameni pe care îi luase drept Turci, cari însă erau Munteni. Aceștia, neștiind că dau în domnul lor, îl loviră până ce căzu mort.

³⁾ Cf. raportul lui Leonardo Botta din 1477 cîtră ducele de

și devotată slugă a lui afară din tron. Intru cît fratele său Radu cel Frumos, sau Basarab Laiot, sau Vlad Călugărul au fost mai răi decît dinsul?

Deaceea judecata d-lui Xenopol (l. c., pag. 293; cf. și Cursul de istoria Romînilor pentru școalele secundare, Iași 1894, pag. 78—80) este nedreaptă. Figura lui Vlad Țepeș este în adevăr o figură interesantă în istoria noastră; dar ea nu este interesantă prin faptele mari săvîrșite de Țepeș, ci prin faptele lui nesocotite și prin cruzimile lui nebune. Intru cît a pus Vlad Țepeș „cumplita lui fire în slujba țării sale”? Cu ce s'a ales Țara Romînească pe urma lui? El s'a aruncat într'un război, care s'a sfîrșit cu fuga lui și în urma căruia țara a căzut și mai adînc sub Turci, fără ca ea să fi cîștigat ceva în schimb dela Unguri. Oare „curajul temerar și disprețul morții” — care de altmîntrelea le arăta Țepeș numai cînd era vorba de a omori pe alții — oare aceste virtuți le-a pus Țepeș în serviciul țării? Oare a știut el să întrebuinteze puterea și pe supușii săi, spre a face binele acestora, cum ne spune Chalcocondylas că-l lăuda Mohamed II? Nimic din toate acestea. O domnie de șase ani și cîteva luni, plină de singe în lăuntru și de umilire în afară, la sfîrșit o luptă pierdută prin fugă — iată, dacă luăm lucrurile așa cum sunt, tot ce istoria nepărtinitoare va avea să înregistreze despre Vlad Țepeș.

Dar s'a zis și s'a repetat de mulți: Țepeș a

Milano, în care Țepeș este numit „*capitano del dicto re*” (Xenopol, l. c., pag. 422) și scrisoarea lui Matei Corvin către papa din 1476, în care se zice: „Vlad Dracul, *capitanul meu*” (ibid., pag. 355).

fost un domn crud și barbar, dar el a fost sever și drept; în țara lui domnea ordinea și dreptatea: hoții fuseseră stirpiți, negoțul asigurat, boerii ținuți în ascultare. Mai ales două lucruri i s'au atribuit lui: disciplinarea *boerilor* și curățirea țării de *tilhari*. În favorul celei din urmă se citează povestea cu negustorul care venise cu marfă în orașul lui Țepeș și-și lăsase peste noapte marfa cu bani cu tot în uliță: dimineața nu-i lipsea nimica ¹⁾.

Disciplinarea boerilor este o inchipuire a istoricilor, spre a justifica multele tăeri de capete și multele trageri în țăpă din timpul lui Țepeș. Afară de afirmațiunea lui Chalcocondylas, nu cunoaștem nimic ce ar putea să dovedească vre-o consecvență în persecuțiunile îndreptate de Țepeș contra boerilor și să justifice părerea, că Țepeș urmărea prin aceste persecuțiuni ținta politică de a băga frica în boeri și hoți, sau de a introduce un „spirit de disciplină“ între boeri ²⁾. Acest lucru nu se poate scoate nici măcar din cuvintele lui Chalcocondylas. El spune numai că Țepeș a căutat să prindă, chemind la sine, pe boerii cei mai de frunte din țară, *de care se temea* ca nu cumva să se scoale asupra lui, în cazul cînd domnia s'ar da altuia; pe aceștia i-a stirpit cu neamurile lor cu tot, trăgîndu-i în țăpă. Istoria nu ne-a păstrat numele acestor boeri, dar putem presu-

¹⁾ Bonfiniu; cf. Engel, l. c., pag. 178. Povestea rusască are episodul cu cupa de aur de lângă fîntină, din care beau toți trecătorii, dar nimenea nu cuteza să o fure.

²⁾ Xenopol, l. c., pag. 278.

pune că ei erau partizanii Dăneștilor: ai lui Dan III și ai lui Vladislav Dan, fiul acestuia.

Dar Țepeș nu omora numai pe boeri, el omora tot felul de oameni. Chalcocondylas spune, că el nu s'a simțit tare în scaunul său până ce n'a tras în țapă peste 20,000 de oameni cu femei și prunci cu tot. Oare toți aceștia să fi fost boeri? Și-apoi oamenii cu care s'a încunjurat el, imbogățindu-i cu bunurile confiscate dela alții, aceștia nu erau tot boeri? Sateliții de care vorbește Chalcocondylas par a fi fost niște simplii mercenari, aduși parte cu sine din Ungaria, parte năimiți în țară după ocuparea domniei. Un tiran nu se putea încunjura decît cu oameni plătiți de dinsul. Din unele indicii se vede că între ei se aflau și străini, mai ales Unguri¹⁾.

Dar dacă politica lui Vlad Țepeș a fost antiboească, ce a făcut el pentru înălțarea poporului? Isoarele nu ne dau nici un răspuns la această întrebare. Și-apoi chiar dacă ar fi vrut să facă ceva, ce era să facă într'o domnie atît de scurtă și atît de turburată?

¹⁾ În scrisorile lui Țepeș păstrate în arhivul municipal al Brașovului se pomenește de mai multe ori o slugă a lui cu numele *Vitéz János* (ВИТЕЗЪ ЯНЪШЪ), evident un Ungur. Acesta e trimis de Țepeș în mai multe misiuni secrete: așa la 1475, Oct. 7, într'o misiune, către Brașoveni; cf. doc. No. 189, dat în Merghindeal, ung. Margondaj comitatul Tirnava mare, după presupunerea noastră în 1475; anul lipsește în original, luna este însemnată „УХ. .3. ДНЪ“. Cit de mult ținea Țepeș la acest Vitéz János se vede din o altă scrisoare a lui către Brașoveni (doc. No. 180), prin care le spune acestora să nu lase pe nimenea să treacă în Muntenia fără voea lui *ІВАНЪШЪ ВИТЕСЪ*, omul lui de încredere. Presupunem că această scrisoare fără dată este din an. 1476.

Ceeace am constatat deci asupra politicei lui externe, putem constata și pentru politica lui internă, deși aci mai mult prin deducțiune, decît prin inducțiune: aceeași lipsă de ideal politic peste tot, aceeași lipsă de consecvență și de inițiativă.

Dacă toate acestea sunt adevărate, ce era atunci acest Țepeș, care a făcut pe oameni să vorbească atît de mult despre dînsul, al cărui groaznic nume se pronunța cu frică în toată Turcia și Transilvania, ale cărui fapte îngrozitoare se citeau cu curiozitate în toată Germania și Rusia?

E foarte greu a da o judecată definitivă asupra caracterului acestui domn; pentru aceasta ne lipsesc elementele, ne lipsesc notițele amănunțite din viața lui intimă și familiară. Mărturisesc că oricît de mult m'am gîndit asupra faptelor lui Țepeș, ca să scot o idee conducătoare din ele, întru aceasta n'am izbutit. Vasal al Ungurilor, el devastează teritoriile lor; supus suzeranității turcești, el refuză tributul, și după ce din pricina aceasta e alungat din țară, el cere iertare sultanului; după ce provoacă războiul cu Turcii, el părăsește cîmpul de luptă și fuge în Transilvania: tot fapte care nu se leagă una cu alta.

Un lucru este însă constant în domnia lui: schinguirile oamenilor, fără deosebire de sex, de vîrstă, de clasă, de neam. Cel mai neînsemnat motiv îi este suficient pentru a condamna la moarte prin țapă, prin foc, prin apă și prin toate torturile imaginabile. Acestea erau pentru dînsul o plăcere diabolică. El prinzea liniștit în mijlocul celor ce se sbăteau în

țepe, asista la frigerea celor aruncați în foc, tăea și spinteca oamenii cu mina sa proprie. Toate isvoarele contimporane sunt de acord a constata că durerile celor chinuți erau pentru dînsul o delectare. Astfel Țepeș ne aduce aminte de tiranii cei mari, ca Nero și Ivan Groznicul.

Mai ales între acest din urmă și Țepeș constatăm o sumă de asemănări. Ivan Groznicul omora pe oameni cu aceeași plăcere, cu același singe rece și ironie ca și Țepeș; el a masacrat orașe întregi, ca Novgorodul, și a dat chinurilor celor mai cumplite pe boerii bănuți ca dușmani săi temuți; el nu s'a sfiit să-și omoare pe rudele cele mai deaproape și pe fiul său propriu; se zice că ardea pe oameni de vii și că el singur trăgea cu cleștele jar sub picioarele lor.

Dar cu atita asemănarea n'ar fi prea frapantă: ciți tirani de felul acesta nu are evul mediu? Ceeace caracterizează însă în deosebi pe acești doi, este acea trăsătură ironică, care însoțește toate crimele lor, acea diabolică plăcere ce o simțeau ei în a provoca întii pe oameni să greșască, ca să-i poată apoi chinui. Despre Ivan Groznicul ne povestește Samuel Collins, un doctor al țarului Aleksėj Mihajlovič între anii 1658—1666, următoarele lucruri auzite de dînsul la Moscva:

Ivan purta un băț, în virful căruia se afla un cui ascuțit; pe acesta îl înfigea în picioarele boerilor, cînd vorbea cu ei, și cei ce răbdaū în liniște durerea, cîștigaū stima lui.

Se povestește despre dînsul că ar fi bătut odată cu cue în cap palaria unui sol francez, fiindcă

nu și-o luase jos dinaintea lui; venind apoi înaintea lui un sol englez, care și el își ținea pălăria pe cap, l-intrebă Ivan, că nu știe ce-a pățit solul francez? Englezul răspunse că știe, dar că acel sol era solul fricosului rege al Franței, pe cînd el e solul vitezei regine a Angliei, care va ști să-l răsbune. Ivan rămase mulțămît de răspunsul dibaciului al solului și-l dete de model boerilor săi.

Pe o noapte de iarnă rătăcindu-se într'un sat, ceru adăpost dela sătenii; dar nimeni nu voi să-l primească, afară de un om a cărui nevastă năștea tocmai atunci. Țarul poruncește a doua zi să dea foc satului, țaranului primitor îi dăruiește o moșie, iar celorlalți le zice: mergeți acum de vă căutați adăpost, ca să vedeți și voi ce bine e a dormi iarna în zăpadă.

Schimbîndu-și haînele, se duse odată între niște hoți și le propuse să fure împreună cu el comoara statului; hoții nu se învoiră, dar îi propuseră cu bucurie să meargă împreună cu ei și să jupoe pe boeri, căci aceștia, ziceau ei, sunt cei ce fură banii statului. Țarul rămase foarte mulțămît de răspunsul lor și nu le făcu nici un rău ¹⁾.

Nimeni nu va putea tăgădui că între aceste fapte ale lui Ivan Groznicul și cele povestite despre Țepeș asemănarea este așa de mare, încît unii ar

¹⁾ The present state of Russia, London 1671, § 10. O traducere rusască a acestei cărți, făcută de P. Kiréevskij, s'a publicat în Ōtenija moskovskago obščestva istorii i drevnostej, pe anul 1846. Ivan Groznicul (pe rusește *Groznyj*) e numit de Collins *Tiranul*: the tyrant.

putea să creadă că povestea lui Ivan Groznicul cu solul francez și englez este o localizare a poveștii lui Țepeș cu solii turci, iar celelalte sunt invențiuni, provocate în fantazia poporului de cetirea poveștii rusești despre Dracula. Această părere ar putea fi justificată, dacă n'am cunoaște pe Ivan dintr'o sumă de fapte ale sale ca un crud și nemilos tiran, care-și bătea joc de viața oamenilor, ca și Țepeș, cu cinismul cel mai rece.

Deși însă amîndoi cruzi, erau amîndoi poltroni, cînd își simțeau viața în primejdie. O dovadă despre aceasta a dat Țepeș prin fuga lui de Mohamed; Ivan Groznicul a dat foarte multe. Cînd lumea din Moscva se aștepta la sosirea Tătarului Achmat în cetate, Ivan fu cuprins de o groază așa de mare, încît își luă nevasta, copiii cei mici și comorile și fugi din cetate; fiul său mai mare rămase în Moscva. Temîndu-se apoi de o conjurație, el își luă comorile și fugi la Vologda; într'o vreme se gindea să fugă în Anglia! ¹⁾

Oare mania persecuțiunii, care îl muncea pe Ivan Groznicul în a doua perioadă a domniei sale și care-l făcea să vadă peste tot locul comploturi și trădători, să nu fi fost și boala lui Țepeș? *Frica și neconsecvența* se vede că stăpîneau deopotrivă pe Țepeș și pe Ivan. E cunoscută, de pildă, lipsa de consecvență a acestui din urmă la numirea urmașului său :

¹⁾ Kostomarov, Russkaja istorija, St. Peterburg, 1888, tom. I, ed. 3, pag. 269 și urm. „Ivan nu era viteaz de firea lui“ zice Kostomarov. Și totuși, acest om a avut curajul să tae capetele doctorilor cari n'au putut vindeca pe fiul său; l. c., pag. 284.

întii el puse la închisoare pe fiul său și numi urmaș pe nepotul său, apoi închise pe nepotul și numi pe fiul său. Frica l-a făcut pe el, ca și pe Vlad Țepeș, să se inconjoare de sateliți: celebra *opricină* (опричина) a lui Ivan, pe care a îmbogățit-o cu averile confiscate dela boeri, nu era decit o trupă de sateliți.

Nu este lucru întimplător că Ivan a avut în istoriografie aceeași soarte cu Vlad Țepeș: cruzimile amindorora au izbit fantazia poporului, și fiindcă ele se esercitaū mai ales asupra boerilor, poporul și-a inchipuit că erau pedepse drepte pentru faptele lor rele. Deaceea Ivan a rămas până astăzi în fantazia poporului rus un țar crud, dar drept¹⁾. Tot așa a fost idealizat și Țepeș, nu atît însă în fantazia poporului, cît a istoricilor și poeților.

Și totuși Ivan a dat toată viața lui semne de o boală mentală, pe care unii au identificat-o cu „mania furibundă“, alții cu „nevrastenia generală“ urmată de o alienație mentală primară, ce se numește „poranoia idiopathica chronica“. Dr. Rothe ne asigură că nu cunoaște nici o istorie de bolnav, care

¹⁾ Această concepțiune despre caracterul lui Ivan a trecut și în istoriografia rusască modernă, care în privința lui e împărțită în două tabere: unii văd într'insul un tiran crud, un maniac furibund: aceștia atribuesc faptele mari ale domniei lui oamenilor de cari s'a condus în prima perioadă; alții caută să justifice toate crimele lui, până și omorul fiului său: aceștia îl descriu ca pe un țar ce a urmărit înfringerea puterii boerilor și ridicarea poporului și a burgezimei. O discuție amănunțită a acestor două direcțiuni se găsește în scrierea lui Michailovskij, Ivan Groznicul în literatura rusască, St. Petersburg 1891. Pe scurt chestiunea e tratată de A. v. Rothe în broșura: Johann Wasiliewitsch IV, genannt der Grausame. Eine psychiatrische Studie. Leipzig und Wien, 1895.

din punct de vedere al diagnozei, să prezinte cu atita precizie toate simptomele paranoiei ¹⁾).

Să nu fi fost oare și Vlad Țepeș un astfel de bolnav? Deși nu ne putem pronunța cu siguranță pentru această din urmă soluție asupra lui Vlad Țepeș, totuși sunt multe motive ce ne fac a crede că el, dacă nu suferea tocmai de boala lui Ivan Groznicul, era totuși o minte anormală, bolnăvicioasă. Ivan era bănuitor și vedea în fiecare om un dușman, care umbla după viața lui; Țepeș era un tiran, care simțea o nespūsă plăcere să vadă el însuși torturile executate din porunca lui. La Ivan găsim un motiv și o explicație: boerii îl făcuseră să fie bănuitor cît timp era încă copil; el își răsbuna pentru abuzurile, batjocurile și intrigele, cărora căzuse de mai multe ori jertfă în tinereța sa; cruzimile lui Țepeș n'au nici motiv, nici explicație. Căci ce l-ar fi putut indamna pe el să înțepe și să ardă de vii pe acei negustori din țara Birsei, cari își vedeau de negoatele lor la Brăila, și pe acei copii cari veniseră să învețe limba țării? Sau ce l-ar fi făcut să înțepe pe supușii regelui unguresc, cu ajutorul căruia se 'nălțase în scaun? De ce, în sfîrșit, înțăpa el pe femei și pe copii, de ce arunca în foc pe săraci și pe ologi, de ce tortura pe călugări, de ce țintua cue în capetele solilor, de ce chinua păsările și șoarecii care-i prindea în închisoare? Acestea sunt cruzimi ce nu-și au samăn de cît în cruzimile lui Nero, Caligula și Domițian.

¹⁾ Broșura citată, pag. 63.

Țepeș era un *artist în crimă*, ca și acești cezari ai Romei ¹⁾.

Ar fi, mi se pare, greșit a crede că pe Țepeș epoca și împrejurările l-au făcut crud. El s'a născut așa. El suferea de acea boală, pe care psihiatrîi moderni o numesc „moral insanity“ și care face pe omul atins de dinsa nu numai să nu aibă nici o compasiune pentru durerile altora, dar să simtă chiar o plăcere într'insele. Adeseori această stare a minții este unită cu abnormități sexuale, lucru constatat la mai mulți dintre cezarii Romei și la alți tirani celebrii — la Țepeș nu se pot constata ²⁾ —; mai ales însă această stare este însoțită de o depresiune simțitoare a inteligenței.

Dacă scrisoarea lui Țepeș din 8 Noemvrie 1462 către Mohamed II este autentică, ea este pentru mine o dovadă de slăbiciunea minții lui. Sub impresiunea descurajării sale, Țepeș nu vedea că în zadar o scrie, căci nu era să-l pue Mohamed din nou în scaun, după ce știa că toată viața lui fusese de-

¹⁾ *Plăcerea de a tortura și de a asista la torturi este una din trăsurile cele mai esențiale ale caracterului acestor cezari. Așa despre Caligula se spune că-l făcea o mare plăcere numai gândul că la orice moment el ar putea să tae frumosul git al amantei sale; deasemenea îi venea să ridă cu hohot, cînd se gîndea că e în puterea lui să tae oricînd capetele celor doi consuli ce stăteau la masă cu dînsul. El inventa cele mai bizare și mai monstruoase mijloace de tortură și însoțea cruzimile sale adeseori de glume cinice, întocmai ca Vlad Țepeș. — Detalluri se pot ceti în contimporanul său Seneca, în Suetoniu și Dio Cassiu; un rezumat a făcut L. Quidde în interesanta sa scriere: „Caligula. Eine Studie über römischen Cäsarenwahnsinn“, pag. 19—20.*

²⁾ Ivan Groznicul, din potrivă, a dat multe semne de abnormități sexuale. Rothe, l. c., passim.

votat Ungurilor, pe cînd fratele său Radu era omul Turcilor. Țepeș mai știa că Radu e favoritul sultanului (cf. Chalcocondylas, ap. Șincai, II, pag. 58) și cu toate acestea cerea dela sultan să detroneze pe fratele său și să-l pue pe el din nou în scaun.

Știu foarte bine că D-l Xenopol (l. c., pag. 292) interpretează altfel scrisoarea lui Țepeș; mi se pare însă că interpretarea D-sale este greșită. D-sa se întreabă, și cu drept cuvînt, că „dacă Vlad ar fi fost bătut chiar de Mohamed, scos din scaun și înlocuit cu Radu, ce înțeles ar mai fi avut rugămintea lui?“ Răspunsul trebuia să fie: nici un înțeles. D-sa însă caută să explice neconsecvența aparentă a lui Vlad, admitînd că el n'a fost bătut de Mohamed, ci de Ștefan cel Mare, dinaintea căruia el a fugit în Transilvania; scrisoarea cu rugămintea ca să-l ierte ar fi trimes-o Țepeș sultanului „încă înainte ca Radu să fi fost recunoscut domn de cătră țară“, cînd el putea să nutrească încă speranța că va fi restituit. Țepeș, cu un cuvînt, cerea în această scrisoare să fie iertat pentru izbînda răpurtată asupra Turcilor.

Dacă interpretarea aceasta ar corăspunde adevăratei stări de lucruri și adevăratei stări de suflet a lui Țepeș, atunci ea ar confirma și mai mult opinia noastră despre boala lui. În cazul acesta, Țepeș n'a făcut prin scrisoarea lui un act *politic*, ci o faptă de nebun, căci cine, afară de un spirit anormal, cere iertare dela cel învins? Dar D-lui Xenopol i-a scăpat din vedere un lucru: scrisoarea este scrisă 5 luni după alungarea lui Țepeș. Oare în 5 luni n'avusese Radu destulă vreme să se instaleze în scaun? Căci

de instalare e vorba aci, nu de „recunoașterea lui de către țară“, care pentru acele vremuri era o ficțiune. Domnul era impus de Turci său de Unguri, țara avea să-l primească, boerii îl țineau său îl detronau. Și apoi, ar fi putut nădăjdui vreodată călăul Țepeș, ca țara să nu recunoască pe blindul său frate, ca să-l aștepte pe dinsul? Iată la ce contraziceri și imposibilități ajungem, dacă, admițind autenticitatea scrisorii, vrem să căutăm numai decit într'insa un înțeles politic, cind in realitate ea nu este decit un nonsens politic¹⁾.

E de regretat că nu știm aproape nimic despre viața intimă, familiară a lui Vlad Țepeș, din care am putea scoate cele mai bune concluziuni asupra lui. Caracteristic este, că fiul său Vlad, cel care mai târziu ajunsese domn și e cunoscut sub numele de *Vlad Călugărul*, pare a fi fost tocmai contrariul tatălui său: un om blind și religios. El a fost întâi călugăr, apoi domn cucernic²⁾. Pe cit Țepeș fusese de ne-

¹⁾ Am arătat aci numai neprobabilitatea lăuntrică a presunerii D-lui Xenopol; documentele ne vin in ajutor pentru a confirma aceasta, căci din scrisoarea lui Albert de Istenmezeye, vicecomitele Săcuilor, către Sașii din Brașov, 15 Aug. 1462, se vede că *Radu era recunoscut ca domn legal al țării muntenești* și că Sașii încheiaseră armistițiu cu el. De bună samă, Turcii îl instalaseră cu mult mai înainte. — Șincai, II, pag. 65, nu admite autenticitatea scrisorii din 8 Noem. 1462, care-i era cunoscută din Bzovius și Spondanus, zicind că „cărțile care se aduc de acelaș Bzovie și se pomenesc și de Spondan încă nu sunt ale lui, ci sunt iscodite de alții, ca să îndrepte pe Matiaș craul Ungariei, căci l-au prins fără de vină, ... pentru-că, cind au avut Vladislav V (Țepeș) timp de a scrie unele ca acelea împăratului Mahomet al doilea?“

²⁾ Vezi in Miletic și Agura, Sbornicul ministeriului de culte bulgar, vol. IX, pag. 341 și urm. (ed. separată, pag. 131 și urm.) două donațiuni ale lui Vlad Călugărul din 1490, făcute mănăstirei dela Govora.

credincios — el își lăpădase și credința strămoșască pentru putere —, pe cit de mult ura el pe preoți și pe călugări — sunt cunoscute glumele lui crude la adresa acestora —, pe atit de credincios și iubitor de călugări pare să fi fost fiul său Vlad Călugărul. Să nu avem aci unul din acele interesante casuri de *degenerare* a rasei prin moștenire, care se văd atit de des în istorie? ¹⁾

Vlad Călugărul pare să fi fost în domnie un *imbecil*. Pus în scaun la 1481, după învingerea și omorirea lui Laiot Basaraba la Rimnic, de către Ștefan cel Mare — Ștefan, care avea titluri de recunoștință la adresa răposatului său părinte, nădăjduia să găsească în fiu un credincios al său și un dușman al Turcilor —, Vlad Călugărul merge după trei ani, la 1484, împreună cu Baiazit contra Chilie și Cetății Albe. El își termină zilele în Transilvania, trăind din pensiunea ce i-o dădea regele Ungariei, pe la sfârșitul anului 1506 sau începutul lui 1507 ²⁾.

¹⁾ Asupra faptului că Vlad Călugărul a fost fiul lui Vlad Țepeș nu încapе îndoeală. El se numește în toate documentele sale „*Vlad, fiul lui Vlad cel Mare*“, care Vlad cel Mare nu poate fi decit Vlad Țepeș. Regele Ungariei Vladislav II, într'o scrisoare din 1 Noemv. 1495, îl numește deadreptul „fiul răposatului Drăculea vodă, credinciosul nostru iubit“: Vlad vayvodae, filio quondam Draculyae, fideli nobis dilecto. Engel, *Gesch. der Wal.*, pag. 185. Citatul d-lui Xenopol, II, pag. 425, este greșit. — Asupra originii lui Vlad Călugărul Xenopol nu se pronunță precis, zicind că nu se știe dacă e fiul lui Vlad Țepeș sau al lui Vlad Dracul. *Archiva societății științifice și literare*, an. VI, pag. 96—97. Tocilescu, *Manual de istoria română*, Buc. 1894, pag. 45, îl numește greșit „fiul lui Vladislav din familia Dăneștilor,“ înțelegind sub acest Vladislav de sigur pe Vladislav Dan al nostru.

²⁾ Cf. tratatul încheiat de Radu, fiul lui Vlad Călugărul, cu Sașii din Transilvania, la 1507. Engel, *Gesch. der Wal.*, pag. 187—189.

Dacă însă Vlad Călugărul reprezintă în sensul degenerării o *deviare* dela caracterul lui Vlad Țepeș, un alt fiu al lui Țepeș, Mihnea cel Rău, care a domnit dela 1508—1511, pare să fi moștenit firea întreagă a tatălui său. Această părere va surprinde poate pe mulți, deoarece în istoriografia noastră Mihnea e considerat de obicei ca fiu al lui Vlad Călugărul¹⁾ sau al lui Dracea armașul²⁾. Eu cred însă că Mihnea cel Rău e fiul lui Vlad Țepeș și această credință mi-au însuflat-o nu numai faptele lui Mihnea, care sunt o copie ceva mai palidă a faptelor lui Țepeș, ci și cîteva notițe contimporane, care pentru mine nu lasă nici o îndoială asupra acestui fapt.

Mai întîi de toate, Mihnea e numit într'o liturghie slavonă din timpul său „Iō Mihnea, *fiul marelui Iō Vlad voevod*“³⁾, care Vlad îmi pare a fi Vlad Țepeș, iar nu Vlad Călugărul. Cu greu acesta ar fi fost numit de cătră fiul său „marele Vlad vv.“, pe cînd dimpotrivă, am văzut că Vlad Călugărul numește pe Țepeș totdeauna „*marele Vlad voevod*“.

Mihnea, care după moartea lui Radu ajunse

¹⁾ Xenopol, *Istoria II*, pag. 470.

²⁾ Biografia patriarhului Nifon, *Arch. ist.*, I, 2, pag. 140. — Nu știu pentru ce D-l Tocilescu, *Manual de istoria romînă*, ed. 1886, pag. 100, îl socotește „fiul lui Vladislav vodă și nepot al lui Dan II“.

³⁾ „Și s'a săvîrșit această carte din porunca... prea luminatului domnitor Iō Mihnea, marele voevod a toată țara romînească și a părților despre Dunăre, fiul marelui Iō Vlad voevod..., în anul 7016, Noemvrie 10“. A. I. Odobescu, *Revista Romînă*, vol. I, pag. 819. Textul epilogului e publicat și în originalul slavon. Deși acesta este foarte clar, numind pe Mihnea „fiul lui Vlad vv. cel mare“, totuși Odobescu îl numește fiul lui Radu vodă. Deasemenea este greșită data lui Odobescu 1507, în loc de 1508; la 1507 domnea încă Radu.

domn cu ajutor unguresc (1508), umbla de mult după tronul muntenesc. Încă dela 1494 Vlad Călugărul se temea de dinsul, căci din acest an cunoaștem o scrisoare a lui către Sibieni, prin care le anunță acestora că a tăiat nasul unui om, care servea de mijlocitor între „*Michne*“ și boer¹⁾. La 1497 Mihnea se gătea să intre în Muntenia, ceea ce se vede din scrisoarea nunțului regal Bartscha Ianusch către magistrul Sibiului, din acelaș an²⁾, prin care îi spune că dacă „*voevodul Mihnea*“ n'a intrat încă în Muntenia, să-și dea deocamdată silință a-l reținea dela această întreprindere, deoarece în momentul de față ea n'ar fi plăcută regelui.

Cine altul are să fie acest Mihnea, care pe la 1494 — 1497 trăea între Sașii din Transilvania și era numit de dinșii „*voevod*“, dacă nu fiul lui Țepeș, cel pe care autorul narațiunii rusești despre Dracula îl numește *Mihail* și despre care ne spune că era feciorul cel mai mare al lui Țepeș, că pe vremea aceea petrecea la Buda, unde venise din Constantinopol, și că în Buda îl însurase Matei Corvin? Mihnea și Mihail sunt acelaș nume: cel dintii e deminutivul celui de al doilea³⁾. Un simplu fiu de boer, cum

¹⁾ Orig. Sibiü; copie la Acad. Rom. Data: „Thorgowista, feria tertia proxima ante festum visitationis beatae Mariae virginis“.

²⁾ „Ex insula Christiana“ (un sat lângă Sibiü), fără dată lunară. „Si vaivoda *Michne* in terram transalpinam nondum intravit, celerius quo poteris eidem insinua literis, ne omnino intret, quoniam regiae maiestati magnum incommodum exinde subsequitur“. Orig. Sibiü, copie la Acad. Rom.

³⁾ D-l Xenopol identifică greșit pe *Mihnea* cu *Mircea*, l. c., pag. 470. Forma slavă *Michno* e deminutivul din *Michail's*. *Mirče* are deminutivul *Mirčeta*. Cf. Miklosich, Die Bildung der slavischen Personen-

presupune biografia lui Nifon, făcându-l fiul „Dracii armașului“, nu putea fi Mihnea cel sprijinit de Unguri la 1494 — 1497.

Dar Siegler îl numește chiar fiul lui Țepeș. Într'un pasaj citat de Engel, pag. 193 (cf. Șincai II, pag. 196) asupra morții lui Mihnea în Sibiu, Siegler spune că „*Mihnea, feciorul lui Dracula*“, a fost scos din scaun din pricina tirăniei sale celei cumplite: Mychne, filius Draculae, ob summam crudelitatem et tyrannidem regno transalpinensi pulsus in civitatem Cibiniensem transfugit, ubi per insidias cuiusdam Demetrii Jaxych sub arcu juxta myropolium urbis Cibiniensis ex inproviso trucidatur, die XII m. Martii, festo Gregorii papae dicato, 1510.

Tot ce știm despre Mihnea, atit din izvoarele externe, cit mai ales din cele interne, care din timpul acesta încep a fi tot mai sigure și mai amănunțite, ne înduplecă a-l socoti un demn scoboritor din osul lui Țepeș. Crincen ucigaș al boerilor și necinstitor cinic al nevestelor lor ¹⁾, persecutător orb al călugărilor și preoților ²⁾, desprețuitor al bisericilor ³⁾ și apostat: iată copia fidelă a lui Țepeș. Faptul că era

namen, pag. 291 din Denkschriften der Wiener Akademie, philos.-hist. Classe, Bd. X, și Moroșkin, Slavjanskij imenoslov, s. v.

¹⁾ „Și prinse pe toți boerii cei mari și aleși și-i munci cu multe munci cumplite și le luă toată avuția și se culca cu jupînesele și cu fetele lor înaintea ochilor lor. De aci unora le-a tăiat nasurile și buzele, pre alții i-a înecat și pre alții i-a spînzurat. Biografia lui Nifon, Arch. ist. I, 2, pag. 140.

²⁾ „Preoților de prin satele lor tuturor le-a tăiat nasurile spre batjocura bisericei. Și se ispitea și se sfătuea să arză pe toți egumenii de pre la toate mănăstirile“. Ibid., pag. 141.

³⁾ „Iar Mihnea până a se mazili, dacă pribegiră boerii, aș trimis

catolic ne întărește și mai mult în această convingere: fie că el însuși și-a schimbat religiunea, cum făcuse și tată-său¹⁾, fie că se botezase în religia catolică, când trăea încă pe lângă acesta în Ungaria; faptul că era catolic este neîndoelnic. El fu înmormântat în biserica fraților predicatori din Sibiu, unde i se află și epitaful.

Cruzimea, lipsa de religiositate și catolicismul lui: iată, pe lângă mărturia liturghiei dela 1508 și a lui Siegler, destule motive pentru a identifica pe Mihnea cu Mihail, fiul lui Țepeș, văzut de autorul poveștii rusești despre Dracula la Buda, pe la 1482 său ceva mai încoace²⁾.

Mihnea a moștenit dela tatăl său toate însușirile. Acțiunile lui sunt tot așa de nebune, tot așa de temerare ca ale lui Țepeș; aceasta l-a făcut să-și piardă iute tronul. Politica lui Mihnea a fost deasemenea politica tatălui său: el rămase devotat Ungurilor și când fu

de aș prădat casele și nu numai casele, ci și bisericile și mănăstirile lor, și slugile și egumenii erau slujiți de dînsul și căzniți. Magazinul istoric, vol. I, pag. 112.

¹⁾ Aceasta ne-o spune istoria mănăstirei catolice din Tirgoviște, Arch. ist. I, 2, pag. 47: „Post hunc venit Michna princeps; iste fuit catholicus et nos eo tempore bene stetitisse videmur; sed quia ob caedes boeronum omnibus odiosus factus est, et etiam propter religionem mutatam, etc.“ Cronica anonimă a țării românești spune și dînsa că „Mihnea vodă se făcu *papistaș*“. Magazinul istoric, vol. IV, pag. 247. Cf. și biografia lui Nifon, Arch. ist. I, 2, pag. 142: Iar Mihnea vodă a căzut în eresul hulei duhului sfînt.

²⁾ În favorul acestei identificări se poate invoca, deși nu este scris de dînsul, și epitaful lui Mihnea, în care el spune că domnea „în scaunul părintesc“ (*regnabam nuper sede parentali*) și că a fost alungat din scaunul părintesc (*mea gens patrio pepulit me perfida regno*). Despre fiul unui simplu *armaș* nu se putea zice așa. Engel, Gesch. der Wal., pag. 193.

detronat din scaun, se refugiază la dînșii în Sibiū, unde curînd după aceea muri de pumnalul Sirbului Iakšic, 12 Martie 1510. Indignarea cea mare a populațiunii și pedepsirea ucigașilor sunt dovezi de simpatia ce aveau Sibienii pentru acest om devotat lor. Cine știe, poate că el locuia tocmai în casa pe care o zidise tatăl său Țepeș la 1475 și era privit de Sibieni ca un concetățean al lor ¹⁾.

Stabilind identitatea lui Mihnea cel Rău cu Mihail fiul lui Vlad Țepeș, scopul nostru a fost: să stabilim întii de toate un fapt încă necunoscut în istoriografia romină și să dăm apoi un nou sprijin părerii că copiii acestui domn au prezentat diverse simptome de degenerare: unul de mania religioasă, altul de mania cruzimei, și că prin urmare el însuși a trebuit să fie, din punct de vedere psihic, *un degenerat*, în înțelesul ce dă acestui cuvînt știința psihiatrică modernă ²⁾.

Dacă am vrea să ne aruncăm într'un domeniu mai puțin sigur, am cerceta mai departe, în linia ascendentă și descendentă a familiei lui Vlad Țepeș, spre a vedea, dacă nu cumva concluziunea noastră se confirmă și prin caracterul tatălui său bunicului lui Vlad Țepeș, precum și prin caracterul nepoților și strănepoților lui.

Deși din punctul de vedere al teoriei eredității, care în degenerarea intelectuală joacă un rol foarte

¹⁾ Cf. Engel, l. c., pag. 191—196.

²⁾ Admitem că în această privință cercetările lui *Magnan* și ale celorlalți psihiatrii de școala lui sunt, până acum, cel din urmă cuvînt al științei.

mare, aceste cercetări s'ar impune numai decit, ne mulțămim totuși cu cele expuse până aci, întâi, fiindcă asupra descendenților în a doua linie ai lui Vlad Țepeș știm prea puține, al doilea, fiindcă asupra tatălui său nu știm mai nimic sigur. Se pare că Vlad Dracul cel Bătrîn a fost un om *irascibil* și *puțin socotit*, dacă ne gândim la arestarea, fatală pentru dînsul, a lui Ioan Corvin de Huniade, cînd acesta se întorcea din lupta dela Varna: irascibilitatea e o trăsătură de caracter foarte obicînută la degenerați. Pentru vremurile acelea însă e foarte greu a stabili *motivele* faptelor. Aci, de pildă, ar putea fi vorba de o *răsbunare* personală, și aceasta n'ar dovedi nimic anormal în caracterul lui Vlad Dracul cel Bătrîn. Afară de aceasta, genealogia vechilor domni muntenești e prea puțin studiată: aci ne întîlnim aproape la fie-care pas cu nedumeriri, pe care istoriografia noastră nu le-a ridicat încă pe deplin¹⁾.

¹⁾ Cf. Xenopol, l. c., II., pag. 500—501. Ceeace se poate stabili cu deplină siguranță din genealogia lui Vlad Țepeș sunt următoarele:

*) Numit de Xenopol, II, pag. 474, Vlad VII și frate al lui Radu cel Mare și Mihnea cel Rău. Dar el e frate numai cu Radu, deci fiu al lui Vlad Călugărul, cum se numește el singur într'un doc. din *27 Mai 1510* (7018): Vlad vv., fiul marelui Vlad vv. (orig. la Academia Română). Biografia patriarhului Nifon (Arch. ist. I, 2, pag. 141) îl numește exact „fratele Radului vodă, care fusese domn înaintea Mihniî vodă“. Acest Vlăduț pare să fi fost un *imbecil*, pe cînd fratele său Radu e cunoscut ca un domn *foarte religios*, ca și tatăl său Vlad Călugărul.

EXCURS I.

Regeste pentru domnia lui Vlad Țepeș.

O parte foarte nesigură și obscură din domnia lui Vlad Țepeș a fost până acum cronologia. Las că scriitorii mai bătrini îl făceau să domnească a doua oară dela 1477 până la 1479¹⁾, iar unii dintre cei mai noi îl identificau cu Vlad Călugărul, făcându-l să domnească a treia oară dela 1483—1496²⁾, dar nici ultima încercare a D-lui Xenopol, deși o sumă de documente nouă i-au stat la dispoziție, nu este destul de lămurită în această privire. Deaceea nu va fi de prisos să resumăm aci, într'un fel de regeste, principalele fapte din domnia acestui voevod, după documentele citate în studiul nostru. Ea începe pentru prima oară la Mai sau Iunie 1456 și ține până la Iunie 1462, iar a doua oară pe la jumătatea lui Noemvrie 1476 și ține până pe la jumătatea lui Ianuarie 1477. Iată datele cele mai de căpetenie ce se pot fixa în acest interval de timp:

1456, 4 și 15 *Aprilie*. Domnește încă Vladislav Dan (doc. din 15 Aprilie în Arch. ist. I, 1, 142 și doc. din 4 Aprilie în Archivul săsesc dela Sibiu).

1456, *Mai—Iunie*. Țepeș ocupă tronul (vezi pag. 11 și 65).

1456, 3 *Iulie*. Huniade scrie Sașilor din Sibiu că a incredințat lui Vlad Țepeș apărarea lor (orig. Sibiu; Teleki, Hunyadiak kora, X, 527).

¹⁾ Șincai, în Cronică, și Hasdeu, în broșura dela 1864.

²⁾ Tocilescu, în primele ediții ale Manualului său, d. p. în cea dela 1886, pag. 96.

- 1456, 7 *Septembrie*. Țepeș depune jurământul de credință către regele Ungariei în minile Sașilor din țara Birsei (orig. Brașov).
- 1456, 16 *Deceembrie*. Ladislău de Huniade scrie Sașilor din Brașov să dea ajutor lui Dan contra lui Țepeș (orig. Brașov).
1456. Țepeș pradă în Transilvania, pe lângă Sibiu și în țara Birsei (narațiunea săsască).
- 1457, 13 *Martie*. Țepeș cere Sașilor din Sibiu să nu adăpostească pe dușmanii săi la dinșii (orig. Sibiu; Archiv für sieb. Landeskunde, N. F. XXI, 351).
- 1457 *sau* 1458. Țepeș pradă ținutul Brașovului și țara Birsei (narațiunea săsască).
- 1458, 28 *Februarie*. Matei Corvin scrie Sașilor din Sibiu să dea pace lui Țepeș (orig. Sibiu).
- 1458, 6 *Martie*. Mihail Szilágyi scrie Sașilor din Sibiu să dea pace lui Țepeș (orig. Sibiu; Teleki, l. c., X, 582).
- 1459, 2 *Aprilie*. Dan denunță cruzimile săvârșite de Țepeș în Muntenia asupra negustorilor din țara Birsei (orig. Brașov).
- 1460, 4 *Iunie*. Țepeș cere Sașilor din Brașov să expulzeze din sinul lor pe pribegi (orig. Brașov).
- 1460, 24 *August*. Țepeș pradă Amlașul și țara Făgărașului (narațiunea săsască și analele Brașovului).
- 1461—1462. Țepeș pustiește și omoară peste 20,000 de oameni în Turcia (scrisoarea lui din 11 Februarie 1462).
- 1462, 11 *Februarie*. Țepeș cere ajutor contra Turcilor dela regele Ungariei (scrisoarea lui, publicată mai jos, pag. 75 și urm.).

- 1462, *Iunie*. Lupta lui Țepeș cu Turcii (vezi pag. 24).
- 1462, *28 Iulie*. Balbi raportează cătră dogele Veneției infringerea lui Țepeș (vezi pag. 28).
- 1462, *15 August*. Radu era instalat în domnia Munteniei (scrisoarea lui Albert, vicecomitele Săcilor, cătră Brașoveni; orig. Brașov).
- 1462, *8 Noemvrie*. Țepeș cere iertare sultanului (vezi pag. 29).
- 1462—1463. Țepeș e prins și închis la Buda, unde stă 12 ani.
- 1475, *8 August*. Țepeș petrece în Arghiș, comitatul Șimlăul Silvaniei (scrisoarea lui cătră Sașii din Sibiu; orig. Sibiu).
- 1475, *21 Septemvrie*. Matei Corvin dă 200 fl. lui Țepeș pentru întreținerea sa (orig. Sibiu).
- 1475, *7 Octomvrie*. Țepeș petrece în Merghindeal, comitatul Tirnava mare (scrisoarea lui cătră Brașoveni; orig. Brașov).
- 1475, *13 Octomvrie*. Țepeș certifică primirea celor 200 fl. (orig. Sibiu).
- 1476, *31 Ianuarie*. Reinstalarea lui Țepeș în Muntenia era hotărâtă de regele Ungariei (scrisoarea lui Pongratz, vv. Transilvaniei, cătră Sașii din Brașov; orig. Brașov).
- 1476, *22 Februarie*. Basarab, vv. muntenesc, declară războiul Sașilor din Sibiu (orig. Sibiu).
- 1476, *15 Aprilie*. Basarab cere dela Sașii din Brașov extradarea dușmanilor săi (orig. Brașov).
- 1476, *21 Iulie*. Vicevoevodul Transilvaniei convoacă pe Sașii din Brașov la dieta dela Turda, unde

- Țepeș era să se împreune cu Batori la 25 Iulie spre a pleca apoi în Muntenia (orig. Brașov).
- 1476, 31 Iulie. Țepeș și Batori se află amîndoi la Mediaș (relațiunea din 7 Aug. 1476, Mon. Hung., Acta ext. V, 320).
- 1476, 7 Octomvrie. Țepeș se afla la Brașov (privilegiul comercial dat acestui oraș; orig. Brașov).
- 1476, 8 Noemvrie. Țepeș înștiințează din Tirgoviște pe Brașoveni, că a bătut pe Basarab Laiot (orig. Brașov).
- 1476, 11 Noemvrie. Ștefan Batori se află lingă București (scrisoarea lui cătră Sibieni; orig. Sibiū).
- 1476, c. 15 Noemvrie. Basarab Laiot fuge la Turci (Exarcu, Documente, pag. 80).
- 1476, 4 Dechemvrie. Matei Corvin scrie legatului din Agria că a pus pe Țepeș în scaunul Munteniei (Mon. Hung., Acta. ext. V, 335).
- 1477, 1 Februarie. Țepeș era mort (Leonardo Botta cătră ducele de Milano, Mon. Hung., Acta ext. V, 339).
- 1477, 12 Martie. Sașii din Brașov încheie pace cu Basarab (scrisoarea lui Gheorghe, preposit de Fünfkirchen, cătră Brașoveni; orig. Brașov).

EXCURS II.

Numele lui Vlad Țepeș.

Vlad Țepeș a purtat de bună samă la contimporanii săi numele *Drăculea*, nu *Dracul*, cum e numit de obicei în manualele noastre de istorie. Aceasta se vede atit din forma ce are acest nume în isvoarele

latinești și rusești: *Dracula* ¹⁾, cit mai ales din isvoarele italienești și ungurești, în care e numit de multe ori *Draculia*: cf. Dracuglia în scrisoarea lui Balbi din 28 Iulie 1462; Drakulye într'o scrisoare a lui Matei Corvin din 1475, Sept. 21; Drakulyam într'o scrisoare a lui Pongratz din 31 Ianuarie 1476. Dragulya se numește el singur în scrisoarea sa către Sibieni din 1475, 18 August; tot Dragkulya se întitulează el într'o scrisoare din 13 Oct. 1475 și într'una din 1476: Drakulya.

Drăculea era de sigur forma populară, pe când *Dracul* era forma literară a cuvîntului ²⁾. Dacă Vlad Țepeș n'ar fi fost cunoscut în popor sub numele *Drăculea*, nu înțelegem de unde ar fi luat străinii numirile: *Dracula*, *Draculya*.

Țepeș este un nume ce i s'a dat mai târziu, din pricina predilecțiunei lui de a trage în țapă. În isvoarele contemporane, externe sau interne, nu e numit așa nicăiri. Deabia la 1508 îl găsim numit într'un document extern Țepeș (cf. mai jos, pag. 70), iar la 1550 într'unul intern, publicat de B. P. Hasdeu în Cuvinte din Bătrîni, vol. I, pag. 243: Vlad voevod *Țepeș*. Aceleiași predilecțiunii își datorește de sigur numele contemporanul și urmașul lui Țepeș: *Țepeluș*.

Dealtmîntrelea, obiceiul de a trage în țapă nu este o invențiune a lui Țepeș. Acest obicei era răspîdit în timpul lui la Turci și la Tătari și se

¹⁾ Cf. versiunea rusască din sec. 16 „о дракоула“, formă ce presupune un nominativ sg. дракоула. În poveștile rusești aceasta e forma cea mai obișnuită; foarte rar întilnim дракоула.

²⁾ Cf. doc. din 2 Aprilie 1459 a lui Dan: infidelis Dracul.

practica chiar în țările noastre înainte și după Țepeș¹⁾. E un vechi sistem de tortură²⁾, născut poate din obiceiul și mai vechi de a lega pe oameni de cîte un par și a-i condamna să moară așa de arșița soarelui și de foame³⁾.

EXCURS III.

Vladislav Dan, premergătorul lui Vlad Țepeș.

Vladislav, despre care am presupus mai sus (pag. 9) că a fost instalat în domnia Munteniei de către Huniade, între anii 1448—1451, este un personaj puțin cunoscut în istoria Munteniei. Engel presupune că era înrudit cu Huniade, căci îl găsește în societatea acestuia și a altor magnați unguri la curtea regelui, în anul 1453 (Thurocz, ad a.).

Documente interne dela acest Vladislav avem din anii 1451, 1452, 1456; în tustrele el se numește *Vladislav*, iar în cel din 1456 (15 Aprilie) mai adaugă „*fiul marelui voevod Dan*“⁴⁾.

Doc. din 1451, o donațiune făcută boerului Bar-

¹⁾ Lui Ștefan cel Mare i se atribue înțeparea unor soli tătarești și prinși turcești (Cronicele, ed. II Cogălniceanu, pag. 156 și 161). — La vecinii noștri Unguri se trăgeau în țapă țaranii. Așa la 1437—38 au fost trași în țapă 9 din țaranii revoltați contra nobilimei. Hurmuzaki-Densusănu, Documente, vol. I, partea 2, pag. 636.

²⁾ *Herodot* vorbește de mai multe ori despre el la popoarele barbare; cf. c. I, cap. 128, c. III, cap. 132 și 159; verbul care în samnă a trage în țapă la *Herodot* e *ἀνασκολοπιζω*.

³⁾ Acest mod de pedeapsă l-ar fi avut, după *Ihering*, Indoeuropenii primitivi. *Vorgeschichte der Indoeuropäer*, Leipzig, 1894, pag. 77.

⁴⁾ Arch. ist. I, 1, pag. 142; cf. *Xenopol*, l. c., pag. 130.

bul și filor săi, îl cunoaștem din ediția lui Miletic¹⁾ și dintr'o copie cu traducere în biblioteca Academiei Romine: el e dat în „Tirgoviște, an. 6959 (сума), August 5, indiction 14“ și e scris „Io. Vladislav vv., ml. bj. gospodin“.

Doc. din 1452 e dat în Tirgoviște, 24 Sept., și scris în limba latină. Titlul domnului e: Wladislaus, partium transalpinarum wayda et dominus terrarum de Omlas et Fogaras, iar monogramul slavonesc: *Ѡ. ВЛАДИСЛАВЪ ВОЕВОДА, МИЛОСТІА БОЖІА ГОСПОДИНЪ*. Originalul, pe hirtie, se află, împreună cu o transcripție a d-lui B. P. Hasdeu, în colecțiunea Academiei Romine. Cuprinsul: Vladislav scrie judeului și juraților din Brașov, că nu demult, avînd o convorbire cu dînșii, a încheiat pace și amicitie cu ei; totuși dușmanii lui cu slugile lor trăesc în mijlocul Brașovului. El îi roagă dar pe Brașoveni să facă și ei ca cele 7 scaune săcuesti: să stea pe partea lui cu credință și să-i predea pe toți dușmanii, iar bunurile lor să le confisce. Intre aceștia se afla și un „Chernik Valachus et infidelis de terra Fogaras“, care-i furase 1000 de oi dela oaste și petrecea cu ele la Cotlea (Feketehalom); pe acesta cere să-l prindă, iar oile furate să i-le trimeată îndărăt, căci el vrea să ție pace cu dînșii; decî și dînșii să ție pace cu el.

Din acest document se vede că relațiunile lui Vladislav Dan cu Sașii din Brașov nu erau tocmai prietenoase, căci aceștia tolerau în mijlocul lor pe

¹⁾ Făcută după original în scrierea: Dr. L. Miletic și D. D. Agura, Dakoromznitě, Sofia, 1893, pag. 123.

dușmanii lui, cari nu puteau fi alții decît *oamenii lui Vlad Tepeș*. Acesta umbla dar dela 1452 să cucească tronul muntenesc.

Se pare însă că în anul următor (1453) Vladislav se împacă cu Sașii din Ardeal, căci din acest an avem o scrisoare a lui Ioan Huniade către Sibieni, prin care le anunță acestora, că a încheiat pace cu voevodul Muntenesc și că nu le rămîne decît să trimeată un nunțiu la dînsul, ca să-î despăgubească de daunele suferite ¹⁾. De altă parte avem din acelaș an o scrisoare a lui Vladislav (Wladislaus) către Brașoveni, prin care le spune acestora că a aflat dela omul său Stoica despre intențiunea „părintelui și domnului său“ Huniade de a trimete arme la *Chilia*; dacă este așa, atunci să se transporte aceste arme pe ascuns pînă la Tirgoviște, iar de aci le va trimete el însuși, în numele său, pînă la Brăila și de aci la Chilia; la sfîrșit îi asigură pe Brașoveni că e gata a face totul pentru Huniade ²⁾.

Documentul din 1456 e ultimul din cite cunoaștem dela Vladislav Dan: prin el se confirmă boerului Mogoș și fiilor lui mai multe moșii pe Argeș. E dat în Tirgoviște la 15 Aprilie și Vladislav se numește într'însul: *ИВ. ВЛАДИСЛАВЪ, СЫНЪ ДАНА ВЕЛИКАГО ВОИВОДЕ*. Din comparația acestui document cu cel din 1451 rezultă, că amîndouă sunt date de acelaș domn, deoarece

¹⁾ Lippa, feria secunda proxima ante festum beati Michaelis archangelis, 1453.

²⁾ Feria quarta proxima post dominicam Quasimodo geniti, Tergoviste, 1453. — Originalele acestor două scrisori se află la Brașov și Sibiu; copii la Acad. Rom.

boerii sunt aproape toți aceiași. După ediția lui Miletic, în cel dela 1451 sunt amintiți ca martori următorii boeri din cel dela 1456: Stance sau Stanciu dvornic, Mihail logofat, Kazan Sahacov, Stan Negrev, Pahulea vistier, Balea paharnic și Manea comis (în copia Acad. mai sunt: Dumitru spătar, Coica și Cazan Crețu, cari lipsesc în ediția lui Miletic).

Dacă dar doc. din *15 Aprilie 1456* e dat de acelaș domn care a dat și doc. din *1 August 1451*, adecă de Vladislav Dan, atunci Vlad Țepeș, pe care îl găsim domnind în Muntenia la 3 Iulie 1456, n'a putut ocupa tronul acestei țări decit între 15 Aprilie și 3 Iulie 1456, așa dar prin *Mai sau Iunie* acelaș an.

În *Aprilie* predecesorul lui se pregătea să facă nouă invaziuni în Transilvania și să atace posesiunile lui Huniade, protectorul lui Vlad Țepeș. Aceasta reese dintr'o prețioasă scrisoare a lui Ladislaū regele Ungariei către Sașii din Ardeal, dată din Buda la *4 Aprilie 1456* ¹⁾, prin care li se spune acestora, contrar instrucțiunilor de mai 'nainte, că dacă Vladislav, voevodul muntenesc, va mai ataca posesiunile lui Ioan Huniade și alte cetăți din Transilvania, ei să se apere; regele înțelesese mai demult că „ilustrul Vladislav, voevodul Muntenesc, făcînd invaziune în domeniile comitelui Ioan (sc. Huniade) și în mai multe sate săsești, arsese cîteva din acele sate și se pregătea să atace din nou pe comite cu războiū, răzmiriță, prădăciuni și nedreptăți“ ²⁾.

¹⁾ „Feria tertia proxima post dominicam Quasimodo“. Orig. Sibiu; copie la Acad. Rom.

²⁾ „Intelleximus qualiter illustris Wladislaus vaivoda transal-

În urma acestor prădăciuni, se vede, regele a dat ordin lui Huniade să pună în scaunul Munteniei în locul lui Vladislav Dan pe *Vlad Țepeș*, care aștepta în Transilvania. Instalarea acestuia s'a făcut deci prin Mai său Iunie acelaș an.

Am spus mai sus că Vladislav Dan a ocupat tronul muntenesesc între anii 1448—1451, după de-tronarea tatălui său Dan, care fusese necredincios lui Huniade în lupta dela Cossovo.

Și 'n adevăr, la 1449 găsim domn în Muntenia pe Vladislav, căci avem din acest an, 17 Dechemvrie, o scrisoare a lui Ioan Huniade¹⁾, guvernatorul Ungariei, către Sașii Brașoveni, prin care le comunică acestora că cele spuse de *Radozla*²⁾, vv. transalpin, în scrisoarea sa către dînsul, sunt spuse în interesul statului unguresc. Huniade înștiințează pe Sași, că va trimete în curînd soli la Brașov, cari să se întilnească cu soli împăratului turcesc și să trateze cu ei asupra armistițiului. Se vede că Vladislav oferise Turcilor și Ungurilor serviciile sale de mijlocitor la încheierea armistițiului în urma dezastrului unguresc de pe cîmpul Mierlei.

pinus dominia ipsius comitis Iohannis ac etiam certas villas nostras saxonicales invadendo, nonnullas ex eisdem villis concremasset et combussisset, ac eidem ultiores guerras, inimicitias, dampna et iniurias inferre et irrogare niteretur atque vellet⁴.

¹⁾ „Pesth, feria quarta proxima ante festum beati Thomae apostoli“. Orig. la Brașov, copie la Acad. Rom.

²⁾ *Radozla* din copia Academiei (originalul documentului nu l-am văzut) este saū o corupțiune din *Vladislav*, *Wladislaus*, saū o greșală de cetire a copistului.

Dar Vladislav pare să fi domnit, ca locoțiitor al tatălui său Dan, încă dela 1448. Intre copiile Academiei găsim un document din 31 Octomvrie 1448, care ne face să credem aceasta, și anume o scrisoare a lui *Wlad*, vv. muntenesc, din Tirgoviște, către Brașoveni¹⁾, prin care le spune acestora că Nicolae de Vizakna l-a chemat să vie la dinsul, până ce Huniade se va întoarce din război: Nicolae de Vizakna se temea poate, ca nu cumva Huniade să fie arestat și de Vladislav Dan, cum fusese arestat mai înainte de Vlad Dracul în urma dezastrului dela Varna. Vladislav răspunde Sașilor că nu poate merge la dinsul, deoarece el nu știe încă ce soarte a avut Huniade în urma luptei cu Turcii, despre care auzise că aș fi învingător. El sfătuește pe Sași să aștepte desfășurarea evenimentelor în liniște; dacă Huniade va scăpa teafăr, el va încheia pace cu dinsul; deocamdată însă el se teme, că dacă ar părăsi țara, Turcii ar năvăli într'însa și ar ocupa-o.

Scrisoarea aceasta fiind inedită, reproduc aci partea cea mai importantă dintr'însa :

„Egregius vir Nicolaus de Vizakna scribit nobis ad eum accedere vellemus, donec magnificus Johannes, regni Hungariae gubernator, veniet de bello. Hoc ideo facere non possumus, quia feria tertia prope praeterita frater Naisph de Nicopolio venit ad nos, certissime dixit, quomodo Omrath dominus Turcorum in tribus diebus sine omni intermissione contra ipsum dominum Johannem gubernatorem pugna[m] habuisset,

¹⁾ „In vigilia omnium sanctorum anno d. 1448“.

ultimo die inter curros taboritarum inclusisset, pedester solus imperator inter yanicaros descendisset et omnes extra et intra currus taboritarum percussent et interfecissent. Si veniemus nunc ad eum, Turci statim nos et vos destruere possent. Ideo petimus vos sedentes pacifice quatenus habeatis patientiam, donec videbimus processum ipsius domini Johannis. Dubium est de vita ipsius; si autem enascitur de bello liber, secum conveniemus, bonam pacem faciemus; si autem nunc nobis contrari fueritis, si quid tandem fiet, sint in detrimenta animarum vestrarum et periculum; coram deo respondeatis“.

Dacă *Wlad* din această scrisoare și *Radozla* din cealaltă sunt două nume sub care se ascunde *Vladislav* — ceeace este foarte probabil, dacă nu aproape sigur —, atunci trebuie să admitem că acest fiu al lui Dan a fost lăsat de tatăl său, pe vremea campaniei din 1448, locuitor la Tirgoviște și a fost recunoscut, imediat după sfârșitul ei, de către Huniade domn în Muntenia. Dan, tatăl său, fu silit să se retragă în Transilvania, unde îl găsim petrecînd pe la 1459 (cf. mai sus, pag. 17).

Xenopol, l. c., pag. 128, îl face pe Dan să domnească până la 1452, trecînd cu vederea peste documentul lui Vladislav din 1451. Este însă cu mult mai probabil că Dan a încetat să domnească îndată după lupta dela Cossovo (1448); căci, dacă este adevărat că el a trădat pe Unguri în această luptă (cf. Engel, l. c., pag. 172), de ce l-ar fi lăsat Huniade să mai domnească dela 1448 încolo până la 1452? Afară de aceasta, nu cunoaștem nici un

eveniment politic din 1452, care ar explica detronarea lui Dan și înlocuirea lui cu Vladislav în acest an.

Este, prin urmare, mai aproape de adevăr a admite că *domnia lui Vladislav Dan, premergătorul lui Vlad Țepeș, a ținut dela Octomvrie 1448¹⁾ până la Mai sau Iunie 1456, cind l-a tăiat Vlad Țepeș.*

EXCURS IV.

Mihnea cel Rău.

Engel comunică în scrierea sa „Geschichte der Walachey“ două documente, a căror copie o avea dela Eder, și care confirmă părerea noastră asupra originii lui Mihnea. Cea dintîi este o scrisoare din 12 Martie 1508 a cancelariei regale către Josa de Som, comitele de Temeș, care staționa pe atunci cu armata în țara Birsei: acesta este îndemnat, ca în cazul cînd Radu ar muri, să intre cu armată în Muntenia și să prevină pe Turci. A doua este o scrisoare a regelui Vladislav din acelaș an, Aprilie 6, către Emeric Czobor, prin care îi comunică acestuia știrea aflată dela un sol al lui Josa de Som, cum că voevodul Munteniei a murit, iar Turcii să pregătesc să intre cu mare armată în țară; boerii și locuitorii țării, credincioși coroanei ungurești, doresc însă să aibă domn pe *un fiu al voevodului Chypelles* (quendam filium wayvodae Chypelles). Regele a poruncit în urmă aceasta lui Josa de Som să intre în Muntenia și să sprijinească pe partizanii Ungariei contra domnului adus de Turci; în acelaș

¹⁾ Lupta dela Cossovo s'a dat în 18 și 19 Octomvrie 1448.

timp el a poruncit și comitelui de Zips (Scepus) Ioan Zapolya, să trimeată la Buda pe fiul lui Chypelles, care se afla la dînsul, ca de aci să-l îndrepte mai departe spre Muntenia (misimus ad comitem Scepusiensem, qui filium Chypellews habet, ... quem in Transalpinam mittemus). Dacă Chypelles este luat aci ca Țepeș, atunci fiul despre care se vorbește nu este altul de cît *Mihnea*, care ocupă tronul la 1508 (nu la 1507, cum pune Xenopol, l. c., pag. 469)¹⁾. Engel interpretează greșit aceste documente, deducînd dintr'însele două lucruri: 1) că intenția regelui Vladislav nu s'a împlinit, deoarece Turcii îi luaseră înainte prin instalarea lui Mihnea, 2) că fiul vovodului Chypelles, pe care Chypelles și el îl identifică cu Vlad Țepeș, s'ar fi chemat Danciul (l. c., pag. 192).

Mai întîi, nimic nu ne silește a identifica pe „filius Chypelles,” care se afla în 1508 la curtea lui Ioan Zapolya, cu „Danchwl, filius quondam Chypellews” sau „Danchul Czyppellews”, care împreună cu Dimitrie Jakšić și cu Alb vistierul aŭ omorît pe Mihnea cel Rău la Sibiŭ în 1510. Acest Danciul Țepeluș a fost un fiŭ al adevăratului Țepeluș, adică al lui Basarab cel Tinăr, prin urmare un *frate al lui Neagoe Basarab*.

Al doilea, este inexact că intenția regelui Vladislav de a pune în scaunul muntenesc, după moartea lui Radu, pe un fiŭ al lui Țepeș, a rămas neîmplinită. La 6 Aprilie 1508 regele știa că Radu a murit și

¹⁾ La începutul an. 1508 trăea încă Radul; el trimete Sibienilor, printr'o scrisoare din 28 Februarie 1508, informații asupra Turcilor. Orig. Sibiŭ, copie la Acad. Rom.

porunca lui Josa de Som să ducă domn în Muntenia pe fiul lui Țepeș, care trăea la curtea lui Zapolya și pe care locuitorii țării îl dorea; el ruga în același timp și pe domnul Moldovei să dea ajutor comandantului său în această întreprindere ¹⁾. Aceeași rugămintă o făcea în *3 Mai* același an Sașilor din Brașov ²⁾.

O lună după acestea, în *2 Iunie 1508*, Mihnea scria din Argeș ³⁾ Sașilor din Sibiu, că „după ce s'a suit în scaun prin voința boerilor și a lui Dumnezeu, și după ce toți boerii sunt cu el și toate cetățile le-a ocupat, el îi asigură că *nu vrea să fie nemulțămitor de binefacerile ce le-a primit dela Unguri* (nolumus nos esse ingrati de beneficiis quos in Hungaria accepimus), ci va fi prietenul lor și va ține pace cu ei; să n'aibă dar nici o frică de Turci“.

Nici nu ocupase bine tronul și Mihnea se grăbea să-și asigure mai departe prietenia Sașilor din Ardeal. Aceasta se vede și dintr'o scrisoare către Sibieni dela *6 Iunie 1508* a unui comandant unguresc staționat la Rîșnov ⁴⁾, în care acesta spunea că Mihnea îi dăduse actul de prietenie al lui și al boerilor, că acest act îl văzuse chiar Josa de Som, comitele de Temeș, și că Mihnea era stăpin pe cetatea Poenari și se afla în Tirgoviște; cu toate acestea el sfătuea pe

¹⁾ Scrisoarea din Engel, l. c., pag. 192.

²⁾ Orig. Brașov, copie la Acad. Rom. Data: „Budae, in festo inventionis s. crucis“.

³⁾ „Argyas, feria secunda post ascensionem domini, anno 1508.“ Orig. Sibiu, copie la Acad. Rom.

⁴⁾ Johannes de Lwlay. Data: in castris penes Roznaw feria tertia proxima post festum beati Bonifacii papae. Orig. Sibiu; copie la Acad. Rom.

Sașii din Sibiu să nu trimeată încă nici o solie la dînsul, deoarece nu știa încă cu siguranță dacă regele îl va susține mai departe în Muntenia sau nu.

Așa dar, la *6 Aprilie* și *3 Mai 1508* regele Ungariei dă ordin să se introducă în Muntenia „fiul lui Chypelles“; la *2 și 6 Iunie* acelaș an Mihnea e stăpîn peste țară și asigură pe Sași, supușii regelui unguresc, că nu va uita nici-odată bine-facerile primite de el în Ungaria: mai poate oare încăpea în-doeală, că acel fiu al lui Chypelles n'a putut fi altul decît Mihnea, și că prin urmare Mihnea este fiul lui Țepeș? Ni se pare că nu.

Dar, ca și tatăl său, Mihnea nu era statornic în prietenia sa. Deși prin *Septembrie și Noembrie 1508* găsim din nou asigurări de prietenie și de bună vecinătate¹⁾, la *1509* Mihnea începe să amenințe cu invaziuni. Cel puțin așa spune Petru, voevodul Transilvaniei și comitele Săcuilor, într'o scrisoare din *8 Aprilie 1509*²⁾ către Sașii din Bistrița, în care le comunică că Mihnea vv. muntenesc adună armată de Turci și de Munteni (în orig. Theucrici et Volachi), ca să prade Brașovul și Făgărașul. Nu știm dacă Mihnea și-a realizat acest plan sau ba; ceeace știm însă cu siguranță e, că în anul următor (1510) el fu alungat din scaun de boeri și în locul lui fu pus domn Vlad cel Tânăr, fiul lui Vlad Călugărul.

¹⁾ Două scrisori ale lui Mihnea către Sibieni; amîndouă date din București, una la 13 Septembrie, alta la 10 Noembrie. Originalele la Sibiu, copii la Acad. Rom.

²⁾ Orig. în arhivul săsesc din Bistrița, copie la Acad. Rom. Data: „Keresbanya, in festo resurrectionis domini.“

Intr'o scrisoare din 1 Ianuarie 1509 ¹⁾ către Johannes Lwlay, judecătorul regesc, se povestește un interesant episod din viața lui Mihnea, relatat de un Român cu numele Tatul. Acesta spunea că Mihnea a tăiat fără milă o sumă de boeri, pentru care interveniseră Brașovenii, și că toată țara tremura de frica lui; el mai spunea că Mihnea a spînzurat pe un om sărac, care venise la dînsul să se roage pentru scăderea dărilor. Iată cum se povestește această faptă a lui Mihnea, care samănă din fir în păr cu faptele tatălui său Țepeș:

„Afară de acestea se mai zice că a spînzurat pe un sărac care venise la dînsul să se roage pentru scăderea birului, și anume: întrebînd Mihnea pe acel sărac dacă are femei, săracul îi răspunse că are; atunci voevodul îi zise: ai să-mi plătești birul; iar săracul răspunse zicînd: dacă din pricina femeii trebuie să plătesc birul, atunci mai de grabă îi dau drumul; auzind aceasta voevodul, îi zise: dacă tu vrei să-î dai drumul femeii tale, atunci nu-ți dau eu ție drumul; și porunci să-l pue în furci“ ²⁾.

Concluziunea noastră este următoarea: Mihail sau Mihnea, fiul lui Țepeș, care pe la 1481—1484

¹⁾ „Ex Cibinio, in die circumcissionis domini 1509.“ Orig. Sibiu; copie la Acad. Rom.

²⁾ „Praeterea et quod unum pauperem, qui cum eum accessisset et pro census taxatione supplicasset, suspendere fecisset, pro eo quod, cum Michne pauperem interrogasset, an uxorem haberet, qui respondisset, quod sic, tunc vaivoda expedit, ut mihi, ut mihi (sic) censum des; cumque pauper replicasset dicens, si propter uxorem debeo dare censum, potius eam dimittam, quo audito vaivoda, si tu uxorem dimittere volueris, ego te non dimittam, sicque eum patibulo afficere fecisset“.

trăea la Buda, unde l-a văzut autorul poveștii rusești despre Dracula, petrecea pe la 1494—1497 între Sașii din Transilvania și se pregătea să năvălească în Muntenia contra lui Vlad Călugărul, iar pe la 1508 se afla la curtea lui Ioan Zapolya, în Ungaria de nord; el fu instalat în scaunul muntenesc prin *Mar 1508* de oastea ungurească care staționa în țara Birsei sub comanda lui Josa de Som.

E de mirat că Engel, care cunoștea cele două documente principale pe care se întemeiază această argumentație, a ajuns la altă concluzie și că greșala lui a trecut la toți istoricii noștri; aceștia, cînd e vorba de Țepeș și Mihnea, n'a făcut decît aŭ repetat pe Engel, unii chiar cu aceleași cuvinte ¹⁾.

EXCURS V.

O diplomă dela Vlad Țepeș din 1458.

Publicăm aci în traducere singura diplomă internă dela Vlad Țepeș cunoscută până acum: e un

¹⁾ Deși argumentele de până aci sunt suficiente, vom aduce totuși încă unul, pentru identificarea lui Mihail fiul lui Țepeș cu Mihnea cel Rău. Se știe anume, că imediat după omorul lui Mihnea prin Jakšić și Dancil Țepeluș (Martie 1510) Mircea, fiul lui Mihnea, care se afla pe lingă tatăl său la Sibiu, a omorît cu mina lui pe cei doi ucigași ai tatălui său. Mircea trebuie să fi fost atunci măcar de 20 de ani, iar tatăl său măcar de 40—45 de ani. Dacă socotim acum că Mihnea pe la 1484, cînd regele Ungariei l-a însurat în Buda, trebuia să fie măcar de 20 de ani, iar pe la 1494, cînd umbla să răstoarne pe fratele său Vlad Călugărul, de 30 de ani, în sfîrșit la 1508, cînd a ocupat tronul țării rominești, de 44 de ani, — rezultatul acesta concordă perfect cu vîrsta presupusă a fiului său Mircea la 1510. Socoteala s'ar incurca cu totul, dacă am presupune că Mihnea era fiul lui Vlad Călugărul, nu al lui Vlad Țepeș.

privilegiu dat mănăstirei Tismana în 5 Martie 1458. Noi îl cunoaștem dintr'o copie a Academiei Romine, făcută de Peșacov după originalul ce se păstrează în arhivele statului. Diploma e interesantă mai mult prin lista boerilor lui Vlad Țepeș, decit prin cuprinsul ei.

„*Io* Vlad voevod și domn al întregii țări a Ungrovlahiei, fiul marelui Vlad voevod, dă domnia mea această poruncă lăcașului sfintei născătoare de Dumnezeu, mănăstirei domniei mele Tismana, că să-î fie ei tot ce au avut și au ținut în zilele sfintrăposaților părinți ai domniei mele Vlad voevod, fie că's sate, fie că's bălțile Bistretului său alte bălți, sau țigani sau mori sau hotar sau vii sau altceva, fie mult ori puțin, tot ce se ține de mănăstire să le fie de ocină și de ohabă, spre vecinica amintire a părintelui domniei mele, cît timp voi fi în viață și sănătos domnia mea; și de nimenea să nu fie atinse, după porunca domniei mele. De aceea să nu îndrăznească a bîntui satele mănăstirești sau bălțile sau hotarele sau morile sau viile sau pe țigani sau orice altceva, nici județul, nici globnicul, nici biricul, nici vameșii de albine, nici găletarii, nici cnejii țigănești, nici vameșii de bălți, și nici un alt boer al domniei mele, trimes după slujbele și lucrul domniei mele; căci cine nu va asculta de porunca domniei mele și-î va bîntui, unul ca acela va pieri prin moarte și va fi blăstămat de preacurata născătoare de Dumnezeu și va păți rău și mînie dela domnia mea, ca un necredincios și călcător al poruncii domniei mele. Și martori au fost aceștia: jupin *Dragomir Țacal*, jupin *Voico Dobrița*, jupin *Stan Negrev* vornic, *Iova* vistier, *Buda* stolnic, *Gherghina* comis, *Stoica* paharnic, *Pătru* stratornic, *Kazan* logofăt și eu *Radu* gramaticul, care am scris în mănăstirea Tismana, luna lui Martie în 5, anul 6966, indictionul 6.

(L. S.)

Io Vlad voevod, cu mila lui D-zeu domn.
(Sigilul, care era lipit de hârtie s'a perdut).

EXCURS VI.

O scrisoare a lui Vlad Țepeș din 1462.

Intr'un manuscris latin din München cu felurite miscellanea (No. 19,648, fol. 69 v. și urm.) se găsește copia unei scrisori a lui Vlad Țepeș către regele Ungariei, scrisoare foarte importantă pentru evenimentele din 1462. Ea e datată: *Giurgiu 11 Februarie 1462* și este scrisă de un secretar cunoscut al lui Vlad Țepeș, de *Radu Gramaticul* (în copie *Radiul Farma*), cel care a scris și privilegiul din 1458 al mănăstirei Tismana: o dovadă mai mult, că scrisoarea este autentică ¹⁾.

Această scrisoare, necunoscută până acum, o dătoresc amabilității D-lui N. Iorga, care a copiat-o însuși din manuscrisul dela München. Ea este de cea mai mare importanță pentru istoria lui Vlad Țepeș, căci confirmă o sumă de rezultate ale studiului nostru, ciștigate din alte isvoare, mai puțin sigure.

Scrisă fiind în iarna anului 1462, când Țepeș auzise de pregătirile ce făceau Turcii împotriva lui, ea ne dă nouă deslușiri asupra luptei lui cu dușmanii creștinătății. Aceștia ceruseră dela Țepeș, să se lepede de prietenia lui cu Ungurii, să renunțe la căsătoria plănuită cu ruda regelui Matei și să se alătore pe lângă dînșii. Țepeș nu primește aceste propuneri, iar Turcii trimet pe Hamza, begul de Nicopol,

¹⁾ Dealtmintrelea, autenticitatea scrisorii e garantată în destul prin stilul ei cu o sintaxă aproape curat rominească.

să pue mîna pe dînsul, cu vicleșug saŭ cu puterea, și să-l ducă la Constantinopol. Hamza nu izbutește a face aceasta, ci provoacă, din potrivă, din partea lui Țepeș mari pustiiri în Bulgaria și crunte măceluri de oameni în diferite locuri dealungul Dunării. Peste 23,000 de oameni, spune Țepeș, aŭ pierit de mînila ostașilor săi. El arată atit în scrisoare, cît și într'un adaos la dînsa, într'o așa numită „cedula“, cîtî inși aŭ pierit în fiecare localitate atacată de dînsul.

În urma acestor devastări, pe care Țepeș nu le-a făcut, cum zice dînsul, decît pentru a apăra legea creștinească catolică și regatul Ungariei, el se aștepta la un atac puternic din partea Turcilor în primăvară. Aceștia fac mari pregătiri spre a trece Dunărea și aduc corăbiile din Galipoli și Constantinopol. Țepeș roagă pe regele Ungariei, că dacă vrea ca el să se bată cu Turcii, să-i trimeată armatele sale în ajutor, dacă nu pe toate, cel puțin pe cele din Ardeal și Săcuime ¹⁾; aceste ajutoare ar trebui să-i sosească pe la sf. Grigorie (12 Martie). El se roagă de rege să nu-i refuze acest ajutor, căci lupta lui se va da în interesul coroanei ungurești și spre gloria numelui creștin.

Acestea le scriea Țepeș din Giurgiu, cu patru luni înainte de atacul turcesc. Se vede că Ungurii nu i-aŭ trimes nici un ajutor — ei se aflaŭ într'o mare lipsă de bani — și Țepeș n'a putut rezista urgiei turcești.

¹⁾ Orig. „Transsilvaniam (ms. transferuiam) et Siculorum partes“, observîndu-se deosebirea ce o face poporul și astăzi între țara Ardealului și Săcuime. Cf. scrisoarea lui Dan către Brașoveni (Arhivul Brașovului, No. 8), în care acela spune că regele i-a dat „țara Ardealului, Bîrsa și Săcuimea“, ca să-și recucerească tronul.

Dacă conținutul acestei scrisori nu s'ar potrivi așa de bine cu celelalte isvoare contimporane, forma deteriorată în care s'a păstrat ea ne-ar putea face s'o trecem cu vederea. Ea este însă confirmată și prin Chalcocondylas, care amintește de o solie a lui Vlad Tepeș la Unguri, cu scopul de a cere ajutor contra Turcilor (ed. Bonn, pag. 508): după Chalcocondylas Tepeș motiva cererea lui prin faptul că Turcii, ocupînd Muntenia, ar deveni și mai periculoși pentru Ungaria. Intocmai acelaș lucru îl spune Tepeș în scrisoarea sa din 11 Febr. 1462. Numele pașei (Hamza-beg), căsătoria lui Vlad Tepeș cu o rudă a regelui Matei, făgăduința celui dintîi de a proteja legea catolică și multele amănunte cu privire la pustiirile din Bulgaria: iată atîtea lucruri cunoscute din alte isvoare și coroborate acum de însuși Tepeș prin scrisoarea sa. Cuprinsul și data scrisorii nu schimbă întru nimic conclusiunile adoptate de noi până aci, și deaceea o publicăm fără nici un comentariu. Copia în care s'a păstrat e foarte rea; numele proprii, mai ales cele de localități, sunt foarte schimonosite: multe nici nu se pot identifica de fel cu cele de astăzi. Noi o tipărim aci intocmai după copia D-lui Iorga, admițînd citeva îndreptări de greșeli evidente, pe care le relevăm în paranteze.

*Exemplum litterarum scriptarum serenissimo domino regi
Ungarie per Vulnad vaivodam parcium transalpinarum ex
parte Turci.*

Serenissime princeps et domine noster gratiose! Quia in prioribus nostris litteris scripseramus eidem serenitati vestrae, quomodo Turcj, saevissimi crucis Christi inimici,

nuncios ipsorum solennes, eo quod pacem et unionem inter vestram serenitatem et nos initam et confederatam non tenere nupciasque sperneremus celebrare, transmiserunt, sed ipsis solum adhaerere ad portamque ipsius caesaris Turkorum quae curia dicitur transiremus; quod si pacem unionemque et nuptias vestrae serenitatj non derelinqueremus, extunc pacem nobiscum ipsi Turci nolent tenere; qui et quendam consiliarium caesaris Turkorum principalem nomine Hanza bech de Nicopoll ad metas super Danubium constituendas miserunt, sic quod si idem Hanza bech nos aliquomodo per quasdam decepciones sive super fidem sive alia fraude quoquo modo posset ad portam ducere, bene quidem, si vero non, apprehendere nos deberet apprehensumque adducere. Sed divina volente clemencia interim quo ad dictas metas iremus, de ipsorum fraude et astucia avisabamur, et eundem Hanza bech in tenutam ipsorum et regnum sub quodam castro Ger-gio¹⁾ vocato apprehendimus, in clamoribus autem hominum nostrorum castrum aperientes, eo quod homines ipsorum intrarent, homines nostri in suos se miscentes intrarunt acceperuntque; quod et mox comburi fecimus hominesque utriusque sexus parvi et magni a loco Oblisica et Novazel vocato, ubi Danubium in mare cadit, usque ad Rahoma, qui locus infra versus Kiliam parve distancie alicuius existit, usque ad locum Zemomt et Gigni nuncupatum²⁾ Turci et Bulgari interempti sunt in numero XXIII^m VIII^c et LXXXIII^m, exceptis qui in domibus combusti sunt, vel quorum capita officialibus nostris non sunt presentata. Ista vestra serenitas sciat pro hac vice nos in ipsos perpetrasse, qui tamen pluribus nos rogatibus hortabantur christianitatem deserere ipsisque adhaerere. Igitur sciat e. vestra serenitas, quod nos pacem cum ipsis non propter nos, sed propter honorem e.

¹⁾ Giurgiu.

²⁾ Asupra acestor nume geografice cf. notele de pe paginile următoare. Dacă interpretațiile date acolo sunt adevărate, atunci regiunea prădată de Țepeș în Bulgaria s'a întins de-alungul Dunărei, dela gurile ei, până la Zimnicea.

serenitatis vestrae eiusque sacre corone tocusque christi-
anitati conservationem fideique catholicae roboracionem vio-
lavimus. Quod ipsi jam nos fecisse videntes, lites ipsorum
ac discordias undique habitas, tam ad regnum serenitatis
vestrae sacramque coronam pertinentes, quam etiam ad
omnes alias partes quas hucusque habuerunt retraxerunt,
omnem furorem (in ms. favorem) super nos incierunt, qui
toto conamine ad aperitionem temporis, videlicet in vere,
hostiliter venire intendunt; qui tamen vada non habent,
quoque omnia vada ipsorum super Danubium excepto Bodon
comburi fecimus et destruj desolarique; quod per vada Bodon
minime nocere possunt, sed vada et naves ex Constantino-
poli et Galipoli per mare ad Danubium volunt adducere
et intendunt. Ob hoc, domine mi graciose, si vestrae sere-
nitatis voluntas est cum ei[s]dem habere conflictum, ex-
tunc omnia vada vestra populumque vestrum exercitualem,
tam equestrem quam pedestrem, congregare in (ms. id)
hasque partes nostras transalpinas conducere hique cum
ipsis conflictum habere dignemini et velitis. Si autem eadem
vestra serenitas solus cum suo capite venire nollet, extunc
suum populum exercitualem ad partes suas transsilvanas
(ms. transseruas) jam ad festum Sancti Gregorij martiris
proxime affuturum deputari et transmitti dignetur. Si eadem
serenitas vestra totum suum populum dare nollet, extunc
quantum serenitati vestrae esset voluntas praebere digna-
retur, saltim Transsilvaniam (ms. transferuiam) et Sicularum
partes. Si vero serenitas vestra ullum nobis dare vellet sub-
sidium, tunc serenitas vestra non aliqua prorogatione tenere
dignetur, sed veraciter nobis suam indicet voluntatem; ho-
minem nostrum exhibitorem presentium hac vice non retar-
dare dignetur serenitas vestra, sed mox et celeriter remittere,
quoniam nullis modis rem inceptam derelinquere, sed ad
finem volumus deducere; quod si deus omnipotens oracio-
nibus et suffragijs exauditis christianorum ad precesque
suorum humilium suas benignas inclinaverit aures nobisque
tales erga paganos crucis Christi inimicos victorias prae-

buerit, eidem vestrae serenitati suaeque sacrae coronae totique regno orthodoxe fidei christiane honor summus erit utilitasque et commodum spirituale, quum non ferocitatem ipsorum fugere, sed conflictum modis omnibus volumus cum ipsis habere. Quod si nobis, quod deus avertat, male successerit regniculumque nostrum interierit, neque [e]idem serenitati vestrae ex hoc utilitas pervenerit et commodum, quoniam toti christianitati esset in detrimentum. Insuper quitquid js homo noster Radiul Farma dictum eidem serenitati, tamquam in propria nostra persona cum serenitate vestra essemus constituti. Ex Viugivar (Giurgivar?), feria V in festo beate Scolasticae Virginis, anno etc. LXII°.

Registrum in quibus locis quot homines pro hac vice in Turcia per dominum Vulaad parcium transalpinarum vaivodam utriusque sexus Turcj et Bulgari interempti sunt.

Primo in Oblisica ¹⁾ et in Novazok ²⁾ locis sic vocatis interempti sunt MCCL etc.; item in Drekhtar ³⁾ et in Cartari ⁴⁾ et in Dridopotrom VI^m VIII^c XL; item in Orzoma interempti sunt CCCXLIII; in Vektrem ⁵⁾ interempti sunt VIII^c XL; in Turkama ⁶⁾ sunt interempti VI^cXXX; item castra eiusdem circumfereum (*sic*) acceperunt, una sola turris remansit; item in Maroten ⁷⁾ interempti sunt CCX, in Gregio ⁸⁾ ab ambabus partibus interempti sunt VI^mCCCCXIV

¹⁾ Oblucița ?

²⁾ Novo-selo ?

³⁾ Probabil Silistria, pe bulgărește Drăstor.

⁴⁾ Cartal ?

⁵⁾ Ce este de înțeles sub numirile Dridopotrom, Orzoma (probabil identică cu Rahoma de mai sus) și Vectrem, nu putem ști; nu cumva Rahoma să fie Rassowa ?

⁶⁾ Să fie Turtucaia de pe malul drept al Dunării, față în față cu Oltenița ?

⁷⁾ Maretin, pe malul drept al Dunării, spre ost de Rusciuc.

⁸⁾ Giurgiu ?

castrumque ex altera parte Danubii habitum expugnatum est et receptum. Dominus castrum videlicet zabas occisus est; et Hanika beg ibidem apprehensus est, et zabas de Nicopol filius Phirnebeg eciam apprehensus est et decollavimus; quoquod eciam Turci de pertinentiis Nicopol fuerunt, potiores omnes cum eodem interierunt. Item in Pargos ¹⁾ et Batin ²⁾ et in Nongrad ³⁾ interempti sunt CCCLXXXIV, in Finston ⁴⁾ et in duobus opidis eiusdem pertinentibus interempti sunt CCCCX; item vadus de Nicopol combustus est omnino et destructus; item [in] Zomonid ⁵⁾ et in Gingne ⁶⁾ inter[empti] sunt MCCCXVIII; in opido Oratoua ⁷⁾ interempti sunt MCCCCLX; item vadum ibidem totaliter est combustum et ibidem capitaneus fuit Vagoi de Oraoia ⁷⁾ per dominum Vulaad constitutus; item in suprascriptis locis ubique vada fuerunt, que omnia combusta sunt et destructa; homines autem utriusque sexus, juvenes et parvuli cum infantibus pariter occisi sunt, omnisque locus suprascriptus destructus remansit. Ista autem suprascripta interemptorum solum sunt quorum capita et signa sunt officialibus nostris ad omnes partes suprascriptas constitutis; qui aliter non sint ostensi aut in domibus combusti, quorum numerum ignoramus, quia quam plures interierunt etc. ⁸⁾.

¹⁾ Turnul.

²⁾ Batin, sat bulgăresc pe malul drept al Dunării, cam în fața Pietroșanilor noștri.

³⁾ Novi Grad?

⁴⁾ Șiștovul?

⁵⁾ Zimnicea?

⁶⁾ Să fie Gigen, sat bulgăresc deadreapta Dunării, în fața cu Celei?

⁷⁾ Rahova?

⁸⁾ Aci și în celelalte două locuri etc. se află în manuscris, nu este pus de noi.

NARAȚIUNILE GERMANE ȘI RUSEȘTI
ASUPRA LUI VLAD ȚEPEȘ

Narațiunile germane asupra lui Vlad Țepeș.

Faima tiraniilor lui Țepeș se lățișe încă în timpul vieții lui prin țările apusului; ea trecuse mai întâi munții în Transilvania, de aci prin Sași ajunse în Ungaria și în țările germane; petrecerea lui Țepeș la Buda în timpul unui rege așa de celebru ca Matei Corvin a ajutat și mai mult răspîndirea ei. Aceasta ne explică cum de pe la sfîrșitul veacului al 15-lea și începutul veacului al 16-lea ies în Germania mai multe ediții ale unei broșuri, care avea îndoitul scop de a face cunoscute publicului faptele unui tiran nemai pomenit și a-l delecta cu o lectură interesantă. Cruzimile lui Țepeș se ceteau într'o epocă încă destul de barbară ca sec. 15—16 cu mare interes. Broșura mai avea apoi și o parte morală: atribuind imblinzirea inchipuită a lui Țepeș binefăcătoarei influențe a religiunii catolice — căci toate edițiunile vorbesc de convertirea lui Țepeș la catolicism, — ea dădea în acelaș timp o hrană spirituală poporului, și dacă nu era incurajată, cel puțin nu era combătută de clerul catolic.

↳ Narațiunea germană despre Țepeș nu este nici o simplă cronică, care să povestească numai faptele adevărate, nu este nici o poveste, în care ar predo-

mina cu totul fantazia și tendința moralizătoare; ea este și una și alta. Acest dublu caracter al narațiunii a făcut pe unii s'o ia drept o novelă, în care imaginația joacă rolul principal, și să spele din pricina aceasta pe Țepeș de crimele cu care e încărcat într'însa; pe alții i-a făcut s'o ia drept izvor istoric și să admită ca adevărate toate cite se spun într'însa. Engel, care a publicat-o întâiaș dată, după exemplarul contelui Széchényi, a fost cel dintii care a apreciat-o și utilizat-o în istoria lui după merit ¹⁾.

Se cunosc până acum, după studiile bibliografice ale lui Kertbeny ²⁾, șase edițiuni, aproape toate cu acelaș text. Acestea sunt:

1. Exemplarul din biblioteca contelui Széchényi, astăzi aflător în biblioteca națională din Budapesta, reprodus întreg de Engel în redacțiunea originală și de Kertbeny într'o traducere germană modernă, făcută de Podhorski, membru al Academiei Ungurești, l. c., pag. 329 — 332. Aceasta este o broșură de 6 file, tipărite cu litere gotice, fără loc și dată, din care însă numai 5 ¹/₄ sunt umplute, restul e gol. Titlul este: *Van deme quaden thyrañe Dracole wyda*: despre tiranul cel rău Drăculea Vodă. Pe fila întâia e imprimat portretul lui Țepeș, cel reprodus de Engel în prefața istoriei sale, de D-l Hasdeu în broșura „Filosofia portretului lui Țepeș“, București 1864, și de noi la începutul acestei scrieri. Engel crede că

¹⁾ Geschichte der Moldau und Walachey, Halle 1804, pag. 75—80 și 173—179.

²⁾ Ungarn betreffende deutsche Erstlingsdrucke, 1454—1600, v. K. M. Kertbeny, Budapest 1880, pag. 9—10.

această broșură a fost tipărită în timpul lui Matei Corvin și anume după 1477, când Țepeș fu restituit, după dînsul, în domnie. O supoziție mai precisă despre locul și anul tipăririi este cu neputință.

2. Un al doilea exemplar, fără loc și dată, asemenea celui dintîi, poartă titlul „*Dracole waida*“¹⁾.

3. Cea mai veche ediție datată este cea din Bamberg, făcută de Hans Sporer la 1491, în 4°, cu titlul: *Ein wunderliche und erschreckenliche hystori von einem grossen wüttrich genant Dracole wayda*: o istorie minunată și grozavă despre un mare tiran numit Drăculea vodă.

4. La 1494 a tipărit Christoff Schnaitter la Augsburg o broșură în 4°, cu litere gotice, sub titlul: *Dracole wayda*.

5. În 1500 s'a făcut o ediție la Strassburg, 6 file în 4°.

6. Din 1521 avem o ediție dela Nürnberg, în 8°, făcută de Jobst Gutknecht.

Cele două din urmă au titlul „Hystorie“ și par a fi identice cu exemplarul din 1491, despre care Kertbeny nu știe unde se află acum. Dînsul crede că ediția I ar fi din anul 1456 (l. c., pag. 9.) și scrisă „in altsächsischer Sprache Siebenbürgens“; se contra-

¹⁾ Acad. Rom. posedă și ea un exemplar din colecțiunea Sturdza, fără loc și dată, tipărit cu litere gotice și avînd titlul „*von dem Dracole wayda, dem grossen Thyrannen*.“ Textul este același ca și în exemplarul lui Engel, însă în limba germană modernă. Inceputul: „Nach Christi unsers herren geburt MCCCCLVI jar hate Dracole wayda vil erschrockenlicher und wunderbärlicher ding gethon als hernach geschriben stat. Item der alt gubernator hatt den alten Dracol lassen tödten, etc.“ Sfirșitul: „Darnach macht der künig den Dracole wayda wider zu einem herren als vor und man sagt er thet darnach vil güter sach. Amen“.

zice însă singur spunînd mai jos (pag. 10) că prima ediție trebuie să fi fost făcută în Transilvania pe la 1480, după moartea lui Țepeș. Despre ediția nemțască din Bamberg dela 1491 crede că e făcută după prima ediție săsască: nu știe însă dacă amîndouă au acelaș cuprins și dacă ediția din 1491 nu prezintă cumva o altă redacție, ceea ce ar rezulta din deosebirea de titlu. Presupunerea lui Kertbeny este însă lipsită de temei, căci prima carte tipărită în Transilvania datează (după Seivert) din anul 1529; prin urmare cele două edițiuni fără loc și dată, presupuse mai vechi decît edițiunile dela 1491, 1494, 1500 și 1521, sunt făcute tot în Germania. Kertbeny mai greșește crezînd că ediția reprodușă de Engel este „altsächsisch“; ea este „plattdeutsch“, căci are toate caracterele acestui dialect german de nord, care se vorbește și astăzi¹⁾.

Academia Romînă posedă o copie, procurată de d-l Nic. Ionescu, de pe un manuscris din sec. 16 al bibliotecii mănăstirei din St. Gall (Nr. 806), în care se află (pp. 283—288) aceeași narațiune despre Vlad Țepeș, pe care o cunoaștem din textul lui Engel, cu foarte mici deosebiri în șirul episoadelor și cu cîteva lipsuri²⁾; titlul nu e păstrat, iar narațiunea

¹⁾ Așa: *p=f*: dorp — dorf, koplude — kaufleute; *k=ch*: wunderlike — wunderliche, sprake — sprache, ok — auch; *t=s*: laten — lassen, groet — gross, utheruten — ausrotten; *t=z*: to — zu, tohant — zuhand, Wortelände — Burzenlande; *d=t*: olden — alten, doden — töten, lude — leute, ghetreden — getretten, etc.

²⁾ Lipsesc aci episoadele despre *cei doi călugări* și despre *săracii* *cei arși într'o casă*, precum și *încheierea* despre instalarea în a doua domnie; în schimb ea are alin. 3 despre prädarea *Sibiului* și satelor *Holtznüwdorff* și *Holtznetja* și al. 25 despre prädarea *Făgărașului*.

începe cu „Item der alt gubernator“, întocmai ca alin. 1 din textul lui Engel. Dialectul în care e scrisă această versiune este cel alemanic (alemanisch), cu mult mai apropiat de actuala limbă literară decît dialectul plattdeutsch¹⁾. Versiunea însăși pare a fi o reproducere după o broșură tipărită, poate cu schimbarea dialectului.

Atît versiunile tipărite, cit și copia manuscrisă din St. Gall, au acelaș izvor: o singură versiune primitivă, scrisă probabil de un Sas dela Brașov sau dela Sibiu. Numai un Sas putea cunoaște așa de bine ținuturile din jurul Sibiului și Brașovului, Amalașul, Făgărașul, Tâlmaciul și celelalte localități mai mărunte amintite în narațiune. Amănuntele topografice ale Brașovului indică mai mult pe un Brașovean: *biserica sf. Bartolomei*, pe care o pomenește autorul, există și astăzi în Brașov, *Zeiden* (rominește *Cotlea*) este și astăzi un sat săsesc lingă Brașov; un *Capellenberg* există și astăzi în acest oraș, deși capela Sf. Iacob de care se vorbește în narațiune a dispărut de mult, lăsînd însă o urmă de existența ei în numele dealului pe care Romîni il numesc „Timpa“²⁾.

¹⁾ Cf. *i=ei*: sin, siner — sein, seiner; pin — pein; Zeginer — Zigeiner; drissig — dreissig; wib, wipp — weib; ysy — eisen; *u=au*: uff — auf; krutt — kraut; husz — haus; gruszamlich — grausamlich; usserthalb — ausserhalb; sugende — saugende; *ü=eu*: kouflütt și furlütt — kaufleute și furlente; fründ — freund, etc.

²⁾ D-l Hasdeu, în broșura sa despre filosofia portretului lui Țepeș, este de părere că narațiunea din Engel e scrisă de un Sas din Transilvania: „totul ne face a crede că acest opuscul scris de un Sas din Transilvania s'a alcătuit la curtea lui Corvin“. Că s'ar fi alcătuit tocmai la curtea lui Corvin, n'avem indici; D-l Hasdeu admite însă aceasta, ca să poată admite mai departe că „portretul lui Țepeș este tot atît de veridic ca al lui Mihaï Viteazul făcut la Praga“ (pag. 45).

Publicăm mai jos două texte ale narațiunei săsești: unul încă nepublicat, din Ms. No. 806 al bibliotecii conventului din St. Gall, altul publicat la 1804 de Engel, după exemplarul aflător în biblioteca națională din Budapesta; pe cel dintii îl cunoaștem din copia Academiei Romine, făcută de însuși biblioteca-conventului, pe al doilea îl luăm din Engel.

*Manuscrisul bibliotecii conventului din St. Gall,
No. 806, pp. 283—288.*

1. Item der alt gubernator der het den alten Dracol lassen töden, und der dracol und sin brüder die habend abtretten von irem glouben und verhaissen und geschworen den christen glouben zu beschirmen und halten.

2. Item des selben jars ist er gesetzt und herr worden in der Walachey; ze hand het er lassen töden den Laßlaw Wabada der daselbs herr ist gewesen.

Uan eyneme bösen tyrannen ghenomet Dracole wyda.

Na der bort vnser herē ihu cristi MCCCCLVI yaer hefft desse Dracole Wyda vele schreckelike wunderlike dink ghedan unde bedreuen in Walechyen unde ok in Ungaren.

1. Item de olde Gubernator hefft den olden Dracol doden laten, unde de Dracole unde sin bröder hebben aff ghreden van ereme louen uñ hebben ghelauet unde ghesworen den cristen louen to beschermende.

2. Item des suluen yares wart he ghesettet tho eyneme heren in de Walachye. Tohant leth he doden den Lasla Wyda, de darsuluest herre ys ghewest.

3. Item zu hand darnach het er dorffer und schlösser in Sibenburgen by der Hermonstatt lassen verbrennen, und geschlösser in Sibenburg daselbs und dorffer mit namen kloster Holtznüwdorff, Holtznetÿa zu äschen gantz verbrennen.

4. Item Berkendorf in Wuetzerland het er lassen verbrennen, man und frowen, kinder groß und klain; die er daselbs nit verbrennt, die het er mit im gefürt und ingeschmidet mit kettinen in die Walacheÿ und hett sÿ all lassen spissen.

5. Item kouflütt und furlütt von Wuetzerland der Dracol hett ingesetzt ein frÿdstag und in dem frÿdstag ließ er ir viel spissen.

6. Item jung knaben und ander die in die Walacheÿ geschickt wurdent, die warend von vil landen, dass sÿ soltend lernen die sprach, ouch ander ding, die liess er selbs zusammen bringen und im überant-

3. Item tohant dar na hefft he in Zouenborgen uñ ok in Wortelande mit namen Beckendorp laten vorbernen. Ok vrouwen uñ mañ, junk uñ olt, etlike hefft he mit syk gheuooret in de Walachie an yseren kedẽ uñ darsulues alle latẽ doerspeten.

4. Item he hefft alle jungẽ, de in sin lant ghesant weren, vmme to lerende de sprake, de het hee alle in eynen staunen beschluten uñ leth se vorberne. Der synt ghewest veerhundert.

5. Item he heft eynen vrede ghemaket in sineme lande, in deme suluen hefft he vele koplude uñ voerlude vth Wortelande laten speten.

6. Item he hefft ok ein groet slechte uthe rutẽ laten ufspeten van deme minsten beth to deme meysten, yunk unde olt.

worten. Die ließ er all in ein stuben zusammen tun und ließ sy verbrennen; der warend in der zal 4 hundert.

7. Item er hett lassen ußrütten ein groß geschlecht vom minsten untz an maisten, kinder, fründ, brüder, schwöstern, und het sy all lassen spissen.

8. Item er het ouch sin lütt nackend in lassen graben untz an den nabel, darnach het er lassen zu in schiessen. Er het ouch etlich lassen bratten, etlich schinden.

9. Item er het den jungen Darin gefangen, darnach het er in lassen wegen durch sin priester-schafft, und so er es alles volbracht hatt, do het er

7. Item he heft den jungen Dan ghefanghen unde heft em eyn graff laten makē und leth ene besyngen na cristeliker ordeninge unde wyse, uñ hefft em syn houet aff hauwē latē bi deme suluē graue.

8. Item boden synt to em gheschicket wordē vā deme koninkrithe to Vngeren uñ van Sassen unde Zouenborgen in dē Walachye, der weren LV in deme tale, de leth de Dracole vyf weken bey den, uñ leth spete vor ere herberge stecken. Also syne de boden in groten sorghē ghewesen, uñ dat heft he daruñe ghedarn, wente he befruchtete vorrederya. De wyle tog he in Worteland unde vordarff dar ten roggē, unde alle de vruchte leth he vorbernen, vn de dat volk leth he ghefangē vorē būten dar Kronstat alzo ghenomet. Do hefft de Dracole gherouwet by sunte jacobs capelle vñ heft de vorstat laten vorbernen. Ock do de dach des morgens vro anquā, do leth he vrouwen vñ manne, junk uñ olt, bi der suluē cappellen under den berch doerspeten, uñ heft syk myddene mank ze ghesettet unde dat morghenbrot myt groten vrouden gheten.

9. Item he hefft ock sunte bortholome 2 kerke laten

denn lassen machen ain grab nach gewonhait der Christen und hatt im lassen abschlachen sin heubt by dem grab.

10. Item botten sind gesandt worden zu dem Dracol von dem kung von Hungern und von Sachssen und in Sibenburg, in zal funf und funftzig, in die Walachey. Do ließ der Dracol die herren fachen als uff funff wuchen, und ließ spiß machen für ir herberg, und die gedachtend alweg man wurd sy spißen. Ey wie in groß sorgen sind sy gewesen! Darumb das er durch sy nit verratten wurd, darumb behielt er sy so lang. Und hub sich uf mit aller siner macht und zoch in Wuetzerland. Aines morges frü kam er in die dorfer, schlöss und stett, alle die er uber-mocht die verstort er ouch, all frucht und traidt lie er alles verbrennen. Und alle die er daselbst het gefangen, die het er lassen füren usserthab der statt genampt Kranstatt ¹⁾ by der capellen die da heist S. Iacob. Und der Dracol daselbs hatt geruwet und hatt die gantzen vorstatt lassen verbrennen. Ouch als ter tag komen ist morgens frü, was er begraiff, frow und man, kinder jung und alt, het er an dem morgen an den berg by der capellen all

vorbrennen un̄ alle de ornate, clenote unde kelke mit walt van dar ghenamen.

10. Item he heft syner hoefmãs eyne in eyne grot dorpe geschicket, mit namẽ Zendingk, dat to vorbrennen. Wen de sulue hoefmã konde dath dorpe nicht vorbrennen, van wedderstaent der dorplude, vnde quã wedder to huß to deme Dra-

¹⁾ Exemplarul Sturdza, Kronstat.

lassen spißen umb und umb den berg; und er ist mit under in gesessen zu tisch und sin fründ daselbs gehabt.

11. Item S. Bartolme's kirch het er lassen verbrennen daselbs, ouch alle die ornat und kelch beroubt und genomen. Item er hat geschafft ainen sinen houbtman in ein groß dorff mit namen Zeýding ¹⁾ zu verbrennen, aber der selb houbtman mocht daselb nit verbrennen von widerstand der dorflütt. Do kam er zu sinem herren und sprach: herr, ich hab das nit mögen volbringen, das du mich hast haissen tun. Do nam er in und hieß in spißen.

12. Item kouflüt und ander lüt mit waar ganzer kouffmanschaft von Wueterland gegen der Thunow ²⁾ gegen Bregal ³⁾ in zal 600 mit allem irem

cole unde sprak: ik hebbe nicht konen vullenbringē dat du my gheheten hefft; altohand leth hee den houetman doerspeten.

11. Item koplude uñ ander volk mit erer kopēschop quemē van Wortelande ouer der Donouwe to Pregel ym talle VI hundert; de hefft de Dracol alle latē doerspeten und ere guth laten nemen.

12. Item he heft laten maken eynen groten koperen ketel uñ dar ouer eyne brede deeke myt holen, unde heft de lude mith den houeden dardoer stecken vn also sluten und heft den ketel mith watere laten vullen, unde heft groet vuer vnder deme ketele laten makē vn dat volk also yamerlyken laten ropen vnde schryen, went dat ze gans vorsoden synt.

¹⁾ St. Zeinding

²⁾ St. Thunaw.

³⁾ St. Pregel.

gutt hatt er sy all lassen spißen und das gutt zu im genomen.

13. Item er het lassen machen ein grossen kessel mit zwei handhebinen und darüber ein pünÿ mit brettern und dadurch het er lassen löcher machen, das ain mensch mit dem kopf dardurch komen mag. Darnach hatt er ain groß für darunder gemacht und wasser in den kessel gegossen und het sy lassen sieden. Er hat vil menschen, frowen und man, lassen spißen, jung und alt.

14. Ouch ist er wiederumb komen in Sibenburg gen Talmetz¹⁾; daselbst hett er die menschen lassen hacken als das krutt, und die er mit im gefangen geführt hatt in die Walacheÿ, die hatt er grußamlich und mancherlaÿ spißen lassen.

13. Item vorschreckelicke vurchtsame vnuthsprekelike pyne heft he bedacht. Alze dat he heft laten moeder vñ kynder an dē Brustē zughēde to same spētē, det de kyndere den moderen an den brusten ghesportelt hebben beth in den doet. Des gheliken heft he den moderen de bruste upghesneden uñ de kindere mit den houeden dar doer gestecken uñ beyde alzo up eynander gespetet.

14. Item etlike mynschen heft hee sydlingk laten doer speten allerleye volk, cristen, yoden vnde heyden, dat se syk lange hebben moghen roghen vnde sportelen uñ geslengert doer eynander alse de poggen. Dar na heft he en hende uñ vote ok latē anspeten unde heft vaken in syner sprake gesecht: ey woth groter aberheyt dryuen se nu. Aldus hefft her syne vroude ghehat.

¹⁾ St. Kalmotz (Tâlmaciü, lingă Sibiü).

15. Item erschrockenlichen forchtsamelichen und unußsprecheliche pin hat er erdacht, das er hett laßen spißen mütter und kinder sugende und innerhalb eines jars oder 2 oder mer hatt er lassen spißen. Es haben ouch die kindlin den mütteren an ir brust griffen, ouch die mütter die kindle. Es het ouch den müttern die brust von einanderen geschnitten und die kinder mit dem hobt dardurch geschoben und darnach gespißt, und vil ander pin; solche große pin und schmerzen alle wütterich und durechter der christenhait nie erdacht habend, als von Herodes, Nerone und Diocletiano und aller ander haÿden tatten solch marter nie erdacht habend als disser wütterich.

16. Item menschen het er lassen spißen sittlingen allerlaÿ durch einander, jung und alt, frowen und man. Ouch so habent sy sich mugen begelten mit henden und füßen und hand sich gewendet und gezabetl durcheinander als die frösch. Darnach het

15. Item he heft eynen Thatter ¹⁾ gefangen, de hadde ghestalen. Do quemẽ de anderen Thatters uñ beden den Dracol, he schelde ene loß geuen. Do antwarde he un sprak: he moet hangen, unde gy scholen ene seluen henghen. Se sprecken: id were nicht ere wonheyt. Do leth de Dracolden Thatter in eynẽ ketel seden, unde de andere Thatters mosten ene ethen mit vleesche uñ mit knakẽ.

16. Item to em wart ok ghesant eyn erwerdych man, unde de quã to em by den luden, de hee also yamerlyken hatte laten speten. Do ginck der Dracole manck ze vmme uñ beschouwete ze. De weren gheschapen also vyn groet dorre wolt. Do sprak de sulue man to deme Dracol: wo-

¹⁾ St. Zygeyner.

er die ouch lassen spißen und sprach offt nach siner sprach: ey wie große gradikait tribent sÿ. Und das sind gewesen haiden, juden, christen, ketzner und walchen.

17. Item er hatt ein Zeginer, der hat gestolen, do koment die anderen Zeginer und battend den Dracol, er solt in den geben. Der Dracol sprach: er sol hangen und ir müst in selbst henken; die sprachen, es wer nit is gewonhait. Der Dracol ließ den Zeginer sieden in ainem kessel, und do er gesotten ward, do mussten si in essen mit flaisch und bain.

18. Item es ward im geschickt ein erwirdiger man, der kam zu im by den lütten, die er also hatt lassen spißen. Do ging er under in umb und schowt

rume hee also dar mank deme stanke v̄mēginge. De Dracol sprach: iff̄t id eme anstunke. De man sprach: ya. Do leth hee ene tohant hoch bauen de anderen speten, v̄ppe dat see em nicht mehr scholden anstynken.

17. Item v̄ppe eyne tyd hadde eyn prester in syneme lande gheprediget wo dat de sunde nicht vorgheuen worden, sunder men gheue dat unrechte guth denne wedder. Do bath de Dracol dē prester tohant to gaste, uñ sette ene an sine tafele. De Dracol sneet an wyt broet, dat se suluen ethen wolde. De prester nã undertiden der betken eyn uñ ath ene. Do sprach de Dracol to em: wo hefstu huden ghepreddiket, dat de sunde nicht vorgheuen wert, man gheue denne dat vnrechte guth wedder. Der prester sprach: ya. Do sprach to em de Dracol: worume ethstu danne van myneme brode, dot ik my suluen hebbe anghesneden. Tohant doerspete he den suluen prester.

18. Item to eyner tyt quã de Dracol in Zouenborgen to Kalmotz; dar sulues heft he vele mynschē laten hakken

die, und der warend als vil als ein grosser wald, und er sprach zu im, warumb er under dem gschmackt umbgieng. Der Dracol sprach, ob es in anstuncke, do sprach er ja, do ließ er in ouch zu hand spißen und richt in uff in die hechi, das es in nit anstunck.

19. Item ein pfaff het geprediget wie die sünd nit vergeben mocht werden, man geb den das unrecht gutt wider. Nun hat er den selben pfaffen zu huß geladen und zu im an den tisch gesetzt. Nun der herr brocket im in sin essen simlen brott, der pfaff begraiff under sinen brocken ainen mit sinem löuffel. Do sprach der herr, wie er geprediget hett die sünd, etc. etc. Der priester sprach: herr, es ist waar. Er sprach: warumb nimmst dan mir min brott, das ich hab ingebrocket, und ließ in zu hand spißen.

20. Item er hatt all sin landsheren und edel lüt in sinem land zu huß gebetten, und als das mal nun volbracht ward, do hatt er angehept an dem eltesten

als dat kruet, unde etlike heft he mit syk in sin lanth gheuoret unde hefft se laten doerspeten.

19. Item he heft alle syne lantvogede unde eddele lute in syneme lande tho gaste gheladen; do de maltjit vullenbrocht was, do hoof de Dracol an van deme oldesten ûn vraghete: wo vele hee dechte der wyda, de in deme lande herẽ synt ghewesen. Unde aldus vraghede he eynen na deme anderẽ. Se seden alle so vele else eyniewelik wuste, de eyne sede voflich, de ander XXX, also was neen under en he zede van souen. Do leth he se altomale speeten; unde der weren in deme talle wol vyffhundert.

20. Item he heft vele minschẽ uppe slypstene to dode latẽ slipen ûn vele ander unminschliker boÿheit heft he ghedan, de men van em secht in etlyken landen.

heren und hatt in gefragt, wie vil er waida oder heren gedenck, die das selb land ingehept habent. Der hatt im also geantwurt, als vil er ir gedacht hett; des glichen och die andren heren jung und alt, und jedern sundern gefragt, wie vil sy solicher heren gedächt ind. Ainer hat geantwurt fünftzig, der ander drißig, ainer zwaintzig, etlicher zwölf, do ist ir keiner so jung gewesen, er hat ir by sibnen gedacht. Also hatt er dieselben heren alle lassen spißen, der warent in zal fünffhundert heren.

21. Item er hatt ain schlaff wipp, die gab sich uß sÿ wer schwanger; do ließ er sÿ beschowen durch ain andre frowen, die kund nit versten das sy schwanger wer; do nam er die selben sin schlaff frowen und schnaid sÿ von unden uff untz an die Brust und sprach: er welt besehen wo er gewesen wer, oder wo sin frucht läg. Er hatt och ettlich lassen schliffen uff schliffstain, und vil ander unmenschliche ding, die man von im saget.

22. Do man zalt 1460 jar an sant Bartlomeus-tag, item zu sant Bartolomeus tag des morgens ist der Dracoll komen ubern wald mit sinen dienern und

21. Item he heft eyne boelschop ghehat; de make de enn vroet, ze were swanger van eme. Do leth de Dracol de vrouwe beseen mit den bademomen. Do spraken se to em, ze were nicht swanger. Do sneet he desulue syne boelschop van nedden up beth tho den brusten, vñ sprak: hee wolde beseẽ woer syne vrucht were, efte wer he er ghelegghen, vnde west hadde.

22. Item boden synt to em gheschicket worden uth der Hermanstat in de Walachye, de hebben nagesecht so-

hatt haimgesucht all Walhen baidlerlaÿ geschlächht als man sagt userhalb des dorfs Humilasch, und so vil er ir hatt zusamen mugen pringen, hatt er lassen uber ain huffen legen und sy zerhacken als das krut mit schwertern, sabeln und messern; och iren capplon und die andren die er desselben mals nit töttet, die hat er mit im haim gefürt und hat sy lassen spießen, und das dorf hatt er gantz lassen abbrennen mit dem gutt, und als man sagt in zal mer den drissig tussent menschen.

23. Anno domini 1462, item der Dracoll ist komen in die grossen statt Schÿlta²⁾, da hatt er lassen tötten mer den fünff und zwaintzig tussent menschen allerlaÿ volckes: cristen, haiden, etc. Darunder sind gewesen die aller schönsten frowen und junckfrowen, die behalten sind worden durch sin hofflüt, die habent begert an den Dracoll, er soll in die geben zu elichen frowen; der Dracoll das nit

danen yamer, do ze wedderuñe to huÿ synt kamen dat se do der uñ gespeeteter mynschẽ alze eyn groet wolt gheseen hadden.

23. Item anno Dni MCCCCLXII jaer is de Dracol komẽ in dẽ grotẽ Schyldow. Dar heft he laten doden mer wẽ vif dusent minschẽ allerleye volk, cristen, yodẽ uñ heydẽ. Mäk dẽ synt de alderschösten vrouwen uñ jücfrouwen ghewest, de dorch syn hofgesinde synt beholdẽ uñ bewaret worden, uñ bedẽ den Dracol, dat he ze en to elikẽ wyuen geue. Do leth de Dracol alle de mane mit den frouwen uñ jücfrouwen to hakken mit kordẽ und swerdẽ alze dat kruth; vnde dat tete he darume, wente dat lant is deme Thurkẽ thyns schul-

²⁾ St. Schiltaw.

thun wollen und hatt gebotten die all mit sampt den hofflütten zerhacken als das krut; und das hatt er darumb gethun, er ist zinsshaftig gewesen dem türkischen kaiser, der den zinss an in gefordert het. Zu hand ließ der Dracoll sinem volck verkünden, er wölt dem kaiser den zinss persönlichen raichen. Do erfrowt sich das volck, also ließ er sin volck huffenwis nach ain andren ziechen nach im, und all hoptlütt rittent im engegen. Und also ließ er dieselben all tötten. Och dieselben geginen ließ er all verbrennen, die da heisst Pallgarey³⁾, och etlich ließ er an naglen mit dem har, und der aller wurdent in zal fünff und zwaintzig tusent, on die das für verprannt hattent.

24. Item potten vor der Hermenstatt habent gesehen totter und gespißeter in der Walachy als ain

dich gewest vnde de Thurke heft den thins vakeñ van see ghenkt. Alzo sede he den boden, he wolde ene em suluen bryngen. Vnde he toch in dat lanth, do reth mē em entegen in sulker meninghe, dat ze em den tyns des keyzers aldar bringhen wolden. Aldus quam de eyne partye na der anderē. Do nu de Dracol sah, dath yd syne tyt was, do sloch he de altomale det, de em entegen weren ghereden, wē de ze syk des nicht vorhapet hadden. Unde de Dracol vorberuede de gantze Wulgerye. Unde alle de mynschen, de he fanghen konde, de leth de Dracol altomale speten, unde der weren im talle XXV dusent, ane de de in deme vure vordoruen.

24. Item de Dracol sach eynen man arbeydē yn eyneme korten hemedē. Do vragede he deme manne, yfft he ok eyn wyff hadde. He antworde vn sprach: ya. De Dracole hete se vor sik bringhē unde vragede er, wath se arbeyde. Se

³⁾ St. Wulgerye.

großer wald, ußgenomen die er hat lassen braten, sieden und schinden.

25. Item ain gantze gegne die da haist Fugrasch hat er ußgerütt und sy gefürt in die Walachy, mit frowen, man und kinden hatt er sy lassen spißen. Er hat etlicher siner lütt, die sinen schatz habent helfen verbergen, die hat er all selbs köpft.

26. Item er hat siner lütt herren etlich lassen köpfen und hatt die hopt genomen und hatt damit lassen kreps vachen, darnach hatt er dieselben fründ zu hus geladen und hatt in dieselben kreps zu essen geben und sprach zu in: ir esst jetzund üwer fründ höpter; darnach hat er sy lassen spißen.

sprak: ick wasche, backe vnde spynne. Tohanth leth he ze speten darvñe, dath se ereme manne neß langk hemde gemaket hadde, vnde ghaff em ein ander wyff, vnde sprach to er: ze scholde em ein lang hemedede maken, efte he wolde se ock doerspeten.

25. Item vppe eyne tjit quemẽ in syn lant by dre hundred Thatteren. Do nam he de besten dre vthen uñ leth se braden. De mosten de anderen eten, unde sprak to en: alzo mote gy alle eyn den anderen eten, efte theet an de Thurken; des weren de Thatteren alle vro jeghẽ de Thurkẽ to stridende. Alzo leth de Dracol de perde uñ manne in kuhude kleyden, do schuchterdẽ der Turken perde vor deme ruschende der kuhude, uñ gheuen de vlucht an eyn water, do vordrunken der Turken gans vele; alzo toghen de Thatteren wedder aff.

26. Item ein monnyk baruoter ordens is em vnter wegen begegẽt ridẽde vp eyneme ezele. Do leth de Dracol dẽ ezel uñ dẽ moñik vp eynãder speten.

27. Item er hatt einen sehen arbeiten in ainem kurtzen pfad und sprach zu im: hast ain hußfrowen? Er sprach ja. Er sprach: bring mir sy her zu mir. Do sprach er zu ir: was thust du? Sie sprach: ich wäsch, bach, spin, etc. Zu hand ließ er sy spißen darum, daß sy irem man nit hat lassen machen ain lange pfad, daß man im der bruch nit sech. Zu hand gab er in ain ander wib und gebot ir, sy sölt dem man ain lange pfad machen, oder es welt sy och lassen spißen.

28. Item er hatt lassen spißen ain esel und ain münch barfüser erden oben daruff, der was im begegnet.

27. Item tho em worden vpp eyne tyt gheschicket etlike Walen. Do ze to em quemē, do vragede he se, worumē se de birret och nicht affnemen. Se antwerden uñ spreckē: id wer ere woenheyte, uñ se nemē se jegē dem keyser nicht aff. Tohant leth he en de birret an ere houede vast neghelē vpp, dat se en nicht affallen scholden, uñ ere wonheyte bleue. Aldus bestedighede de dat.

28. Item vp eine tjit synt zwey moñike kamē in syn lan. De leth he vorbadē ze scholdē to em komē, unde dat daden ze. Do zee to em quemen, do nā he de eynē moñik besondere vñ vragede em, wat men ghudes van em seede ym lande. Dysse moñik vruchtete syk gans sere vor em vnde sprak: men secht alle guet van yuw unde gy syet eyn gans dogentsam vrom here; dat sulue seggen ik ok van yw. Do hete he dessen monnik vorwaren. Unde men brochte em den anderen moñik ok vor vnde de wart van em ghefraget alze de erste. Do dachte desse andere monnik: ik moet doch steruen, ick wil em anders nicht men de waerheit seggē, vnde sprak: sy synt de snodeste uñ de groteste thiran, den men vinden mach in alle der

29. Item es koment in sin land bÿ drien hundert Ziginer, da nam er die besten drÿ uß in und ließ sy braten, die musstend die ander Ziginer essen und sprach zu in: also muÿ ainer den andern essen, bis üwer kainer mer ist, oder zücht hin an die Türcken und strit mit inen. Sy wöltend all gern dahin züchen, wo er hin wolt. Do tett er ains und klaidet sy all in kuhüt, des gelichen och ire ross. Do sy nun zu ain andren koment, do schuchtend des Türcken ross und flüchent von wegen des gerädels, daß sy die ross nit gehalten mochten und fluchent an ain wasser und die Ziginer nach, also daß sy all ertruncken.

30. Item er hatt och all arm lütt die in sinem land warend zu hus geladen, darnach do sy nun geasent, do ließ er sy all verbrennen in ainem stadel, an zal zweihundert.

wernlnde, vñ ik hebbe nenẽ minschen ny gheseen, noch ghehort, de juw ye wat gutes nasecht heft, vñ dat hebbe gy ok an velen minschẽ wol bewyset. Do sprak de Dracol: du hefst my de waerheyt ghesecht, daruñe wil ick dy laten dyn leuent. Vnde leth ene wedder loÿ vnde vryg, uñ sande wedder na deme ersten uñ meyndẽ, er worde em ok noch de waerheyt segghen. Do sede he na alze voer. Do sprak de Dracol to synen plaghers: nemet ene wech uñ dodet ene uñ leth ene speten van der warheyt wegghen, de he vorhelete uñ nicht bekennen wolde.

29. Item desse Dracol de leth braden junge kindere de mostẽ ere eghene modere eten, uñ leth velen vrouwen de borste aff snyden, de ere eghen mans mosten eten, dana zo leth hee ze altomale speten.

30. Item he leth allen truzgeleren in syneme lande eyne gute maltjit bereyde. Na der maltit let he ze vaste

31. Item er ließ die jungen kinder braten, die musstend die muteren essen, und schneid den frowen die brüst ab, die musstend die man essen, darnach ließ er die man spißen.

32. Item es wurdent zu im geschickt etlich Walhen, do si zu im komen, do naigtend sy sich und thätent ir hutt ab, und darunder hattent sÿ brune und rote baret oder hübel, die thetend sy nit ab. Do fragt er sy, warumb sÿ dieselben hübel oder baret nit abthetend. Sy sprachen: herr, es ist unser gewonhait; wir thund sy gegen dem kaiser nit ab. Er sprach; nun will ich üwer gewonhait bestetigen. Sy danktend siner genaden, er ließ im nemen gut starck ÿsÿnagel und ließ in die hüblin umb und umb anaglen an das hopt, daß sy in nit abvielent; also bestetiget er in ir gewonhait.

besputen in deme zale, darinne se gheten vnde drunken hadden. Unde hete de zael ansticken vnde vordrende ze altomale, vñ dath dede he daromme, wente he meynde, se ethen den luden ere broet vorgheues aff, vnde konden dat nicht vordenen.

31. Item tohant dar na do vingk ene de koninek van Ungeren vnde helt ene lange tyed gans strēgelik ghefangen. Dar na leth he syk dopen to Offen, vnde dede gans grote bote. Dar na makede de konink van Ungeren dessen Dracol wyda wedder to eynem groten heren alse voer. Vnde man secht, dat he dar na noch gans veele guder werke dede, do he eyn cristen was worden.

Narațiunile rusești asupra lui Vlad Țepeș.

Cu totul necunoscută până acum a rămas istoricilor apusenți și scriitorilor noștri narațiunea rusească despre Vlad Țepeș, cunoscută în vechea literatură rusească dintr'o sumă de manuscrise, începînd cu sec. 15 și sfîrșind cu sec. 18. Această istorioară poartă titlul „Pověst' o Drakulě“ (povestea despre Dracula) și e una din cele mai interesante producțiuni literare ale Rușilor din sec. 15-lea; ea formează, împreună cu alte două trei istorioare, singurele producțiuni de literatură profană din acest secol. Până aci nu aflăm în pravoslavnică Rusie decît manuscrise de cuprins religios; cele profane găsesc intrare în Rusia, sub influența apusului, deabia prin sec. 15 și una din cele dintîi este „povestea despre Dracula“.

Ea a rămas pentru noi necunoscută, deși încă dela 1825 o amintise Karamzin într'o notă la istoria sa, ca dovadă că „străbunii Rușilor nu se ocupaū numai cu scrieri istorice și teologice, ci și cu romane“. „Povestea despre Dracula“ este pentru Karamzin un fel de roman sau novelă, care desvoltă idea, că pentru toate lucrurile există un singur leac în lumea aceasta: moartea. Aceasta este, după dînsul, filosofia

poveștii lui Vlad Țepeș¹⁾. Karamzin lua, se pare, pe Dracula al poveștii drept un personaj mitic.

Cel dintîi care s'a ocupat mai de aproape cu această poveste a fost învățatul slavist Vostokov, care a avut ocazia să se pronunțe asupra ei în descrierea manuscriselor contelui Rumjancev din Moscva: o scriere care puse baza tuturor cercetărilor ulterioare asupra vechilor manuscrise rusești. Vostokov, descriind sbornicul cu No. 358 din muzeul Rumjancov, pe care el îl pune în sec. 15—16 și care conține cea mai veche versiune a „poveștii despre Dracula, voevodul muntenesc“ (ff. 356—363), exprimă părerea foarte plausibilă, că „autorul poveștii trebuie să fi fost în Ungaria pe lângă regele Matei“, ca să poată intercala în povestea sa notițele ce se află la sfîrșitul ei despre petrecerea lui Dracula și a fiilor săi la Buda. Considerînd că pe la 1482 marele cîiaz al Moscvei Ivan Vasiljevič a trimes în misiune la regele Matei Corvin pe secretarul său Kuricyn, Vostokov e de părere că „cu multă probabilitate s'ar putea atribui această poveste saŭ lui Kuricyn însuși, saŭ unuia din suita sa, care auzise întimplările descrise în poveste dela martorii oculari, saŭ dela oameni ce-și aduceau încă bine aminte de ele“²⁾. Pentru Vostokov povestea a fost deci scrisă pe la sfîrșitul sec. 15-lea.

¹⁾ Geschichte des russischen Reiches, trad. după ediția II rusască, Riga, 1825, vol. VII, pag. 183—185 și nota 180. Ediția I rusască a eșit în 12 volume dela 1816—1829. Cf. din aceasta vol. VII, pag. 230—231, nota 411. Karamzin cunoscuse versiunea manuscrisului contelui Tolstoj, pe care acesta din urmă îl cumpăruse, împreună cu alte manuscrise, dela prințul Dim. Galicyn.

²⁾ Opisanie slavjanskich rukopisej rumjancevskago muzeja, Moskva, 1842, pag. 512; cf. și pag. 508.

Karamzin și Vostokov n'au publicat nici unul textul povestii. Acesta e publicat, pe cit știu eu, întâiașdata în cartea lui Pypin asupra vechilor povești și istorioare rusești, St. Petersburg 1857: o carte în care învățatul autor s'a încercat să clasifice după subiecte materialul vechei literaturi profane, mai ales beletristice și apocrife, în Rusia¹). Aci, pe lângă textul povestii scos din sbornicul No. 358 al muzeului Rumjancev, se găesc și unele considerațiuni generale asupra lui Dracula și năzdrăvăniilor lui, după Chalcocondylas, Ducas și istoricii unguri, cu supoziția că povestea rusască trebuie să aibă oarecare isvoare vestice. Edițiunea nu este destul de exactă; afară de greșelele destul de numeroase strecurate prin copiere, lipsesc din ea și citeva șire la alineatele 5 și 6, pe care Pypin le socotea „destul de nemodeste“ pentru a putea fi publicate (l. c., pag. 346).

Cu citeva șire lipsă în al. 6 e publicată povestea și de Buslaev în crestomatiile sale pentru vechea literatură rusască, una, cea mare, dela 1861²), alta, pentru școalele secundare din Rusia, dela 1881 (ed. III)³). Intr'o notiță asupra acestei povești, publicată în „Analele literaturii și antichităților rusești“ de pe anul 1863⁴), Buslaev crede că ea a fost scrisă prin sec. 15 undeva în apus, de unde a trecut apoi într'o

¹) Očerk literaturnoj i-torii starinnych pověstej i skazok russkich, St. Peterburg, 1857.

²) Istoričeskaja christomatija cerkovnoslavjanskago i drevnerusskago jazyka, Moskva, 1861, col. 700 și urm.

³) Russkaja christomatija, ed. 3, Moskva, 1881, pag. 221 și urm.

⁴) Lětopisi russkoj literatury i drevnostej, ed. Tichonravov, tom. V (1863), pag. 84 din despărțămintul al 3-lea.

traducere în Rusia, tot prin sec. 15. El deduce aceasta din pasajul cosmografiei lui Sebastianus Münsterus (Basileae, 1550, pag. 918 „despre Moldova“), în care acesta spune că se citesc minunate lucruri despre Țepeș și judecățile lui tiranice: *man lisst wunderbarliche Ding von seiner tyrannischen Gerechtigkeit*. Sebastian Münster povestește mai multe episoade din viața lui Țepeș, despre care Buslaev crede că le-a luat din vre-o cronică ungurească, în care povestea lui Dracula va fi intrat sub o formă mai prescurtată și fără episodul trecerii lui la catolicism (l. c., pag. 86): o presupunere superfluă, după ce știm cit de răspîndită era povestea germană despre „Dracole wayda“ în apus. Sebastian Münster cunoștea de bună samă narațiunea germană¹⁾; el mai cunoștea însă și pe istoricii Unguri, d. p. pe Bonfinius, din care împrumută multe lucruri; cf. Engel, *Geschichte der Moldau und Walachey*, pag. 178. Cercetările lui Pypin și Buslaev au fost resumate apoi în manualele de istoria literaturii rusești, d. p. în Galachov, *Istoriја ruskoj slovesnosti*, ed. I, St. Petersburg, 1863—1867, ed. II, ibid. 1880 și urm., sau în Porfirjev, *Istoriја ruskoj slovesnosti*, Kazanj, ed. 4, 1886 și urm.

¹⁾ Cf. *Cosmographia*, l. IV, cap. 82, unde se află și o ilustrațiune: 3 Turci trași în țapă. Episoadele istorisite de Sebastian Münster sunt: 1) solia turcească și baterea piroanelor în capul solilor, 2) banchetul în mijlocul Turcilor înțăpați, 3) arderea săracilor după ospăț, 4) cum chinua Țepeș pe Turci belindu-le pielea dela picioare și punînd caprele să lingă sarea de pe ele, 5) cum negustorul din Florența și-a lăsat banii în drum și dimineața l-a găsit neatînsi, 6) cum, în sfîrșit, după ce fu instalat a doua oară în tron, Țepeș a fost prins de Turci și capul lui dăruit sultanului.

Cu toate cercetările de până acum, mai ales ale lui Buslaev, nici textul povestii despre Dracula nu este încă bine editat, nici studiile făcute asupra ei nu sunt îndestulătoare¹⁾. Deaceea în timpul petrecerii mele în Rusia am căutat să studiez manuscrisele ce mi-aș fost accesibile la St. Petersburg și Moscva, spre a putea da, textele cele mai autentice ale povestii și a-mi forma o convingere despre originea ei. Cele ce voiți spune aci să fie considerate prin urmare ca o rectificare și completare a lucrărilor rusești asupra materiei.

Povestea despre Dracula o cunosc din următoarele manuscrise:

1. Sbornicul No. 358 din muzeul Rumjancev, ff. 356—363; semiunciala sec. 15—16; sbornicul este, după părerea lui Vostokov, Sobolevskij și a noastră, de origine vestică, bjalorosă. Povestea poartă în acest sbornic titlul: *Ѡ мѢТЪЛНКОМ[К] ВОЕВОД[К]*: despre voevodul muntenesc.

¹⁾ Ca să ne convingem despre aceasta, n'avem decit să deschidem una din istoriile literaturii rusești, d. p. a lui Galachov. Asupra „poveștii despre Dracula“ se spun acolo următoarele: „Din veacul al 15-lea sunt și poveștile despre Dracula și despre zidirea și luarea Țarigradului (sc. de Turci). În povestea despre Dracula, voevodul țării muntenestii (Moldova [sic]), avem a face cu un personaj istoric, fiu nelegitim al voevodului muntenesc Milța [sic], după moartea căruia el omori pe urmașul legitim și luă domnia Valachiei, etc.“ *Istoriia russoj slovesnosti*, ed. II, tom. I (1880), pag. 315. Trecind peste greșele elementare de fapte, nu găsim nimic asupra originii povestii, asupra isvoarelor și redacțiunilor ei, etc.; și cu toate acestea, capitolul cărții lui Galachov, din care am scos pasajul de mai sus, e redactat de unul din cei mai distinși istorici literari și folcloriști în Rusia! Porfirjev, *Istoriia russoj slovesnosti*, 1886, vol. I, pag. 506, numărând între povestirile sec. XV și „povestea despre voevodul muntenesc Dracula“, zice că într'insa „se istorisesc strașnicele cruzimi ale unui voevod moldovenesc [sic].“

2. Sbornicul No. 632 din colecȚiunea de manuscrise a lui Undolskij, astăzi aflătoare în muzeul Rumjancev din Moscva, ff. 263—276¹⁾; semiuncială de la jumătatea sec. 17; manuscris în 12°, cu 341 file, de origine velikorosă; povestea are aci titlul: *СЛОВО Ѡ ДРАКОУЛѢ КОЕРОДЕ МОУГЪЛАНСКІЕ ЗЕМЛІ*: cuvînt despre Dracula voevodul țării muntenești.

3. Sbornicul lui Tichonravov din sec. 17, care a aparținut odinioară lui Pogodin (amîndoi foști profesori la universitatea din Moscva), ff. 88 b.—97 a; scrisoarea e semiuncială, redacȚiunea velikorosă, iar titlul: *Сказаніе о дракоулкѣ коеродѣ, гдѣк ѡ.*: poveste despre voevodul Dracula, nouă capitole.

4. Un alt sbornic al profesorului Tichonravov, tot semiuncial, dar dela sfîrșitul sec. 17, ff. 412 — 425; redacȚiunea e și aci velikorosă, iar titlul: *Ѡ царѣ дракоулкѣ и Ѡ смертѣ егѡ*: despre împăratul Dracula și despre moartea lui.

5. Un chronograf al lui Kolačev din sec. 17, din care o copie a poveștii se află între hîrtille lui Běljaev din muzeul Rumjancev. Versiunea aceasta este perfect identică cu cea din manuscrisul lui Undolskij. Cf. A. Viktorov, *Sobranie rukopisej I. D. Běljaeva*, Moskva, 1881, pag. 65.

6. Sbornicul No. 1606 din biblioteca lui Pogodin, astăzi în biblioteca imperială din St. Petersburg, ff. 229—234; cursiva sec. 17; cf. descrierea acestui sbornic în Byčkov, *Opisanie slavjanskich i russkich*

¹⁾ Cf. Slavjanorusskija rukopisi V. M. Undolskago, Moskva, 1870, pag. 47 din adaos, sub titlul: *Očerk sobranija rukopisej V. M. Undolskago.*

rukopisnych sbornikov imperat. publ. biblioteki, St. Peterburg, 1882, sub No. 67. Povestea are aci titlul: *о царѣ дракулѣ греческихъ земель*: despre Dracula, împăratul țării grecești.

7. Un chronograf din sec. 18 al societății de istoria și antichitățile rusești dela universitatea din Moscva, No. 286, ff. 645—651; Pypin, l. c., l-a pus greșit la sfârșitul sec. 17. Povestea are aci un titlu foarte lung: *сказаніе о дракулѣ мѣтѣанскіе земли воеводе греческіе вѣры, а влажинскимъ языкомъ зваца дракула, а рускимъ языкомъ именоваса дѣвола, по житіе его зломѣдрыхъ людей*: poveste despre Dracula voevodul țării muntenești, de legea grecească, iar pe limba românească s'a chemat Dracula, ceea ce pe limba rusască însemnă diavol, după viața lui, a oamenilor celor răi¹).

Cuprinsul tuturor versiunilor acestora este aproape același, cu deosebire că într'unele manuscrise lipsesc unele episoade, care se găsesc în altele. Toate sunt însă variante mai mult sau mai puțin depărtate de versiunea cea mai veche din sec. 15—16. În unele se povestesc episoadele din viața lui Țepeș rind pe rind, fără ca să li se dea vre-un titlu: așa este versiunea dela sfârșitul sec. 17 și versiunea cea mai veche, care are numai două subtitluri; în altele fiecare episod își are titlul său: așa sunt celelalte versiuni. Un lucru se observă ușor la toate: cu cit versiunea este mai depărtată de versiunea sec. 15—16, cu atit povestea devine mai legendară, cu atit mai mult

¹ Manuscrisul din sec. 17, după care a publicat Sacharov (Ruskija skazki, No. CXV) un text, în care Dracula e numit *царь* și pe care îl citează Pypin, nu l-am putut vedea.

persoana lui Dracula se depărtează de Țepeș cel istoric. Pe cînd versiunea primitivă îl știa domn în țara muntenască și-î cunoștea în trăsături generale adevărata lui istorie: că a fost prins și închis de Matei, că a stat la Buda multă vreme, că a fost instalat din nou în scaun, etc., versiunile din sec. 17—18 îl fac împărat al țării grecești, sau simplu împărat, nu știu nimic de fiii lui, etc.: narațiunea istorică devenise o poveste.

Iată cuprinsul celor 4 versiuni principale, publicate mai jos sub literile A, B, C, D:

Versiunea A. (sbornicul Rumjancev) are următoarele episoade: 1. despre solii cărora le-a bătut calpacele cu cue în cap; 2. despre lupta cu Turcii și examinarea răniților, spre a vedea cari sunt răniți în față și cari în dos; 3. despre slujba făcută sultanului prin jăfuirea țării turcești; 4. despre cupa de aur de lingă fintină; 5. despre pedepsirea femeilor necredincioase (ѡ жѡ^m); 6. despre pedepsirea solilor celor proști (ѡ нѡсѡ^xк); 7. despre solul lui Matiaș care scapă de pedeapsă prin răspunsul său ingenios; 8. despre tragerea în țapă a slugei care și-astupa nasul în mijlocul cadavrelor; 9. despre săracii cei arși; 10. despre cei doi călugări catolici; 11. despre negustorul care și-a lăsat galbenii în uliță; 12. despre femeea omului sărac cu cămașa murdară; 13. despre îngroparea bușilor cu aur pe albia riului; 14. despre prinderea lui Țepeș și petrecerea lui în temniță; 15. despre un hoț pe care l-a scăpat Țepeș în curtea lui din Peșta; 16. despre trecerea la catolicism și sfîrșitul lui.

Versiunea B. (sbornicul Undolskij și Tichonravov 1.) are mai puține episoade, dar toate cu titluri: 1. despre soli (в послѣхъ): versiunea A. 1.; 2. despre lupta cu împăratul (крань цѣрѣва): A. 2.; 3. despre un sol (ѡ послѣ): A. 3; 4. despre dreptate (ѡ правде): A. 4; 5. despre săraci (ѡ страннѣхъ): A. 9; 6. despre călugări (ѡ мнѣшехъ): A. 10; 7. despre un negustor (ѡ кшпѣ): A. 11; 8. despre femeea leneșă (ѡ лѣнѣвоженѣ): A. 12; 9. despre curve (ѡ влѣдѣвѣхъ): A. 5; 10. despre soli (ѡ послѣхъ): A. 6; 11. despre războiul (ѡ вѡйнѣ): A. 14 și 16 (părți: lupta cu Turcii, prinderea de cătră Matiaș, petrecerea în Buda și punerea în a doua domnie); 12. despre un rău obicei al lui (ѡ злоѣ обѣчѣе): A. 14; 13. despre sfârșitul lui (ѡ скѡчаніѣ): A. 16. În această versiune lipsesc, cum se vede, episoadele 7, 8, 13 și 15 din versiunea A.— De versiunea B. se ține și sbornicul Pogodin No. 1606 al bibliotecii imperiale din St. Petersburg, cu foarte neînsemnate deosebiri; acesta are însă numai 11 episoade: toate, afară de două, în aceeași ordine ca sbornicele Undolskij și Tichonravov 1.

Versiunea C. (sbornicul Tichonravov 2.) are următoarele episoade, nici unul cu titlu: 1—5 din versiunea A., cu deosebirea că la 5 se vorbește și de pedeapsa bărbaților necredincioși; 6 este identic cu 7 A; 7 este identic cu 8 A., cu deosebirea că aci e vorba de un sol, nu de o slugă a lui Țepeș; dela 8—15 episoadele acestei versiuni corăspund cu 9—16 A.

Versiunea D. (chronograful sec. 18) are următoarele episoade, toate cu titlurile lor: 1. despre solia

impăratului turcesc (о посольствѣ тѣрскаго црѣ): А. 1; 2. despre mergerea solului turcesc dela Dracula în țara sa (о походе тѣрскаго посла Ѡ дракѣлы во свою землю); 3. despre mergerea lui Dracula cu oastea sa în țara turcească, la slujbă (о походе дракѣлине с войском своим в тѣрскую землю служить); 4. despre pustiirea țării turcești din partea lui Dracula și despre întoarcerea lui în țara sa (о плененіи тѣрскаго земли Ѡ дракѣлы и о походе в свою землю); 5. despre congedierea din partea lui Dracula a solilor turcești (об отпѣске Ѡ дракѣлы тѣрскими провожатыми); 6. despre groaza și tăria lui Dracula în țara sa (о грозѣ и о укрепленіи дракѣлине во своей земли); 7. despre fentina dintr'un loc pustiū în țara muntenească (о кладѣзи в мѣтѣланской земли на нѣкоем пѣсте мѣстѣ): numerile 6 și 7 corăspund No. 4 din versiunea А.; 8. despre legea din țara muntenească asupra femeilor, văduvelor și fetelor (о укрепленіи в мѣтѣланской земли о женах и о вдовах и о двцах), 5 А.; 9. despre năravul cel rău al lui Dracula și despre viclenia lui (о злонаравіи дракѣлине и о замысле его), 6 А.; 10. despre Dracula, solul unguresc și masa (о дракѣлине и о горском (sic) после и о трапезѣ), 7 А.; 11. despre adunarea oaspeților lui Dracula și despre stolnicul lui și despre moartea stolnicului (о собраніи гостей дракѣлинных и о столнике его и о смерти столника), 8 А.; 12. porunca lui Dracula despre săraci, trimeasă odată în toată țara muntenească (о нищих оуказ дракѣлиннѣ, единою пѣсти свое повелѣніе по всей земли мѣтѣланскіе), 9 А.; 13. despre călugări și despre întrebările stariților (о мнискѣх и о

вопросѣхъ старцовѣ), 10 A.; 14. despre un negustor călător din țara ungurească în țara muntenească și despre pierderea aurului (о нѣкоемъ приѣзжемъ кѣпцы югорскомъ в мѣгданскіе земли и о погѣбленіи золота); 15. despre un hoț și despre furtul aurului (о тати і о кражи золота): numerile 14 și 15 sunt No. 11 A.; 16. despre omul sărac care umbla pe uliță cu haïna ruptă și despre nevasta lui și despre moartea nevastăii (о голенькомъ челоѣкѣ в роздранной одеждѣ ходяща по улицы и о женѣ его и о смерти жены), 12 A.; 17. despre măștrii de butoaie (о бочечныхъ мастерахъ), 13 A.; 18. despre venirea regelui unguresc împotriva lui Dracula și despre prinderea lui (о приходе югорскаго короля на дракѣла и о взятіи его в полон), 14 și 15 A.; 19. despre trimețerea lui Dracula de către rege în domnia muntenească și despre lăpădarea lui de legea creștinească și despre nașterea celor doi fi ai lui și despre fuga ostașilor turcești (о посланіи ѿ короля дракѣлы на воеводство мѣгданское и ѿ ѿверженіи вѣры христіанскіе и о рожденіи двѣхъ сыновѣхъ его и о побѣдѣ тѣрскихъ воєвѣ); 20. despre moartea lui Dracula voevodul muntenesc în credința cea necurată: a fost omorît de ostașii săi (о смерти дракѣлы мѣгданскаго воеводы в нечестивыѣ вѣры, ѿ своихъ воинѣхъ ѣвѣнъ бысть), 16 A.

Cuprinsul acestor patru versiuni ale „povești despre Dracula“ ne arată că ea, în timp de trei secole (sec. 16—18), a rămas în liniamentele ei generale aceeași. Deosebiri de redacțiune sunt foarte mici, ele se rapoartă mai mult la detalii neînsemnate. Povestea începe în toate versiunile spunînd numele lui Dracula, care pe rusește însemnă diavol

și se potrivește cu faptele lui cele rele, trece apoi la feluritele episoade din viața lui, care se istorisesc aproape în același șir în toate versiunile și conțin feluritele iscodiri ale lui Dracula, spre a putea chinui pe oameni, se termină în sfârșit cu povestea detronării și internării lui în închisoarea dela Buda, unde, ne mai putînd chinui oamenii, el chinuște animale; după aceasta urmează, ca culme a tuturor crimelor, trecerea lui la catolicism și peirea lui de mina oamenilor săi¹⁾.

Singurele deosebiri de redacțiune ce întilnim sunt, că în unele versiuni Țepeș e numit *voevod*, în altele *țar*; că unele îl pun în țara *muntenească*, altele în țara *grecească*; unele schimbă persoanele din episoade, ca d. p. la episodul 8 A., unde se vorbește de *sluga* lui Țepeș, pe care acesta a pus-o într'o țapă mai înaltă, ca să nu-l ajungă mirosul cadavrelor: în versiunea C. e vorba aci de un *sol*, în versiunea D. de un *stolnic*; citeodată în loc de țara *ungurească* stă țara *turcească* (episodul 10 A. din redacțiunea sbornicului Pogodin), altă-dată găsim *Vlah* în loc de *Leah* (ibid., episodul 7 A.)²⁾; unele fac din „*ugorska zemlja*“ (țara unguească) o țară mitică „*gorska zemlja*“, iar din „*vlaški jazyk*“ (limba romînească) fac fantastica limbă: „*vlažinski jazyk*“ (chronogr. sec. 18). Toate acestea sunt variante foarte ușor de înțeles într'o poveste. Forma primitivă ni

¹⁾ Versiunile, în care partea dela sfârșit lipsește, par a fi ne-complete.

²⁾ În sbornicul Tichonravov 2. solul e numit *Matian*, în urma unei confuziuni cu *Matiaș* craful; chronograful sec. 18 numește pe sol *Matiașe*.

se pare chiar că s'a păstrat prea bine, în raport cu o sumă de alte narațiuni vechi rusești, ale căror redacțiuni mai nouă samănă prea puțin cu redacțiunile lor primitive. În povestea despre Țepeș fondul istoric n'a dispărut nici-odată cu totul.

Care să fie acest fond istoric, său cu alte cuvinte, care să fie redacțiunea primitivă, cînd și de cine să fi fost ea scrisă și de ce isvoare să se fi folosit autorul ei?

De bună samă, redacțiunea primitivă a povestii despre Țepeș este redacțiunea sbornicului Rumjancev, care este totdeodată și cea mai veche. Aceasta nu numai că ni s'a păstrat într'o copie aproape contimporană, dar autorul ei se vede a fi fost un om, care a văzut chiar familia lui Țepeș, după moartea acestuia, la Buda. Cele două alineate dela sfîrșit despre fiii lui Țepeș și despre răsboaiele lui Ștefan cel Mare în Muntenia nu lasă nici o îndoială asupra acestui lucru. Autorul spune că unul din cei trei fii ai lui Țepeș *trădește* pe lingă fiul craiului, că un altul murise nu de mult (*пѹи насъ*), iar pe al treilea, *Mihail*, pe care noi l-am identificat cu *Mihnea cel Rău*, l-a văzut tot la Buda, unde venise din Turcia și se însurase cu o fată pe care i-a dat-o regele Ungariei.

După alineatul dela sfîrșit, s'ar părea că toate acestea s'a petrecut pe la 1481—1482, după ce Ștefan cel Mare biruise și omorise pe Basarab la Rimnic, iar în locul lui pusese domn pe Vlad Călugărul (1481). Acest eveniment era cunoscut autorului „povestii despre Dracula”; el pomenește de Vlad Călugărul, face însă o confuziune, crezînd că pe acest Vlad

l-a scos Ștefan din scaun, omorindu-l și luindu-î nevasta: autorul confundă aci pe Vlad Călugărul cu Radu cel Frumos, pe care Ștefan l-a bătut în anul 1472, î-a luat soția și l-a înlocuit în domnie cu Basarab. Aserțiunea că Ștefan „stăpânește acum singur țara muntească“ nu se poate raporta decît la timpul dintre 1481—1484, cînd în Muntenia domnea Vlad Călugărul, fiul lui Vlad Țepeș, cu sprijinul și sub protecția lui Ștefan cel Mare.

Dacă Vostokov ar fi știut aceste amănunte, nu s'ar mai fi indoit nici un moment să atribue scrierea povestii despre Dracula lui *Kuricyn*, care tocmai pe vremea aceea, pe la 1482, se afla în Buda. Această presupunere are toate probabilitățile pentru sine.

Mai întîi, „povestea despre Dracula“ este o producțiune rusască independentă de ori-ce izvor occidental; ea nu este tradusă nici din nemțește, căci cunoscuta istorie despre „Dracole wayda“ este cu totul altfel redactată ¹⁾, nici din polonește, cum sunt aplicați a crede cei-ce vor să-î găsească cu orice preț un izvor occidental. În vechea literatură polonă această poveste e necunoscută.

¹⁾ Narațiunea germană păstrează forma unei *cronice*, în care se povestesc faptele unui personaj istoric bine cunoscut; ea are și *date cronologice* exacte, cum e data suirei pe tron a lui Țepeș (1456) și izgonirii lui de către Turci (1462), care lipsesc în narațiunea rusască. Pe lingă aceasta, diferitele episoade din viața lui Țepeș sunt istorisite în aceasta din urmă într'o altă ordine și cu alte cuvinte: nicăiri nu constatăm o traducere sau prelucrare apropiată de cealaltă. Ver-siunea rusască are numai cinci episoade comune cu cea germană și chiar în aceste cinci constatăm deosebiri de redacție: a) episodul cu solii ce nu-și iaș pălăriile din cap, b) cu sluga ce nu poate suferi miro-sul de cadavre în vremea mesei, c) cu săracii cărora le-a dat foc, d)

Dacă mai considerăm și faptul că povestea rusă n'a împrumutat nimic din cronicarii ungurești, — cu atit mai puțin aceștia dintr'însa, după presupunerea lui Buslaev — nu rămîne altceva de crezut, decit că *autorul ei este un Rus, care între 1481—1484 a petrecut la Buda*, unde a auzit toate lucrurile povestite despre Țepeș și a scris apoi, fără nici un model străin, povestea de care ne ocupăm. Ea este scrisă în limba slavă bisericească, care pe atunci era limba literară a tuturor Rușilor, a popoarelor slave ortodoxe și a Romînilor. Autorul cunoștea foarte bine această limbă, căci formele vechi slave sunt păstrate cu multă exactitate. Se găsesc și rusisme, și anume de acelea care ne arată că cel puțin cea mai veche copie a povestii a trebuit să fie făcută undeva în teritoriul vestic al Rusiei actuale¹⁾.

S'a zis, pe baza cuvintelor *dukat* „galben“ și *mil* (gen. pl.) „milă“, neuzitate în Rusia veche, că

cu cei doi călugări, e) cu femeea și cămașa bărbatului. La episodul d) călugărul care justifică faptele crude ale lui Țepeș este, după versiunea rusă, cinstit de el, pe cînd celălalt este pus în țapă, ca să moară moarte de mucenic; după versiunea germană, e pus în țapă călugărul care minte, spunîndu-i lui Țepeș că lumea îl laudă. La episodul e) versiunea rusă vorbește de o cămașă nespălată, cea germană de o cămașă prea scurtă. — Din aceste deosebiri se vede că *autorul povestii rusești n'a lucrat după versiunea germană*, ci că amîndouă sunt independente.

¹⁾ Pentru părerea aceasta am invoca mai ales prezența unui *r* aspru în sbornic, în locul lui *r* moale: *роурикъ* (pe lingă *рюрикъ*) 205 a., *рѣрик* 207 a., *игора* g. s. 205 a. 206 b. 207 a. 218 b., *из за мора* 205 b., *роурикук* 207 b., *оумрѣша* 205 a., *игоръ* 208 b. Sunt și cîteva casuri de akanje: *багат* 231 b., *акнанскѣ* și *акнаном* 272 a., *акнанстен* 271 a. (ibid. *вкнан*) și de ц-ч: *ростиславницъ* 209 a., *кряницом* 204 b. Foarte consequent este *o* pentru *e* după *ш*, *ж*, *ч*, *щ*, în tot sbornicul.

redacțiunea primitivă a „poveștii despre Dracula“ trebuie să fi fost alcătuită în vestul Rusiei: o supoziție de prisos, căci și un Rus din Moscva putea să întrebuițeze aceste două cuvinte, după ce venise în atingere cu apusul și le auzise, mai ales dacă voea să fie credincios celor auzite ¹⁾.

Constatăm însă, și aceasta nu ne miră de fel, că stilul poveștii devine cu atât mai rusesc, cu cât manuscrisele sunt mai nouă: povestea se naționalizează așa zicînd în Rusia. Deaceea în redacțiunile mai nouă nu găsim cuvîntul *poklisarъ* (legatus, gr. ἀποκρισιάρχος), cunoscut din manuscrisele slave de sud și din cele slavo-romine, ci rus. *posolъ* ²⁾; *vitezъ* din expresiunea „*vitezemъ včinjaše*“—un cuvînt cunoscut iarăși mai ales din manuscrisele slave de sud în înțeles de „călăreț“ și „boer“ ³⁾—este înlocuit în versiunile mai nouă cu alte expresiuni, d. p. *čestъ vzdavaše* în versiunea B.

Povestea lui Vlad Țepeș a fost una din cele mai populare narațiuni în Rusia veche și popularitatea ei o datorește, cum foarte bine a observat Buslaev, interesului național ce prezenta această poveste pentru Ruși. Faptul că Vlad Țepeș trece de la pravoslavie

¹⁾ Spre vest ne duc și formele včiniti (=učiniti), v korolja (= u korolja), mël (=imël), krolja (= kralja), ospodarju (= gospodarju) și ino (polonism ?) din versiunea A.

²⁾ În versiunea A. se află *poswak* ca glossă pe lângă *poklisarъ*.

³⁾ Cf. Daničić, Rječnik, I, 116 Cuvîntul era cunoscut cu acest înțeles și în Moldova prin sec. 14–15. Cf. acte din 1395 și 1404 la Uljanickij, pag. 9 și 15, sau Letopisețul dela Bistrița, ed. noastră, pag. 41 și 43 (Cronice inedite atingătoare de istoria Romînilor, București, 1895).

la catolicism, incheindu-și prin aceasta șirul neome-noaselor sale barbarii și vînzîndu-și sufletul vecînicelor munci ale iadului, dădea o satisfacție morală dreptcredincioșilor Ruși, asigurînd răsplata cuvenită în cealaltă lume pentru crimele săvîrșite pe pămînt. Pe gustul vechiî rusesc este croită și istoria cu cei doi călugări latini. Narațiunea devenise foarte populară în timpul lui Ivan Groznicul, țarul care a fost în stare, prin cruzimile sale față de boeri, să fascineze atît de mult fantazia poporului rusesc, încît acesta a făcut dintr'însul un țar ideal. Țepeș al narațiunei era privit atunci ca un fel de prototip al lui Ivan. Poate că din povestea despre Țepeș a trecut în tradiția rusească istoria cu solul francez și englez, păstrată de Collins¹⁾.

Dealtmîntrelea nu este imposibil ca Ivan Groznicul să fi venit el singur la idea de a chinui pe oameni bătîndu-le piroane în cap, deoarece acesta era, ca și tragerea în țapă, un obiceiî destul de răspîndit la Tătari.

Se pare că povestea lui Țepeș s'a localizat chîiar în unele părți din Rusia; aceasta ar resulta din istoria cu negustorul ungur la Pskov, povestită de Makarov în Teleskop, 1833, No. 24, pag. 502—503, dacă nu cumva această istorie este inventată de dînsul. Pypin se îndoiește de autenticitatea ei. Makarov spune că într'un manuscris aflat de dînsul la 1825 se vorbește de un negustor Ivan Ivanin syn Nēmčîn,

¹⁾ Rovinskij este de părerea aceasta. Russkija narodnyja kartinki, cartea V, pag. 258 (St. Petersburg, 1881); cf. mai sus pag. 43.

care venind din țara ungurească la Pskov, și-a lăsat în uliță marfa și a dormit peste noapte în palatul posadnicului (gubernatorului); furându-i-se peste noapte marfa, el spuse posadnicului; acesta dede strașnici porunci în oraș ca marfa să fie adusă îndărăt. A doua zi marfa cu bani cu tot era pusă la locul de unde fusese luată; negustorul spune atunci posadnicului că și-a găsit nu numai tot ce avea, dar și ceva mai mult. Posadnicul îi desvăli atunci secretul zicându-î: dacă n'ăi fi spus că ai găsit mai mulți bani decit ai avut, ai fi stat și tu în țapă împreună cu hoțul. Makarov adaugă că această poveste se află la Karamzin și alții sub numele de povestea lui Dracula și că e luată probabil din grecește ¹⁾.

⁶⁾ Dăm aci o probă din textul lui Makarov, jurnalul Teleskop fiind foarte rar și foarte greu de găsit:

„Нѣкій купецъ приде отъ югорскія земли во святую Русь, а и тотъ купецъ Иванъ Ивановичъ сыгъ Нѣмчинъ оставя, по просту, яко нѣмъ быхъ, возъ свой торговый во псковскомъ граду предъ палатами, самъ же безъ заботы спяше во палатѣ; и пришедши нѣкій удалый изъ воровъ Русскихъ и украдѣ у Ивана Ивановича Нѣмчина злато и все сребро и торговое, что въ возѣ и на возѣ не было. Наутріе рано яко бы со звѣздою всташе Ив. Ив. с. Нѣмчинъ и своего добраго хватихся и поиде онъ на посадскій дворъ и повѣда на дворѣ посаднику изгубленіе злата и сребра и всего своего торговаго. И набольшій посадникъ огорчихся и повелѣ по всему граду Пскову искати гостева татя, глаголя своимъ людемъ: не такъ гостямъ у Новгородскихъ, тамо добро имъ, и у меня во градѣ аще не обращается гостево злато, весь Псковъ погублю. И повелѣ набольшій свое злато и свое добро ноцію положить на возу нѣмчиновомъ. Нѣмчинъ же вета и обрѣте при златѣ не свое доброе, пошедъ къ посаднику и рѣче ему: господине, обрѣтохъ злато свое все, а добро не мое. Тогда и татя приведоша со добромъ и златомъ, и глагола посадникъ купцу: иди съ міромъ; аще бы не повѣдалъ о моемъ добромъ, то и ты съ татемъ на колу бы смерть пріялъ.“

Admițind chiar că povestea lui Makarov nu e autentică, aceasta nu scade de fel popularitatea cea mare a povestii despre Dracula în Rusia: sumedenia de manuscrise în care se află — noi nu cunoaștem decit o mică parte din ele, pe cele din Petersburg și Moscva, și poate nici pe acestea complet — este o dovadă nu se poate mai evidentă de răspindirea ei cea mare și de interesul cu care se cetea.

Era vremea ca ea să se facă cunoscută și la noi și deaceea ne-am hotărit a o publica în cele patru versiuni mai importante. Textele noastre nu sunt reproduse din cărți tipărite, ci sunt copiate cu cea mai mare exactitate din manuscrisele originale. Pentru întiași dată se dau la lumină aci versiunile B. C. D. pe lângă textul exact al versiunii A., publicat cu multe greșeli atit la Pypin cit și la Buslaev. Înaintea textelor originale dăm traducerea versiunii A., singura care poate servi drept isvor istoric pentru Vlad Țepeș. Celelalte, avind mai mult sau mai puțin acelaș cuprins și text, le lăsăm netraduse. Ele sunt destinate pentru cei ce se ocupă cu istoria literaturii rusești. Aceștia vor găsi în textele publicate mai jos un interesant exemplu de evoluțiune a limbei literare rusești, care din limba veche slovenească, amestecată pe ici pe colea cu elemente fonetice și cu puține cuvinte rusești, devine pe nesimțite, primind tot mai multe elemente populare și naționale rusești, limba literară de astăzi a Rușilor.

Povestea lui Dracula, trad. versiunii A.

Despre voevodul muntenesc.

Fost-aŭ în țara muntenească un voevod, creștin de legea grecească, cu numele Dracula pe limba latinească, iar pe limba noastră rusască dăvool; și așa de rău a fost, incit și viața după numele lui i-a fost.

1. Odată veniră la el niște solii de la împăratul turcesc; după ce intrară și i-se închinară după obiceiul lor, fără să-și ia căciulile din cap, îi întrebă el: de ce vă purtați voi așa? Ați venit la un mare stăpînitor și i-ați făcut o mare rușine. Ei răspunseră: așa e obiceiul la stăpînitorii țării noastre. Iar el le zise: atunci vreaŭ și eu să întăresc obiceiul vostru, ca să fiți și mai tari; și porunci la ai săi să aducă piroane de fer și să le pironeasce calpacele în capetele lor, iar după aceea le dete drumul zicîndu-le: mergeți și spuneți stăpînului vostru, că el e învățat să sufere din partea voastră această rușine, noi însă nu suntem învățați; altă dată să nu trimeată la noi, ori în alte țări și la alți domnitori, obiceiurile sale, căci nu voim să le primim.

2. Mîniindu-se împăratul din pricina acestor solii, porni cu răsboiŭ asupra lui Dracula, luînd cu sine multă putere. Acesta își adună toată oștirea ce avea

cu dinsul și-i lovi peste noapte și măcelări o mulțime de Turci; dar cu puținii săi ostași nu putu să ție piept mulțimilor turcești și retrăgându-se din luptă începu să se uite la ai săi, care ce fel de rane avea. La cine vedea rana în față, pe acela îl cinstea și-l dăruia și-l făcea boer, iar cine era rănit în spate, porunca să-l pue în țapă, ca pe un fugariu ticălos. Iar când se porni din nou asupra Turcului, zise oștirea sale: cine să gindește la moarte, acela să nu meargă cu mine, să rămână aci. Impăratul, auzind de acestea, se întoarse îndărăt cu multă rușine, și astfel Dracula nu putu să meargă împotriva lui.

~~3.~~ Odată trimese împăratul turcesc un sol ca să-i dea haraciul. Dracula cinsti bine pe sol și-i arătă tot avutul său și-i zise: eū nu numai că vreaū să dau haraciū împăratului, ci cu toată oastea mea și cu tot avutul meu vreaū să intru în slujba lui; tu vestește împăratului că am să merg la dinsul, pentru ca să dea poruncă peste toată țara lui, să nu mi se facă nici mie, nici oamenilor mei nici o pagubă; eū voi veni îndată după tine. Impăratul, auzind dela solul său că Dracula vrea să vie la el să-l slujască, să bucură de aceasta, căci tocmai avea răsboiū cu împărații și țările dela răsărit; el trimese în grabă știre prin cetăți și prin sate, că orī pe unde va trece Dracula, nicăieri să nu-i facă vre-un rău, ci peste tot cu cinste să-l primească. Iar el, după ce merse cinci zile prin țara turcească, se întoarse înapoi fără de veste și începu să jefuească orașele și satele, și mulți prinși făcu și-i tăe: pe unii îi punea în țapă, pe alții îi ardea, nici pe pruncii dela sinul mamelor nu-i lăsa

în viață; toată țara pe unde a trecut a pustiit o și mulți creștini, ce fuseseră prinși și ținuți în robie de Turci, i-au întors în țara sa, și multă pradă au făcut; iar după ce au ospătat pe boerii turcești, le dede drumul zicându-le: mergeți și povestiți împăratului ce ați văzut; pe cât am putut, l-am slujit; dacă slujba mea îi va mai fi de folos, bucuros îl slujesc iarăși. Împăratul, înfrint de rușine, nu-i făcu nici un rău.

~~4.~~ Atit de temut era Dracula în țara sa, căci nu suferea să se facă nimăruî nici un rău, fie hoție, siluire sau nedreptate, încit cine făcea de acestea, nu rămânea cu nici un preț între cei vii, orî ce ar fi fost: popă, boer sau om de rînd; și orî cit de bogat ar fi fost cineva, nu putea să scape de moarte.

Intr'un loc oarecare era un izvor de apă rece și dulce și mulți din multe părți veneau la acel izvor, de beau apă dintr'insul. Dracula făcu o cupă de aur, mare și frumoasă, și o puse lingă izvorul acela, și toți ciți beau din acea cupă de aur, o puneau îndărăt la locul ei, și de frică nimenea n'a îndrăzniț să pue mîna pe ea, cită vreme a trăit el.

5. *Despre femei.* Dacă vre-o femeie se dovedea a fi necredincioasă bărbatului, el poruncea să-i taie rușinea, iar pe dinsa s'o lege goală în mijlocul tîrgului; tot așa făcea cu văduvele și cu fetele care nu-și păstrau fecioria; unora le tăea țigetele, altora le belea pelea, altora iarăși le vira cite un lemn pe rușine și-l scotea pe gură; în această stare le ținea apoi legate de cite un stilp, până ce le cădea carnea depe ele.

6. *Despre soli.* Astfel de obiceiū avea Dracula, că dacă venea la el un sol de orî și unde, fie dela

împăratul, fie dela un craiū saū dela un cniāz, și nu știa să se poarte cuviincios și să răspundă la întrebările lui viclene, il punea în șapă zicindu-i: nu eū sunt pricina morții tale, și nici tu, nici stăpīnului tău n'aveți ce zice împotriva mea; căci dacă stăpīnului tău te-a știut că ești un sol prost și neinvățat, și cu toate acestea te-a trimes la mine, la un prea înțelept domn, atunci stăpīnului tău te-a omorit; iar dacă tu singur ai îndrăznit să vii, fără să fi învățat ceva mai 'nainte, atunci tu însuși te-ai omorit. Și astfel pentru soli făcea niște țepe mari și aurite pe dea'ntregul și-i punea într'insele, iar cătră stăpīnii lor trimetea vorbă prin alți oameni.

7. Dela craiul unguresc Matias veni odată la dīnsul un sol, Leah de neam și om puternic. Dracula îi porunci să stea cu dīnsul la masă în mijlocul trupurilor moarte. Inaintea lui se afla o șapă aurită pe dea'ntregul, mare, groasă și înaltă; el întreba pe sol: spune mi, de ce am făcut eū oare această șapă așa? Solul cu multă frică răspunse: stăpīne, părerea mea e aceasta: vre-un om puternic va fi greșit inaintea ta și voești să-i faci o moarte mai de cinste decit celorlalți. Dracula îi zise atunci: drept ai vorbit; tu ești crăescul sol al marelui domn, pentru tine e făcută această șapă. Iar el răspunse zicind: dacă voiū fi făcut, stăpīne, ceva vrednic de moarte, fă ce vrei cu mine; ești un drept judecător, și nu tu, ci eū singur imi făcuī moartea. Dracula zimbi atunci și zise: dacă nu mi-ai fi răspuns așa, ai fi ajuns de bună samă în această șapă; și cu multă cinste și daruri îi dete drumul, zicindu-i: tu poți merge fără teamă cu solie;

alții să nu îndrăznească, până ce nu învață mai întâi, cum trebuie să vorbească cu domniile cei mari.

8. Odată prinzea Dracula sub trupurile a o mulțime de oameni morți, pe cari jur împrejurul lui îi pusese în țapă; solii, de ori și unde ar fi venit la el, trebuiau să stea acolo cu dînsul la masă și să-și implinească solia, iar el ședea în mijlocul lor. O slugă a lui ședea înaintea lui și neputînd suferi putoarea aceea, strimba din nas și întorcea capul într-o parte. Dracula l-întrebă: de ce faci așa? „Stăpine, nu pot să sufer putoarea aceasta“. Dracula porunci atunci îndată să-l pue în țapă și-î zise: acolo ești sus și putoarea nu va ajunge la tine.

9. Odată dete poruncă în toată țara sa zicînd: cine-î bătrîn sau bolnav de ceva sau olog, orb ori șchiop, sau de ori ce boală cuprins, toți să vie la mine, ca pe toți să-î fac fericiți. Și se adunară la dînsul toți neputincioșii, săraci fără număr, așteptînd dela dînsul cine știe ce mare milostivire. Iar el făcu o casă mare și-î adună pe toți acolo și porunci să le dea bine de mîncat și de băut. După ce mîncară și se veseliră, Dracula veni la dînșii și le zise: ce mai doriți de la mine? Răspunzînd cu toții ei ziseră: stăpine, fă cum Dumnezeu te va sfătui pe Măria ta. El le zise atunci: dacă voiți, o să vă fac fericiți pe acest pămînt, și de nimic nu veți avea lipsă. Iar ei, așteptînd mare lucru dela dînsul, răspunseră cu toții: voim, stăpine. Atunci el porunci să închidă casa și să-î dea foc, iar cătră boerii săi zise: știți de ce am făcut eu aceasta? Întii, ca ei să nu cadă pe capul altor oameni și ca nimenea să nu fie sărac în țara

mea, ci toți să fie bogați; al doilea, i-am slobozit pe ei, ca nici unul să nu mai sufere pe lumea aceasta de sărăcie ori de boală.

10. Odată veni la dînsul din țara ungurească doi călugări latini pentru milostenie; el porunci să-i despartă unul de altul și chemă pe unul la sine și-i arată de jur împrejurul curții nenumărată mulțime de oameni trași în țepe și în coase, și-l întrebă Dracula: bine fac eu ce fac? Călugărul îi răspunse: nu, stăpîne, rău faci chinuind și omorînd fără de milă; stăpînitorii ar trebui să fie oameni milostivi; iar toți cîți sint în țepe aū murit moarte de mucenici. Chemînd apoi pe celălalt călugăr, îi puse aceeași întrebare, iar el răspunzînd zise: tu, stăpîne, ești de Dumnezeu pus să pedepsești cu moarte pe cei făcători de rele și să răsplătești cu bunuri pe cei făcători de bine; aceștia aū făcut rău și după faptele lor și-aū primit răsplata. Dracula chemă atunci pe călugărul dîntiū și-i zise: de ce ai eșit tu din mănăstirea și din chilia ta, ca să mergi pe la stăpînitorii cei mari, neștiînd nimica? Dar fiind că singur ai spus că aceștia sunt mucenici, voesc să te fac și pe tine mucenic; și porunci să-l pue în țapă. Celălalt porunci să-i dea 50 de galbeni de aur, zicîndu-i: tu ești om cu minte, și mai porunci să-i dea drumul cu cinste și să-l ducă cu carul până la țara ungurească.

11. Odată veni la dînsul în cetate un negustor din țara ungurească și lăsîndu-și carul, după porunca lui, în uliță dinaintea palatului, iar marfa în car, se duse să doarmă în palat. Trecînd cineva pe lingă car,

luă dintr'insul 160 de galbeni de aur. Negustorul se duse la Dracula și-i spuse de pierderea aurului. Dracula îi răspunse: du-te, în noaptea aceasta vom găsi aurul; și porunci tuturor oamenilor din cetate să caute pe hoț, căci de nu veți găsi pe hoț, toată cetatea o pierd; și porunci să pue peste noapte în car din aurul său toți banii, cu un galben mai mult. Negustorul sculându-se de dimineață găsi aurul și-l număra de două ori, il număra de trei ori și găsi un galben de aur mai mult. Atunci se duse la Dracula și-i zise: stăpine, am aflat aurul, dar cu un galben mai mult. Tot atunci și aduceau pe hoț cu tot aurul la el, și-i zise negustorului: du-te în pace; dacă nu mi-ai fi mărturisit galbenul cel de prisos, ași fi poruncit să te pue și pe tine împreună cu acest hoț în țapă.

12. Mergind odată pe drum văzu la un om sărac o cămașe nespălată și ruptă și-l întrebă Dracula: ai tu nevastă? El răspunse zicînd: am stăpine. Dracula îi zise atunci: du-mă la casa ta. Și mergînd și văzînd că nevasta-i era tinăra și sănătoasă, l-întrebă pe bărbat: sămănat-ai tu in? El răspunse: stăpine, am mult, și-i arătă inul. Atunci zise Dracula femeii: de ce ești tu leneșă față de bărbatul tău? Bărbatul tău trebuie să are și să samine și să te hrănească, iar tu ar trebui să faci bărbatului tău haîne curate și împodobite, dar tu nici cămașa nu vrei să i-o speli, cu toate că ești sănătoasă la trup; tu ești vinovată, nu bărbatul tău. Și porunci să-i tae mîinile, iar trupul să i-l pue în țapă.

13. El puse niște meșteri să-i facă buți de fier și-și așeză în ele aurul și le îngropă într'un riu,

iar pe meșteri îi tăe, ca nimenea să nu afle ce-au făcut ei: cu adevărat diavol a fost.

14. Odată porni craiul unguresc cu oaste împotriva lui Dracula; el merse împotriva craiului și se întâlni și se loviră amîndoi, și prinseră pe Dracula viu, căci fu predat de ai săi, cari se răsculară împotriva lui. El fu adus înaintea craiului, care porunci să-l arunce în temnița din Vișegorod¹⁾, patru mile mai sus de Buda, pe Dunăre. Aci îl ținu 12 ani, iar în țara muntenească puse un alt voevod. Cum ședea el în temniță, nu și-au lăsat nici aci năravul cel rău, ci prinzind șoareci și cumpărînd păsări din tirg, îi chinua pe șoareci trăgîndu-i în țapă, iar pe păsări tăindu-le gitul și dîndu-le drumul cu penele smulse. Și se învăța în temniță să coasă și cu meșteșugul acesta se hrănea.

15. În sfîrșit craiul Matiaș îl scoase din temniță și-l aduse în Buda și-i dete o casă de locuit în Peșta, în fața Budei. El nu fusese încă la crai, și se întimplă că un făcător de rele să scape în curtea lui și să se ție acolo; cei ce-l goneau l-au aflat acolo, dar Dracula, luînd sabia sa, sări din palat și tăe capul pristavului, care ținea pe hoț, și dete drumul hoțului; cei-lalți fugiră și veniră la crai să-i spue cele întîmplate. Craiul trimese la el să-l întrebe, de ce au făcut aceasta, iar el răspunse astfel: nici un rău n'am făcut; el singur s'a omorît, intrînd ca un tâlhar în casa unui mare domn; dacă acel pristavar fi venit la mine și aș fi aflat eu pe hoț în casa

¹⁾ Forma rusască pentru Vyšegrad, Vișegrad; cf. versiunea C., pag. 158.

mea, său l-aș fi dat său l-ași fi scăpat de moarte. Craiul și cu toți ai săi începură să ridă din inimă de aceasta.

16. Murind voevodul țării Muntenestii, craiul trimese după Dracula în temniță, să-i spue că dacă vrea să mai fie voevod în țara Muntenească, ca mai 'nainte, atunci să primească legea latinească; iar de nu, în temniță are să moară. Dracula îndrăgi atunci pe cele vremelnice mai mult decît pe cele vecinice, se lăpădă de pravoslavie și se depărtă de adevăr, părăsi lumina și primi întunerecul. Nenorocitul, n'au mai putut suferi greutățile temniței, și și-au pregătit chinul fără de sfârșit, nelegiuitul de el, căci s'au lăsat de legea creștinească, grecească și pravoslavnică, și au primit păgînatatea latinească. Iar craiul îi dete nu numai domnia țării Muntenestii, ci și pe sora lui bună de soție, cu care au născut doi fii, trăind cu dînsa vreo 10 ani și murind în legea păgînă.

17. Iar sfîrșitul astfel i-a fost: trăind el în țara Muntenească, veniră asupra acelei țări Turcii și începură a prăda; lovindu-se cu dinșii, Turcii începură să fugă, iar oastea lui Dracula tăea fără de milă printre ei; Dracula se sui atunci pe un deal, de bucurie ca să vază cum tăeau pe Turci. Atunci o mină de oameni din oastea sa, crezînd că sunt Turcii, se repeziră asupra lui și unul îl lovi cu sulița; el văzînd că este omorit de ai săi, lovi de moarte pe cinci dintre ucigașii săi, dar aceștia îl străpunseră cu multe suliți până ce-l omoriră.

18. Craiul luă pe soru-sa cu cei doi fii și o duse în țara ungurească la Buda; unul trăește pe lingă

fiul craiului, altul a fost pe lingă episcopul de Bordon¹⁾ și a murit nu de mult; pe al treilea, cel mai mare, cu numele Mihail, l-am văzut tot în Buda; el fugise dela împăratul turcesc la craiul, până ce nu se însurase încă; craiul îi dete o fată de soție.

Iar Ștefan, voevodul Moldovei, cu voia craiului puse în țara Muntenească voevod pe un oare-care Vlad, fiu de voevod; acest Vlad voevod fusese de mic copil călugăr, apoi preot și egumen într'o mănăstire, mai apoi se tunse și se sui în scaunul țării Muntenești; el se însură și trăi puțin timp, căci Ștefan îl omorî și-i luă nevasta, și acum domnește el singur în țara Muntenească.

¹⁾ Așa e în originalul rusesc. E vorba aci, probabil, de orașul Vidin, care în documentele ungurești contimporane se numea *Bodon*; aci se afla și un episcop catolic.

Povestea lui Dracula, versiunea A.

Ⓔ мѢТЬА́нском воѣводѣ [Ѣ].

Был в мѢТЬА́нскои земли воевода грѣч[ь]скыа вѣркъ хор[ь]стьанин именем дракѡла латынскимъ ѡзыкомъ, а нашимъ дьяволъ рускимъ, толико зломѡдръ¹⁾ тако житѣе его по имѣнни ег[о].

1. Ѡ тѡрковѣг[о] цѣа придоша некогда к немѡ по-
клицарѣ²⁾; ѣгда внидоша ї поклонишас[ѡ] ѣмѡ по своѣмѡ
ѡбычаю свои глав не снималъ шапокъ, ѡнже воспросив нихъ,
что рад[и] таково оучинисте, [к] великомѡ гѡрю придосте
и великѡ срамотѡ оучинисте. ѡни ж[е] ѡвѣщаш[а]: та-
кѡв ѡбычаи земли нашеѡ гѡри держат. ѡнъ ж[е] гла
имъ: хоцю и аз вашѡг[о] закона потвѣрдити, да крѣпле³⁾
стоите. и повѣлѣ своимъ гвоздѣ железноѡ взят[и] и кол-
паки ихъ къ гла[в]амъ ихъ прибавати. и ѡпоустити ихъ рекъ:
шедши скажите гѡрю вашомѡ, ѡн навикъ ѡ вас тѡ сра-
мотѡ тръпѣт[и], а мы не навикохѡмъ, да не посылает
к намъ своѣго ѡбыч[а]ѡ ї ко инымъ землямъ и ко ихъ
гѡремъ конхъ (sic) не хотать имѣти.

2. Ѡ послѣхъ тыхъ разъяривсѡ цѣь ѡ тѡмъ и поидѣ
воискомъ на дракѡлоу со мнѡгими силами. ѡнъ ж[е] со-
бравъ всѡ ѣлико имѡхѡ оу себѡ воиска и ѡдарис[ѡ] на
нихъ ноцью и множество избе тѡрковъ. и не възможе

противъ многыхъ людѣи малыми людьми битисѧ, и возвратисѧ кои с ними с вою того. и нач[а] своихъ пресматривати сам каковы ѡ кѡг[о] раны. оу кѡг[о] рана сперодѡ, то тѣмъ чѣ и жалованіе подаваще и вѣтаземъ ѣго вчинаше⁴⁾, а кои создаи раненъ, тѡг[о] на кол повелѣ сажати, то вглецъ, смердъ. да коли поидѣ на тѣрцы, глѧ воинсѡ своемѡ: кто хоцет смѣть помыслити, то не ходи со мною, ѡстани здѣ. цѣрь же слышав то и поидѣ проч со многымъ срамом, и не возмож[е] нанъ поити.

3. цѣрь тѣрскыи посла к немѡ поклисарѡ, да ѣмѡ дань дастъ. дракѡла же почти велми поклисарѡ и показа ѣмѡ всѣ свое имѣніе и реч[е] ѣмѡ: азъ не токмо хоцю дань дати цѣрю, но всѣмъ своимъ воинском и со всѣю казною хоцю к немѡ на слоужбѡ ити; и ты возвѣсти цѣрю как поидѡ к немѡ, чтобы по своѣи земли не велелъ мнѣ и люд[ѡ]мъ моим⁵⁾ никоегож[е] зла ѡчинити своим люд[ѡ]мъ, и из хоцю скоро по тѡбѣ поити. цѣрь же слышав ѡ посла своег[о], что дракѡла хоцет ко мне поити слоуж[и]ти⁶⁾, рад быѡ томѡ, вѣ во ратоуѣ с[ѡ] тогды со восточными цѣрьми и странами, и посла скоро по градѡм и по всей земли своѣи, да коуды дракѡла поидет и никтож[е] бы ѣмѡ зла не ѡчинил, но и чѣ. емоу воздавали. ѡнъ же поидѣ іако .е. днѣи по земли тѣрской и внезапно вернуѡсѧ и нач[а] пленити грады и села и мног[о] множество плени, и іисѣче, ѡвы на колѣ посажа, а иныхъ сожигаше, и до младенцовъ⁷⁾ сѣшихъ млеко не ѡстави, и всю тѡ землю поуетѡ вчини и мног[о] хрѣтянъ во свою землію плененыхъ возврати, и мног[о] користи добы. приставовъ тѣхъ почтивъ рекъ ѡпоуети: повѣстѡите цѣрю іакож[е] видѣте;

сколко могъ, столко ѣмъ послѣужилъ; бѣд[ѣ]тъ ѣмъ слоужба моа⁸⁾ оугвдна, и ещо ѣмъ послѣжю. црѣ же ничтож[ѣ] ѣмъ зла вчини, срамомъ повеженъ.

4. колико грозенъ бы^ѹ дракѣла во своен земли, ненавида зла комъ вчинити, разбоа, татѣи или кою нѣжю или неправдоу, то никакож[ѣ] боуд[ѣ]тъ живъ, аще ѣщенник или боарин или простои члѣкъ, аще и мнѡг[о] богатства мѣк^а хто, не мож[ѣ]тъ искѣпитис[а] ѿ смѣрти. не на коем мѣс[тѣ] баше кладѣж хладѣн и сладок, и мнѡзи к томъ источникъ пѣти пришли ѿ многыхъ стран и пѣахъ ѿ источника тѡг[о]; дракоулаж[ѣ] вчини чарѣ великѣ, дивнѣ и златѣ, и постави на источницѣ томъ; и аще кто пѣаше чарюю тою златою и пакы поставлаше на томъж[ѣ] мѣсте, и никтож[ѣ] смѣкаше взать ю ѿ страха, елико онъ пребы^ѹ.

ѵ. ѿ жон, аще каа жона ѿ моуж[а] прѣлюбы творит, и онъ велитъ срамъ ей вырезати и привязати ю среди торгѣ нагоу. и вдовамъ також[ѣ] и кои дѣвѣства не сохрѡнат, а инымъ сосци ѿрезахъ, вѣкъмъ кожую здираше, а инымъ роженъ во срамъ внизаше и оусты исхожаше, також[ѣ] оу столпа стоаше дондеж[ѣ] плѡти ѣа ѿпасти.

6. ѡ послѣхъ, такѡе во ѡбычанъ имаш[ѣ] дракѣла: ѿ колѣкъ к немъ прихожаше посолъ, ѿ црѣа на[и] ѿкн[а]зѡ на[и] ѿ крола, не изащне и не ѡмѣкаше противъ кознемъ ѣго ѡвѣщати, то на колъ ѣго всажаше гѣа: не азъ повиненъ твоѣи смѣрти, ни ты рци на ма зло что, ни гѣдрь твои. аще гѣдрь твои, вѣдаа тебѣ малоумна, недчена, посла та ко мене к великоумномъ гѣдрю, то гѣдрь твои ѡбил та ѣ^ѹ; аще ли самъ дѣрзѡахъ ѣ^ѹ не надчивса, то самъ оубил ѣси себа. и тако поклисарѡмъ вчинаше колъ великъ, позлащенъ в[ѣ]сь, и нанъ всажаше, а ко гѣдрю ѣго речъ ѡписаше со прочими.⁹⁾

7. Ѡ оугорскѡг[о] корола матиаша прид[е] к немѡ поклисар, лѡх рѡдомѡ, не мал члѡвкѡ. и повѣле ѣмѡ сеести с собою на вѡвѣдѣкѡ средѣкѡ трѡпѡ, и пред нимѡ лежаше колѡ, златъ весь, великѡ, добелѡ и высок; и воспроси поклисарѡ¹⁰⁾: повѣж ми, что ради оучинихъ азѡ сѡ кол тако. поклисар же велими ѡвоѡс[ѡ] и глѡ: ѣдрю, минит ми с[ѡ] тако: некой великой члѡвкѡ пред тобою согрѣши и хоцѡши¹¹⁾ почестнѡю семѡ смѡрть вчинити паче иныхъ. дракѡла же реч[е]: право рекѡ ес[и], ты ес[и] великѡг[о] ѣдраѡ королевскѡй поклисарѡ, товѣкѡ вчиненѡ сѡ колѡ. ѡн же ѡвѣщавѡ реч[е]: аце. ѣдрю, достоинно смѡрти дѣлѡвѡ боудѡ, твори еж[е] хоцѡш[и], правѣденѡ ѣси соудѡ ѡ; не ты ми ѡчини смѡрть, нѡ аз самѡ. дракѡла же розмисѡ и реч[е]: аце бы ми ты не тако ѡвѣщѡл, во истинѡ был бы ес[и] на сѣм колѣ. и почтивѡ его велими и ѡдаривѡ ѡпоустѡ глѡ: ты во правдѡ ходи на поклисарство, а прочѡи да не дерзнетѡ, но прѡвѡе ѡмни ѡсѡдетѡ, как с великим[и] ѣдри говоритѡ.

8. некогда же ѡвѣдоваше дракѡла пѡд трѡпѡем мѡртовѡх члѡвкѡ иж[е] на колье всаженыѡ множество ѡколо трѡпѡке его, и послѡ ѡколѣ прихожаѡс к немѡ, и тѡтѡ ж[е] ѡдѡхѡс хлѡвѡ и пословаѡс, ѡнѡ ж[е] средѣкѡ их сѣдѡше. слоугѡ ж[е] его пред нимѡ стоѡше и смрад[ѡ] ѡнѡг[о] не могѡи терпѣти, затисноув нѡсѡ стѡ и голѡвѡ на сторонѡ склони. дракѡла же воспросѡ его: что рад[и] тако чиниши. ѡспѡд[ѡ]рю, смрад[ѡ] сего не мѡгѡс терпѣти. дракѡла же тоу повелѣ ег[о]¹²⁾ на кол посадити и реч[е]: там ти ѣ^ѡ вѡсоко, ино смрад тебѡ не дѡнетѡ.

9. ѣдиною ж[е] пѡсти веленѡ по своѡи землѡ глѡ, да кто старѡ ил[и] чимѡ недоужен или вѡрѣденѡ, слѣпѡ или хрѡм, всѡким недѡгомѡ ѡдержим, да всѡ ти при-

д[с]ть ко мнѣ, и да сотворю вас всѣхъ бес печали. и со-
браша с[а] к немѣ вси недѣжнїи бесчисла ницихъ чающ[е]
ѿ него великои мл̃ти. онъ ж[е] вчини великѣ храминѣ
и собра ихъ тоу и повелѣ имъ дати ясти и пити до-
волно. они ж[е] ядоша и возвеселиша с[а]. дракѣла ж[е]
пришодъ к нимъ г[л]а: что ещо вы требуете ѿ мене. ѿ-
вѣщаша ж[е] и рѣкоша вси: вѣдаетъ, ѿдрю, ѣзъ, да[и] ¹³⁾
твое велич[ь]ство какъ тѣ ѣзъ вразоумитъ. онъ ж[е] г[л]а
имъ: хощете ли, азъ васъ сотворю бес печали на сѣмъ
свѣтѣ, и ничимъ же нѣжени вѣдѣте. они ж[е] чааше ѿ
него велико нечто и г[л]ша вси: хощемъ, ѿдрю. онъ ж[е]
повѣле храмъ заперѣти и сожже ихъ огнемъ, и г[л]а ко
богаромъ своимъ: да вестѣ что сотворихъ: пръвое, да не
стѣжуютъ люд[а]мъ, и никтож[е] вѣдѣть ниць в моѣи
земли, но вси в[о]гати; второе, свободихъ ихъ да никто-
ж[е] ѿ нихъ постражетъ на сѣмъ свѣтѣ ѿ нищеты ил[и]
ѿ недѣга.

10. единою ж[е] придоша к немѣ ѿ сгорекѣа земля
два латинина мнѣха мл̃ти рад̃. онъ ж[е] повѣле ихъ
розвести розно и призва единого[о] к себѣ и показа ѣмѣ
вокрѣгъ двора много[о] множество бесчисленое на колыи люди
и на костѣхъ, и воспроси ѣго дракоуа: добро ли то азъ тако
творю. мнѣхъ ж[е] г[л]а емѣ: ни, ѿдрю, зло чинишь, без
мл̃ти кажнишь. пшдобаѣтъ ѿдрю мл̃ст[и]вѣ быти, а
тѣ и ж[е] на колѣхъ м[с]ч[е]ници сѣтъ. и призвавъ же ¹⁴⁾
и дрѣгого мнѣха[а] и воспроси ѣго також[е]; онъ ж[е] ѿвѣ-
щавъ реч[е]: ты, ѿдрю, ѿ ба поставленъ еси лихотворѣ-
щихъ казнити, а добротворѣщихъ жаловати; а си лихотворили,
они ¹⁵⁾ по своимъ дѣламъ воспримали. онъ же призвавъ пер-
вого[о] мнѣха[а] и г[л]а емѣ: да почто ты из монастыра
и исвоѣи кѣли ходишь по великимъ г[л]ремъ, не знаа ни-

чтож[е]. а н[ы]нѣ сам ес[и] глалъ, яко тѣ лични сѣтъ; и гаж
хоцю и тебѣ личка сотворит[и]¹⁶⁾. и повѣлеа его на
кол посадит[и], а дръгомъ повѣлеа дати .н. дѣкатъ
злат[а]: ты ес[и] разоумѣнъ члѣкъ. и повѣлеа е́го с по-
ч[к]стью ѿпоустити на возѣх до сгорскыа земля.

11. некогда прид[е] к немъ кѣпецъ ѿ сгорскыа
земли въ его градъ, и по его заповѣди оставивъ возъ
на слицы предъ полатою и товар свои на возѣх, а сам спаше
с полатѣх. и пришедши некто скрадѣ с воза .рѣ. дѣкатъ
злат[а]. кѣпецъ ж[е] идѣ ко дракѣле и повѣда емъ по-
гоубленіе злат[а]. дракѣла же гла к немъ: поиди, в снѣо
нощъ вбращемъ злато. и повелѣ по всѣм[с] градъ искати
татѣ: аще не вбращете татѣ, то все градъ погублю.
и повѣле свое злато полож[и]ти на возъ нощью, и при-
лож[и] единъ златыи. кѣпецъ же воставъ вбрътѣ злато
и зочте и .в^м. и .г^м. (17) и вбръташес[а] ѿдинъ лишній
златник. и шед ко дракѣле: ꙗдрю, вбрътохъ злато
и бы^ѣ ѣдинъ лишній златоѣ. тогда привѣдоша татѣ
тѣм[о] и со златомъ, и гла кѣпцю: иди с миромъ; аще бы
ли ес[и] не исповѣдалъ злата лишнего¹⁸⁾, то быхъ велелъ
и тебѣ с симъ татѣмъ на кол посадити.

12. единою же идѣцю емъ поутѣмъ и сзре не на
коем[с] иромахѣ срачицю хѣдоу, издранъ и воспроего
дракѣла: имаши ли женъ. ѡнъ ж[е] ѿвѣщавъ реч[е]: ꙗдрю,
имамъ. гла емоу дракоула[а]: вѣди мѣ в домъ твои. и при-
шедъ и видѣ женъ его младоу сѣш¹⁹⁾ и здравъ, гла мѣ-
жеви: не сѣла ли еси л'нъ? ѡнъ ж[е] гла: ꙗдрю, мног[о]
имамъ, и показа емъ ленъ. и гла дракѣла жене: да по
что ты имаши лѣность к мѣж[е]ви своѣмъ. моужъ твои
долженъ врати и сѣати а тебѣ хранити, ты бо должна
ес[и] мѣжю своѣмъ ѿдежю свѣтлоу и лѣпнъ вчинити, а ты

и срачици не хоџеши нарад[и]ти, а здрава сѣци тѣлом; ты ес[и] повинна а не моуж, и повелѣ ѣи рѣцы (sic) ѡсеци, а троуп на кол посадит[и].

13. оучиниша мастери ѣмѣ вочки железныа и възсыпа в нихъ злато и полуж" ихъ в рѣкѣ, а мастерѡв тыхъ посече, да никтож[е] свѣсть содѣланнѡг[о] имѣ. се иж[е] тѣзонимѣнитыи дѣлава.

14. некогда же поидѣ кралъ сгорскыи на дракс[а]с[а] войском. онъ же поидѣ противъ ѣмѣ и сръктошас[а] и сдаришас[а] ѡбѡи. и схватиша дракслоу жива, ѡ своихъ зданъ по крамоу, и приведенъ бы^ѡ ко кралю, и повелѣхъ ег[о] вѣктноути в темницу в вышегород на дѣнаю, выше боудина .д. мил. вѣ. лѣт. а на мѣтканскои земли посади инѡг[о] воеводѣ. [а]ко сѣдѣше в темници и не вѣста своѣго злаго вбывча[а], но мыши лѡва и птици покѣпаа на торгѣ и тако казнаше ихъ, вѣкхъ на кол сажаше а инымъ гла[а]вы ѡсѣкаше, а сѣинои перѣе щипав пѣшаше. и набчиса в тѣмници шити, и темъ кормаше с[а].

15. егда же краль матиаш извѣде ег[о] ис темници и привѣд[е] его на боудино и дастъ ѣмѣ домъ в пѣци противъ боудина, и ѣшо в корола не был, и случис[а] некоѣмѣ злодѣю привечи на ег[о] двор ѣ сохранитиса ѣмѣ тоу. гонѣщи же ег[о] наидоша; дракоула ж[е] взем мечь свои и ѣскочи ис полатѣи и ѡсѣче гла[а]вѣ приставѣ держащѡг[о] злодѣа и злодѣа испѣти; прочѣи же бѣжаша и пришедши къ кралю и повѣда[ша] ѣмѣ бывшое. кралъ же посла к немѣ и вопроси²⁰⁾: что рад[и] тако сотворил ѣси. онъ же тако ѡвѣща: зло никоеж[е] вчинихъ, но онъ самъ себѣ свилъ, находа разбойническыи на дом великѡг[о] гѣдра; аще бы пришел ко мне тотъ ко-

виревъ (sic)²¹) и азъ бѣ во своемъ домѣ нашолъ вѣхъ твѣг[о] злодѣка, и его выдалъ или простилъ его ѿ сѣртіи. краля ж[е] нача дивитис[я] со всѣми срѣцю ѣго.

16. Оумрѣшю же томѣ воѣводѣ на мѣтѣанскои земли и краля посла къ немѣ въ темницю, да аще восхоцѣтъ быти на мѣтѣанскои земли воѣводою іакож[е] и прѣвѣ, да тогда латынскѣю вѣрѣ приметъ, аще ж[е] не восхоцѣтъ, то въ темниц[и] и змр[е]тъ. дракѣла же возлюбилъ паче²²) вѣрѣмненна бесконечнѣг[о], ѡтпаде православна и ѡтѣспн истинны, вѣставивъ свѣта и приа тѣмъ. оубы, не возможе темничныа тѣлѣсти понести и оуготовис[я] на беззаконноѣ м[ѣ]стѣнїе беззаконноѣ, вѣставити православнѣю вѣрѣ хрѣтѣанскѣю греческѣю и прият[и] латынскою прѣлестъ. краля ж[е] не токмо дасть ѣмѣ не тоцю воѣводство на мѣтѣанскои земли, но и сестрѣ свою оудною дасть за него въ женѣ. и ѿ неа ж[е] оуди .ѡ. сѣа, поживѣ іако .і. лѣтъ и тако скончася во прѣлести.

17. конецъ ж[е] его сице. живѣшю ѣмѣ въ мѣтѣанскои земли, и придоша на землю тѣ тоурковѣ и начаша пленити; ѡнѣ ж[е] оударисе на нихъ, и повегоша тѣрци, дракоулино ж[е] конско безъ млѣти сечахѣ. дракѣла же возгна на горѣ ѿ радости, да видитъ како секоутъ тѣрковѣ. ѡторгѣше[сѣ] ѿ конска ѣго, мноще іако тѣрки, и оудари ѣг[о] ѣдинъ копьѣмъ; ѡнѣ ж[е] видѣвъ іако ѿ своихъ збиваѣмъ, и тѣ оуби своихъ оубилицѣ .ѣ. члѣкъ, ѣгож[е] мнози копьѣми изводоша, и тако оубѣненъ бы^ѡ.

18. краля ж[е] вземъ сестрѣ свою со .ѡ. сѣномы еа въ згорскѣю землю на боудинѣ, ѣдинъ при кралевѣ сѣ не живѣтъ, а двоуги оубордѣнскѣг[о] вискѣпа былъ и при насъ змрѣ. а третїи старшїи михаилъ тѣтѣ ж[е] на боудинѣ видѣхѣмъ, ѿ црѣа тоурекѣг[о] привѣжалъ къ кралю ѣцю не женивсѣа, прижилъ его съ дѣвочкою.

стефан же молдавскын и с кралевы воли посади на мѣтъанской земли некоего воеводу владѣ, воеводскаго ж[ѣ] сѣа. бы^ѣ тои воевода владѣ млада ногыт был ѿценник иннок игъмен в монастыри, да ростригса и сѣа на воеводство на мѣтъанской земли, и жениазса и мало побыл, и стефан его оубил и женоу ег[о] отнал и ни^ѣк на мѣтъанской земли воеводсѣсть.

Notă. — Textul de mai sus este o reproducere fidelă a manuscrisului original, așa cum nu se găsește încă în nici una din edițiile de până acum ale povestii lui Dracula. O astfel de ediție eră de trebuință, nu numai pentru a avea odată textul autentic al celei mai vechi versiuni, ci și ca să servească de material sigur pentru studiul limbii literare rusești din sec. 15-lea. Aceasta se impunea cu atât mai mult, cu cât copia manuscrisului în care e păstrată versiunea noastră e foarte rea. — Din pricina dificultăților tipografice, literele aruncate deasupra șirelor le-am pus la locul lor în șir și am lăsat nedesfăcute numai prescurtările cele mai obicnuite. Integritile, însemnate prin paranteze, le-am făcut numai acolo, unde ni s'au părut indispensabile spre a ușura cetirea textului său a completa formele trunchiate și false din copie; semivocalele finale nu le-am restituit nicăiri; acolo unde se găsesc, sunt și în manuscrisul original.

1) Ms. зломрѣ. — 2) După покансаріе urmează în Ms. glossa по-сва. — 3) Ms. до крѣк. — 4) Ms. к^нчиннаше. — 5) Aceste trei cuvinte sunt адаose între șire. — 6) Ms. are printr'o greșală a copistului înainte de рад cuvintele ек со, pe care Pypin le-a îndreptat în зк^ао, Buslaev le-a lăsat afară. — 7) Ms. млада нн ѿ. — 8) Ms. are după моа încă un ѣмс de prisos. — 9) Pypin trece pe со прочини la alineatul următor. — 10) Ms. прокансара. — 11) Ms. согрѣшит и хошет, două greșeli evidente de copiare. — 12) Ms. повелѣз ѣ^ѣ, scris așa că în loc de ѣ^ѣ s'ar putea ceti și ѣ^ѣ; în cazul din urmă ar trebui să cetim пове[лѣ]лѣз еста. Pypin are пове[лѣ]к, Buslaev пове[лѣ]каз. — 13) Ms. да; cf. acest pasaj la versiunea B. Buslaev, pag. 225, are до. — 14) Ms. are aci аже; am putea ceti și и призѣа же. — 15) Ms. и ни; Pypin admite aci o greșală, în loc de нно. — 16) Urmează glossa: сирѣ^ѣ ѣчинити. — 17) = дважды și трижды. — 18) Ms. илшнего. — 19) Ms. сѣре. — 20) Ms. are după копроси un ѣ de prisos. — 21) Ce să fie кобирѣк? Buslaev îl lasă afară din text, neînțelegându-l nici el (chrestomatia cea mică, pag. 227); celelalte versiuni nu-l au. — 22) În Ms. se repetă возлюбен și după паче.

Povestea lui Dracula, versiunea B.

Глѡво ѡ дракоуле воѡвѡде моутильнѡскіе
землі.

Бысть в' мѡтильнѡскѡй землѣ грѣческіа вѣры хрѣсти-
лини¹⁾ воѡвѡда ѡименем дракоула, влашским²⁾ ѡзвѣком',
толико зломѡудрѡ³⁾ ѡкоже по ѡмени ѡгдѡ тако ѡ житіе ѡго.

1. ѡ послѣх⁴⁾. прійдѡша к' немѡу нѣкогда ѡ тоу^р-
ского⁵⁾ поклѡсарѡства⁶⁾, ѡ ѡгдѡ в'нидѡша к' немѡу⁷⁾ ѡ по-
клонішасѡ по своѡмѡу ѡбѡичею, кол'паков⁸⁾ з' глав не
снѡша. ѡн⁹⁾ же вопросі ѡх': что рѡди так ѡучиніете¹⁰⁾,
к' госудѡрю к' великомѡу прійдѡсте ѡ таковоу страмѡтоу
ѡучиніете. ѡнѡ же ѡвѡещашѡ: такоѡ ѡбѡичай наш гдѡрь ѡ
землѡ наша ѡмѡкетѡ¹¹⁾. ѡн' же глѡ: аз хѡщѡу вашѡго за-
кона под'твердіти, да крѣп'ко стѡйте, ѡ повелѡ на главѡх'
ѡх' кол'пакѡ г'вѡздїем' желѡзным' привїти¹²⁾ ѡ ѡпоусти
ѡх' ѡ рек ѡмз: шѡдше скажіте гдѡрю вашѡмоу, ѡн навѡк¹³⁾
ѡ вас такоу ю страмѡтоу терѡпѣти, мыж не навѡкѡхом,
да не посылѡет своѡгдѡ ѡбѡичаѡ ко ѡным царѡм'¹⁴⁾, но ѡнѡ¹⁵⁾
не хотѡт ѡго ѡбѡичаѡ ѡмѡети¹⁶⁾.

2. вранѡ црѡва¹⁷⁾. црѡ же велики рас'сер'дїсѡ ѡ
тоѡм' ѡ поїде своѡским' на нег[о] со многїми силѡми¹⁸⁾. ѡн же
собрѡвѡз ѡліко ѡмѡеашѡ ѡу сѡвѡ вѡйска с' своѡгдѡ ѡ ѡудариша
сѡ на тоу^р-ского нѡцію¹⁹⁾ ѡ м'ножѡство ѡх' ѡзѡви ѡ не

возможе протївоу воїска великаго стоѣти малыми людми, и возвратїса. кой с ним з' вою²⁰⁾ тогò прїидоша и нача ѣх' дракоула сам' смотрїти; кой²¹⁾ ранены спереди, томоу велию честь воз'даваше²²⁾, а кой з' задї²³⁾ ранен' тог[о] на кол повел'к сажати глѧ: ты еси не моуж, но жена. а тогò дали побїде на тоурки тако глѧ всемоу воїскоу своемоу²⁴⁾: хтò хоцет' с' мѣрт' помышлѧти²⁵⁾, тбї не ходи со мною, ѡстанї са зд'к. црѣ же слышав' тò и побїде проч с великою страмотою. воїска своегò безчисленно много изгоубї.

З. о послѣ²⁶⁾. црѣ же послѣ к' немоу поклицѧ своегò да чтовѣи емѣ дал дань. дракоула же велики почти поклицѧ ѡного и показѧ емѣ все и мѣнїе свое и рече емѣ: аз не токмо хоцоу црю дань давати, но и со в'сем' своим воїском' хоцоу к немоу ѣхати и со всею казною на слоужбу, да чтò ми повелїт' так и слоужїд²⁷⁾, и ты возвестї црю, как велїт' так к немѣ и ѣдоу, да не в'клит црѣ во всеї своей земли никогò зла оучинїть м'нѣ и моим' людем', и аз хоцоу скоро по тев'к ко црю ит'ти, дань принесоу и сам' к немоу прїѣдоучи. црѣ же оуслышав тò слово ѡ послѣ своегò, чтò дракоула хоцет прїити к немоу на слоужбу, и послѣ своегò, почти и одарї много егò и рад бы°, в'к вò тогдѧ црѣ воєвѧса²⁸⁾ с восточными²⁹⁾, и послѣ скоро по всем' градом своимъ³⁰⁾, да когдѧ дракоула поѣдет' никогòже вѣи зла дракоуле нїкто не оучинил', но ѣще и честь вѣи емѣ воздавали³¹⁾. дракоула же собравѧ со всем' своим' воїском' и побїде и пристѧвы црѣскїе с ним и везд'к емѣ велию честь воздаваше. ѡнже прїѣде до земли егò ѧко за пѧть дней³²⁾ и в'незапоу вер'ноуца и нача пленїти градове и села и³³⁾ множество ис'сече, ѡв'кх' на кол'е сажахоу тур'ковъ а иных' на полы пересекѧ³⁴⁾

и ж' дѣсѧ и до соуцих' младѣнец' ³⁵⁾ ничтѡже дѣстави, всю зѣмлю твоу пленнѣ. прѡт' чих' же члвцы соутъ крестѣмъ на своѡ зѣмлю прогна на сѣла, множество много ³⁶⁾, и возвратившисѧ] назад приставов' т'кх' почти и ѡпоустѣ: повѣждайте црю ꙗко видѣте, скѡлко мѡгъ ³⁷⁾ толькѡ и слоужил, и боудет' ѣмоу годнѡ молъ служба, и аз ѣмоу и ѣще хоцоу так слоужити, каковѡ ми ѣсть сила ³⁸⁾. црь же ничтѡ ѣмоу оучиниѣ срѧмом' ³⁹⁾ повѣжден'.

4. ѡ правде ⁴⁰⁾. и толико ненавидѣв' в' своѣй землѣ злѡ, ꙗко ктѡ оучинит' кѡе злѡ, тат' воу или розвѡбѣ или кою л'жѡ и неправ'доу, тѡ ⁴¹⁾ никако вѣдет' живъ, ꙗще ли великѣи водринъ или поп ⁴²⁾ или прѡсткын члвкъ, ꙗще и велико богатство имѣл' бы к'тѡ, тѡ не мѡжет' испитисѧ ѡ смѣркти. и толико грѡзен' вѣсть ⁴³⁾, им'ѧ истѡчник, ѣсть клѡдѣзь ⁴⁴⁾, на ѣдином мѣсте и к' томоу клѡдѣзю пришли поутѣ мнози ѡ многих' стран', и прихожѧхоу людѣ мнози и пѣлхоу ѡ клѡдѣзѡ того воду. ѡн же оу тогѡ клѡдѣзѡ на поустѡм мѣсте постави чѡроу ⁴⁵⁾ вѣлию, златоу, дѣвноу, и ⁴⁶⁾ хтѡ хотѣше водоу пити, да тою чарою пѣетъ, и на том' мѣсте поставит' и ѣлико[же] ѡн время превѣсть, никтож смѣлше тоу чѡроу взѡти ⁴⁷⁾.

5. о страннѣх' ⁴⁸⁾. ѣдиною же поустѣ по в'сѣй землѣ своѣй кличъ вѣлѣн ⁴⁹⁾, да к'тѡ стар' или нищѣ или чѣм' в'редѣнъ ⁵⁰⁾, вси да придѣт' к' немѡ; и соврѡсѧ вѣз'численно много нищих' и страннѣх' к' немѡ, чѡюще ѡ негѡ великѡмъ милѡсти. ѡн же повелѣ ѣх' совратѣ всѣх' во ѣдиноу храмѣнѡ на тѡ оустрѡбѣннѡ, и повелѣ им' дѡти жѣсти и пити доволѡно; ѡни же ꙗд'ше возвесѣлишасѧ. он же сам прѣидѣ к' ним и гла им: чтѡ ѣще трѣбѡете; ѡни же ѡт'вѣщаша: вѣдѡет' гдѣрь бгъ, дай твоѡ велечѣво, как' тебѣ бгъ враздѣмит'. ѡн же гла к' ним: хоцѣете ли да сотворю вас ⁵¹⁾ безпе-

чѣльныхъ на сѣмъ свѣтѣ и ничимъ же ноужни воудете, дннж[е] чѣюще ѿ негд великаг[о] нечто и глѣше: хощемъ гд̄рю; ѡнъ же повелѣ запрѣти хъ раминоу и зажеции огнемъ и вси тоутъ згорѣша. и глѣше къ волюромъ своимъ: да вѣсте что оучинишъ тако, первое да не стоужаютъ людемъ и никтоже в моѣй землѣ не воудетъ нишь, но вси богати, в торбе свободи ихъ, да не стражетъ никъ тож[е] ѿ нашихъ⁵²⁾ на сѣмъ свѣтѣ ѿ нищеты илѣ ѿ недуга⁵³⁾.

6. ѡ мнѣсехъ. единою же прѣидоша к немѣ мнѣси ѿ оугорскѣе землѣ, латкѣнська мнѣха два, милостины ради. онъ же повелѣ ихъ рѣзвестѣ рѣзно и призвѣ к себѣ единого ѿ нищихъ и показѣ емоу [о]кроуг двора своег[о] мнѣжество людеѣ казненныхъ на колѣе и на колѣсахъ и вопросѣ егд⁵⁴⁾: докрѣ ли такъ сотворишъ и како ти соутъ на колѣ. ѿнъ⁵⁵⁾ же глѣ⁵⁶⁾: злѣ чиниши, без милости казниши, по добѣетъ гд̄рю млтнвоу вѣти, а ти на колѣе соутъ мѣицы. прѣзвѣ же друугаго и вопросѣ такожде. ѿнъ же ѿвѣща: ты гд̄рю ѿ бга поставленъ еств⁵⁷⁾ лихотворѣишъ казнѣти, а доврѣдѣишъ жаловати, а ти лихотвориши, по своймъ дѣломъ восприѣли. ѿнъ же призвѣ перѣваго и глѣ к немоу: да почтѣ ты из мнѣыра ис кѣлн своей хѣдишъ по великимъ гд̄ремъ не знѣа ничтѣже⁵⁸⁾? а ииѣ самъ еси глѣлзѣ тако ти мѣицы соутъ, и азъ тебѣ хощоу мѣикомъ оучинитъ, да ты с нимѣ мѣченъ воудеши; и повелѣ ег[о] на колъ посадѣти, а друугомоу повелѣ дѣти .и. доук[атъ]⁵⁹⁾ злѣта и глѣ: ты еси разоуменъ моужъ и повелѣ егдъ чѣтно ѿвѣстѣ до оугорскѣе землѣ.

7. ѡ кѣпѣцѣ. некогда же прѣидоша коупѣцъ некѣи ѿ оугорскѣе землѣ вхъ егдъ градъ и по егдъ заповѣди бѣтавивъ возы свои на оулицѣ предъ полѣтою и товаръ свой на возѣхъ бѣтавилъ а самъ спѣа в полѣте. и прѣшѣдъ некѣто оукрѣде

с вѡза рѣ. доукаѣт злѡта. коупецъ же ѡде ко дракоуле, поведа ѣмѹ изгоубленіе злѡта. д'ракоула же гла к немоу: пойдѣи, в сѣд ноуць обрѡщешѣи злѡто; ѡ повелѣк по всемоу градоу ѡскаѣтѣ тата гла, ѡце не обрѡщешѣт'са, весь град погубуаю, ѡ повелѣк своѣ злѡто несть ѡ положѣти на воз в' ноуци ѡ приложѣи ѣдиноу златоу. коупецъ же востѡвх ѡ обрѣте злѡто ѡ перечет злѡто ѡ двѡж'ды ѡ обрѣташе ѣдинх лишней златѡй, ѡ шѣд' ко дракоуле: г'дрю, обрѣтох' злѡто ѡ сѣй ѣсть ѡдинх лишней златѡй. ѡ гла дракоула коупецѡу: ѡдѣи с миром', ѡце въ тѣи тогѡ лишнего не повѣдал, то въ ѡ тебе повелѣк' об'ксити.

8. ѡ ленивѡ женѣ. ѣдиноу же ѡдоуцоу ѣмоу пѹтем ѡ оузрѣ на некоем' скоморѡсе страчицоу вѣгхоу ѡ х'дѡу ѡ вопросѣи ѣгѡ: ѡм'ѣши ли женѡу? ѡн' же ѡв'ѣща: ѡмам, г'дрю. ѡн же гла: ведѣи ма в' дом' своѣи, да вижоу женѡу твою; ѡ оузрѣ младоу женѡу ѣгѡ ѡ з'дравоу ѡ гла мѡжеви: неси ли насѣал' льнѹ? ѡн' же показѡ ѣмоу много льноу, ѡ гла женѣ: по что тѣи ѡм'ѣши лѣноеть [к] мѹжоу своѣмоу? ѡн доблзжен' ѣсть сѣати ѡ ѡрати ѡ тебе храниѣти ѡ об'ѣж'доу свѣтлоу ѡ лѣпѹ коупитѣи, а тѣи страчицы не хѡщеш ѣмоу оучинити, а з'драва соущи т'ѣлом', ѡ тѣи ѣси повѣнна а не моуж твоѣи; ѡце въ моуж не насѣал лнѹ, то въ моужх твоѣи повѣненх был. ѡ повелѣк ѣи роуцѣк ѡсеши ѡ на кол посаѣити.

9. ѡ блаудѣвых. ѡце кол женѡ ѡ моужа владѣт', ѡн' же велѡше ѣи стрѡм' вѣрезати ѡ кожи си сѣ содрѡти ѡ привезѡти ѣл' нагоу об'драноу, а девѣцам коѣи дѣв'ства не храниѣт' ѡ в'довам такоже, а ѡным сосѣд оурезати, а ѡ ѡным' кожи об'дирѡа с' стрѡмов ѡх' ѡ роженх желѣзноу раз'жѣх'ши ѡ вѡвреци во ст'рѡм' ѣл', ѡ тако оу стол'на привѡзана стоѡше на годх.

10. ѿ послѣхъ. такоѡзъ ѡбвѣчай ѿмѣше дракоула, ѡкоуле к немѹ прихѡжаше послѣи, ѡ цѡлѣ ѿли ѡ корола, не издѣиен ѿли не ѡмѣаше прѡтивѡу кознѣмъ ѣгѡ говоритъ, тѣхъ на колѣе вѣсажаше ѿ глѣ: не азъ повѣненъ тѡбѣи смѣрти; ѿще гдѣрь тѡбѣ вѣгдамъ тебѣа малоѡумна послалъ ко мнѣк къ вѣ[ле]ѡумнѹ гдѣрю, тѡ гдѣрь тѡбѣи ѡубѣилъ тебѣа, ѿще ли самъ самъ дерзѡнуѡл, тѡ самъ самъ ѿ ѡубѣилъ ѣси. такъ [по]клиарю ѡучинѣаше колъ высѡкъ, позлацѣнъ весъ, ѿ на негѡ всажаше, ѿ гдѣрю ѡписѡваше съ прѡтчѣи, да не посылѣетъ къ великомѡу гдѣрю малоѡумна ѿ ненаѡучѣна вѣ поклицѣрѣстко.

11. ѡ вѡйнѣ. Некогда же поѡйде на негѡ крѡль ѡртогѡрскѣи землѣи съ вѡйнѡю. ѡнъ же поѡйде прѡтивъ ѣгѡ ѿ стрѣтишасѣ ѿ ѡудѣрѣшасѣ ѡбола, ѿ ѡухѡтѣиша дракоулу живѣа ѡ съ вѡйхъ ѿзданъ, ѿ прѡведеи вѣистъ дракоула ко крѡлю, ѿ повелѣкъ ѣгѡ вѣкѣншти вѣ темниѡу, ѿ сидѣ вѣ вѣишегороде на дѣнѣю. посади крѡль ѿнѡго вѡевоѡу, ѿ ѡмѣршѡу же ѣмоу, ѿ крѡль же послѣ ко дѣракоуле вѣ темниѡу, да ѿще восхѡщѣтъ вѣитъ на мѣтѣнскѡи землѣи ѣакоже ѿ пѣрѣвѣе, тако да лѣтынскѡи вѣрѡу воспрѣимѣт, ѿще ли же [ни], ѡмѣрѣти вѣ темниѡе хѡщѣши. дракоула же возлюбѣи пачѣ вѣременнаго ѿ бесконѣчнаго ѿ ѡпадѣ правослѣвѣа ѿ ѡстави свѣтъ, ѿ не возможе темниѡныа вѣ рѣменныа тѣлѡты носѣти, ѿ ѡготовѣис[а] на бесконѣчное мѡучѣнѣи ѿ ѡстави правослѣвнѹю нѡшѡу вѣроу ѿ прѣлѣ лѣтынскѡи прѣлѣсть. крѡль же не тѡкъ мѡдѣстѣ ѣмоу вѡеѡѡтѣство на мѣтѣнскѡи землѣи, но ѿ сѣстрѡу своѡу далъ вѣ жѡноу, ѿ ѡ неа родѣсѣ двѣ сѣина, ѿ пожѣвше мало ѣако вѡльмѣ дѣсѣть лѣтѣ.

12. ѡ зломъ ѡбвѣчаѣ. глѣю же ѡ немъ кѣко вѣ темниѡе сѣдѣ ѿ не ѡста своѣгѡ злѣго ѡбвѣчаа, но пѣтиѡы съ торѡгѡу покѡупѣа ѿ мыши ловѣа ѿ тѣако казнѣаше ѿхъ, ѡвоу на колъ посадиша, ѡвѣ ѿ гѡловоу ѡсекѡша, сѣноѡи пѣрѣѣ ѡципѣаѣ

поустѣше⁶⁰). ѿ наоучиѣша шити⁶¹) ѿ тѣм' в темниці кор'м-
лашеса.

13. ѿ скончаниї. конец' же егѡ сїце. живѣше на
моутѣни'ско землѣ ѿ прїидѡша на землю тѣр'цы ѿ начѣша
пленити, он же собравъ вѡско і оудари на нихъ, ѿ побегѡша
тоур'цы, дракѣлино же вѡско нача ихъ безъ милости сѣчи;
дракѣла же ѿ радѡсти возгнавъ на единогоу гѡроу, да видит'
како секоутъ тоур'ковъ, ѡторгше сѧ ѿ вѡс'ка влїжне егѡ,
милѣце⁶²) ѿко тоурки, ѿ оудари егѡ ѿко единъ копѣмъ.
ѡн' же видѣв' ѿко ѿ своихъ побивѣемъ, ѿ тоу ѿх' оуби,
егѡже мноз' копи ѿзъ вѡдѡша и тако скончашася[а].

Notă. Această a doua versiune a povestii lui Dracula fiind scrisă într-o limbă rusească frumoasă și cu o ortografie foarte exactă, în ce privește însemnarea pronunței și accentelor, am reproduș-o, ca și pe cea dintii, cu toată exactitatea posibilă. Deosebiriile dintre original și reproducerea noastră sunt numai următoarele: отъ s'a ti-părit totdeauna ѿ: în ms. este scris adeseori și т; am pus în tot locul з, unde etimologiceste acest sunet este îndreptățit, deși ms. are, dintr'o predilecțiune personală a scriitorului, adeseori с, d. p. с' глак, слабѡудрѣ, ѿс'ви. — Dăm aci și variantele după sbornicul Tichonravov din sec. 17, f. 88 b — 97 a, unde povestea lui Dracula se termină cu alineatul 6.

- 1) в'крою грѣченихъ. — 2) влѣшен'скимъ. — 3) тѡчию с'каѡ мѣрѣ. — 4) Acest titlu lipsește. 5) Adaus: црѣ, care la Undolskij e omis. — 6) посланники; ms. Undolskij are în acest loc la margine glossa послѡке. — 7) [егда] прїидѡша. — 8) Adaus скои'хъ. — 9) дракѣла[же]. — 10) чисѡ рѣди такоу оучиниесте ѡвѣкт. — 11) оу гѣрѡ нашего ѿ землѣ наша ѿмѣт' такоу ѡвѣчай. — 12) пришивати. — 13) навѣкъ де ѡн. — 14) гѣрем'. — 15) кой. — 16) După acestea adaus: оу сѣбѣ тѡи ѡвѣчай держи, пришедше же ѿ нихъ повѣдаша црѣю. — 17) Lipsește titlul. — 18) црѣ же тѣрскїи возвѣрїса велии ѿ поидѣ на дракѣла с великою рѣтїю. — 19) і ѡрадїхъ ѿх' на тѣрскаго црѣ. — 20) ѿ кой с' собою ѿ с нимъ приша, грѣшлѣ. — 21) которой. — 22) Adaus: ѿ кїтѣземъ егѡ оучинїихъ. — 23) в тѣл. — 24) тѣ не лѡжно, вїли сѧ в'крїш, которой спереди рѣненъ, ѿ гла всемѡ койскѡ скоемѡ, когдѣ поидѣ на тѣрскаго. — 25) Adaus: со стрѣхомъ. — 26) Lipsește titlul. — 27) Omis. — 28) рѣтѣсѣ. — 29) Adaus: странїами. — 30) Adaus: ѿ землѣмъ. — 31) Ms. Tichonravov are aci oratio directa. — 32) ѿкоже

ѣлико днѣй — 33) Adaus: много множество поплени. — 34) пресѣкаѹхсѣ. —
 35) ѣже ѣ себѣиныхъ мѣицѣхъ поби. — 36) Adaus: корысти полдчи. — 37) могѹхъ.
 — 38) ѣлика ми сила сѣжетѣ. — 39) не срамотѹю (не = съ). — 40) Li-
 psește titlul. — 41) той члѣкѣ. — 42) сѣщиникѣ или дѣлконѣ. — 43) црѣ
 къ великѣи грѣзѣи ѣ сверѣкѣ, добрѣкѣ. — 44) истѹчникѣ ѣ клѣдзѣкѣ. — 45) чѣшѣ.
 — 46) Adaus: подписа ю ѣще ктѹ хѹпетѣ, etc. — 47) Adaus: не смѣкаѹхсѣ
 къ ѣ дракѣлини страѹха. — 48) Lipsește. — 49) слѹво сѣцѣко. — 50) нѣмо-
 щен. — 51) км. — 52) ѣ нихъ. — 53) Aci urmează ea titlu cu chinovar
 goșu: ѣи ѣ а по в к с т. — 54) старца. — 55) старецѣ. — 56) црѣ: нѣкътѣ
 добрѹ такѹ творѣити, но сло, etc. — 57) Adaus: ѣ властѣ егѣзѣ даѣтѣ емѣже
 хѹпетѣ, сад текѣ творѣицѣхъ тѣхѣ смрѣтнѹ казниши, ѣ добрѹ творѣицѣхъ тѣхѣ
 жалѣши, котѹрыа текѣ сад сотвориан, тѣ по дѣлом своим смрѣтѣ приша ѣ
 тебѣ гѣрѣ. — 58) не знѣешѣ чѣмѣ ѣкътѣ даѣти мѣрымѣхъ людемѣ. — 59) тѣ-
 ганѣ (sic). — 60) Ms. поѣстаѣце. — 61) Ms. жити. — 62) Ms. миѣше.

'Povestea lui Dracula, versiunea C.

⊕ цари Дракслаѣ и ѡ смерти его.

Бысть иѣкий цѣсарь именемъ Дракслаѣ мстанѣскон, житие зло имѣа и арѣ и немилостивѣ, и не пощади ни хомѡ ж, казнительъ звыи [и] скорѣ къ смерти.

1. И некогда посол иноземч и повѣле емѡ цар Драксла быти ѡ себѡ на посолство и прииде тот посол к немѡ скоро и вшед пред царѡ не сняв шапки своеѡ по своей кѣре и поклонис[а] царю Дракслаѡ. Царь ж свидев вопроси его: что так твориши, к великомѡ госѡдарю пришеа еси поклонитисѡ а з главы своеѡ шапки не сняв еси. Посол же отвѣща емѡ и рече: госѡдарю царю Дракслаѣ, наши госѡдари так любѡт по кѣре нашии. Драксла же рече: аз того не люблю и хоѡс обычан ваш потвердити, да твержеѣ того вѡдете; и повѣлаѣ главам прибити¹⁾ гвоздемъ желѣзнымъ и отпѡети их²⁾: скажите госѡдарю своемѡ що он повывк³⁾ срамотѡ терпети от вас, а мы томѡ не навывкохом, да впрѡд не посылает своего обычаѡ ко инымъ госѡдарем, кои того не хотѡт имѣти.

2. Послове же пришед[ше] от Драксла цѣсарѡ къ землю свою и сказаша царю своемѡ; царь же тѡрскни велии разарисѡ о послаех своих, и собрав своѡ воѡ поиде на Драксла царѡ с великимъ боем, со многими силами; царь же Дракслаѣ нача противѣ его збиратисѡ своимъ конскомъ и великимъ собранием, елико ж имѡше конска своего .лѣц.⁴⁾ и сдарисѡ Дракслаѣ на тѡрков ношню и множетво побивша тѡрчан, и не возможе против многихъ людей стоѡти и с ними битисѡ малыми людьми, и

возвратиса з бою того и нача цар сам смотрѣти людеи сконх; с коего рана среди, томс честь даа, а хто ранен созадн, тех на кола посадиша. И егда царь Драксла поиде протик тѣрков и глагола коиемс своимс: аще кто восхощет ити со мною на ратное дѣло а помыслит кто смерть, тот не ходи со мною, но останьниса здѣ; цар же тѣрскій слышак то поиде проч со срамом великим.

3. И посла къ Драксла посла своего канцаря (sic) взати с Драксла дань. Драксла же посла по канцаря (sic) и показа все свое имѣние и рече канцарю: аз не токмо хоцс емс давати дань, но со всем конском конем и со всею силою и с казною своею хоцс к немс на слѣжес ити, и ты возвести от мене тѣрскомс царю своимс, как а поидс к немс и к землю его, да бы царь приказал ко все свое царство, чтовы мнѣ к царствк его и к земли никакога зла не счинили, мнѣ и людем моим, аз хоцс, канцарю, скоро поити. Цар же тѣрскій слышак от посла своего канцаря рад быеть велики и веселася, к[о]сточными странами⁵⁾, скоро посылает с наказы по всеи земли своей и по всем градом своим, повелѣ накрепко наказывати ко все тѣрское свое царство: кѣды поидет Драксла цар к мою землю, то никто ж бы емс и людем его не счинил зла ни пакости и воздали б емс честь великѣ и хвалѣ. И как поиде цар Драксла в землю тѣрскаго царя и как бѣдет к земли тѣрскою, срѣктоша⁶⁾ его многие тѣрци и поклонисася емс на колѣни, приставы ж тѣрскаго царя сѣдѣше с ним и честь коздамухс емс. Драксла же поиде по земли тѣрскаго царя и к пят днен землю и князпѣ вернаса цар Драксла назадъ и нача пакнати землю и грады и села тѣрския, много множетко пакнил и сѣк, а иных казнил, на коле сажал⁷⁾, и до ещих младенцок не оставил, и всю землю тѣрскую счинил пѣтс и множетко христѣан пакнених возвратил в землю свою и много имѣния взал, приставы ж тѣрские почти и отпѣсти их глагола: повѣжте царю своимс еже видѣте; колико аз могох толико и послѣжил царю вашему, аще бѣдет слѣжка моа емс годна⁸⁾, и аз емс еще послѣжс. Приставы же тѣрскаго царя от Драксла пришѣд[ше] повѣдаша по радс; цар же

тѣрекии келми потѣжа и глагола : никто ж ми зла счини а кож Дракѣла, срамом от него побежден быхъ.

4. Колико грозенъ есть Дракѣла⁹⁾ во всей земли, а кож нигдѣ ни царя ни князя было и нѣсть [я]коже он, аще ли разбой или татбы или кое зло или неправда гдѣ счинитъ съ къ его земли, то никакож не бѣдетъ¹⁰⁾, аще воарин или престонъ чело-вѣкъ, хотя много хто богатства имѣет, то никако не можетъ искѣпитиса отъ смерти.

Тогда бысть на нѣкоемъ мѣстѣ кладѣзъ сладокъ и хладенъ келми, и къ томѣ кладезю многие пѣти приидоша отъ многихъ странъ и пиахѣ отъ источника того; царь же Дракѣла счини чашѣ великъю златѣ и постави ея на источницѣ томъ и рече, аще кто пиаши тою чашею и паки поставаше на томъ же мѣстѣ; людие же отъ всѣхъ странъ ѣздахѣ хъ кладезю и пиахѣ златою чашею коудѣ елико хотѣхѣ, и никто не смѣаше взати чаши, отъ грозы великаго царя Дракѣла, донележе онъ пре-бысть.

5. Нѣкогда жъ во царствѣ его и во всей земли когда слышана аще каа жена отъ своего мѣжа прелюбы творитъ, онъ же велаше тои женѣ кырѣзати срамъ ея и привязати среди торгѣ ея, и въокамъ такожъ твораше¹¹⁾ кои дѣветка своего не сохранили, а инымъ сосца отрѣзаша, а инымъ кождѣ здираше; такожъ которые мѣжи отъ своихъ женъ творятъ прелюбы и съ тѣхъ бды отрѣзыкаше, а инымъ въ пѣты гвоздиа вбивахѣ, а иныхъ на колѣ сажахѣ.

6. Такожъ Дракѣла царь обычанъ съ себѣ имѣаше : отъ кѣдѣ приходяше къ немѣ послы, отъ царя или отъ краля или отъ князя, а не смѣаше противъ его отвѣщати, того казниша глагола имъ : не азъ покниенъ кашеи смерти, но вы сами рѣкъта на мѣ, и не начча послалъ тѣ къ великомѣ го-сударю самномѣ, то государь тѣ твои бѣна есть, и аще самъ еси дерзнулъ не наччикеа глаголати, то самъ еси бѣна съ; и такъ поклисаремъ чинаше.

Тогда жъ прииде къ царю Дракѣлѣ поклисаръ отъ сгорекина земли именемъ матианъ, родомъ великъ челоуѣкъ. Дракѣла же роепроси его про о[т]чество его и повѣле емсъ съскети съ собою

на обѣдѣ, среди трѣпиа, а иже пред ним лѣжит кол велик и златин, добры сии, велик и высок. Дракѣла же спроси поклансарѣ: скажи ми чего ради кол ѡчинен; поклансар же велим ѡвожса и глагола емѣ: великий гоеѣдарь царь Дракѣла, мнит ми сѣ тако: иѣкни велик человекъ аки аз пред тобою сконм гоеѣдарем пред царем Дракѣлом много согрѣшил и разѣмѣхом и видѣхом иже хоцѣши емѣ честию¹²⁾ смерть коздати паче иных. Дракѣла же рече емѣ: прако рек еси, ты великаго гоеѣдарѣ кролевекне земли поклансар, тека ѡчинил еси кол; поклансар отвѣща емѣ: аще достоинно мнѣ смерть днес бѣдѣщих, твори що хоцѣши, праведен бо еси сѣди; не ты мнѣ, гоеѣдарь, ѡчиниши смерть, но аз сам сеѣк. Дракѣла ж царь роземѣжася рече емѣ: аще бы еси, поклансарю, мнѣ не так рекаъ и не тако отвѣщал, во истиннѣ бы еси был на сем колѣ. Царь же Дракѣла почтнк поклансарѣ велим и отпѣсти его к землю его глагола: за то отпѣстих тѣ что к правдѣ ходиши на посолство, а иные не дерзвѣт, но перкне бѣдѣт¹³⁾ како с великими гоеѣдари гокорити¹⁴⁾.

7. Тогда ж цар Дракѣла обѣдаше подлѣ трѣпикѣ мертвых людей иж на коле около трапезы его, и придоша к немѣ послоче и тѣст же на трапезѣ покелѣ им ѡсти и посолство правити тѣ ж; Дракѣла ж царь среди их на обѣдѣ сѣдаше а сѣдги пред ним ѣеткѣ ставлахѣ; и смрада того не мощно терпѣти послы рѣками закрывахѣ носы и глакы склониша на странѣ; видѣк же царь Дракѣла и глагола им, ако послы носы закрывахѣ и склоняхѣса, и рече им: что ради се творите? они ж рѣша: не могохом смрада сеѣго терпѣти. Дракѣла ж покля к тои час послоч на коле веторгнѣти¹⁵⁾ глагола: тако вы есте кысоко и смрад кас донти не может.

8. Тогда цар Дракѣла заповѣда по всеи земли, да аще кто стар или чем недѣжен или скорбен или чем кредим или слѣп или хром или каким недѣгом одержим, да всѣк придѣт ко мнѣ и сотворю их всѣхъ безпечальныхъ и от вс[ѣ]киа болезни скобождѣ их. И собраса к немѣ множество нищихъ и болащии, всѣкими недѣги одержими, чающе от него всѣкиа милости; цар же повелѣ их собрати к великѣю храмине и

повеле им дати мсти и пити доколно; они же адахъ и
ниахъ и возвеселишася о цареве милости; цар же Драксла¹⁶⁾
приде к нищим и к недужным и глагола им кѣм к сахъ:
что вы еще хотите да сотворю вам? они же глаголаша аки
единици сеты отвещаша: кѣдает богъ да твоє царское ве-
личество как тебѣ господарю нашемъ богъ ствердит. Цар же
глагола им: хотите ли да с[о]творю вас безпечальных на
сем свѣте и ничим не нѣжны бѣдѣте ко кѣки. Все же нищии
недужные слышахъ от царя великии возрадовашася радостию
великою, чающе от него великия милости, вси глаголюще:
хощем, господарю царю. Драксла же повеле их затворити в
храминѣ и обоелати хв[р]астием и зажжещи, и тако ксѣхъ
сожже глагола: сотворихъ вас безпечальных ко кѣки от сего
свѣта. Цар же рече коаром своим: кѣте ли что аз сотворихъ,
перкии да не стѣжуют людям и никтоже нищ не бѣдет к
земли моеи, но вси богати бѣдѣт, которое ж свободих ихъ от
печали и скорби и да никтож не постражет на сем свѣте от
нищеты и от недѣга и скорби.

9. Нѣкогда придоша к немъ от Сгорекиа земли два ла-
тинска мниа милостыни ради. Драксла же повеле их роз-
вести разнo и повеле привести к себѣ единого мниа и
показа емъ около двора своего много множество на коле
людей посаженных и на колесѣхъ и вопроси мниа: добро ли
то аз творю? мниа же рече: добро твориши, но zelo без ми-
лости казниши; подобает ти господарю милостивъ быти к
тем иже к темници сѣт. Д[р]аксла же призва мниа дрѣгаго
и вопроси его о казненных людех також яко и перваго; мниа
же отвѣща: ты господарь от бога поставлен еси заотворящихъ
казнити а добротворящихъ жаловати; а сии лихотворили и
они по своим дѣлом смерть приаши. Цар же призва перваго
мниа и глагола емъ: почто ходиши из манастира не кѣлики
своеа не познаа ничтож; а нынѣ сам еси глаголаа яко те
мѣченицы сѣт¹⁷⁾, и аз тѣ хощю нынѣ мѣченика счинити; а
дрѣгомъ царь мниахъ повеле дати .н̄. дѣкат злата глагола:
размен еси человекѣкъ, и повеле его на возѣхъ до Сгорекиа
земли проводить с великою честью.

10. Нѣкогда прииде к немѣ кѣпец от сгорскихъ земли въ его градъ, по царсконъ заповѣди постави на санце предъ полатою все имѣние свое и тагары на козахъ елико имаше, и самъ кѣпецъ нача спати съ полаты; и прииде нѣкто челоуѣкъ и скраде с коза рѣдъ дѣкатъ злата. кѣпецъ же вѣста, иде ко царю Драксѣ и повѣда емѣ о погнѣшемъ своемъ златѣ; царъ же рече кѣпецъ: не вѣди печаленъ о томъ, иди домова, в сию ноцъ обращайте злато твое на козѣ твоемъ. Тогда царъ заповѣда всемѣ градѣ своемѣ искати татенъ глагола: аще не обращайте к скорѣ, то весь градъ погнѣлю; и повелѣ погнѣшее злато положить кѣпецъ на козѣ его приложикъ единъ златон; кѣпецъ же обрѣте свое злато погнѣшее на козѣ своемѣ и сочте дважды и к третей и обрѣте единъ лишней златон на козѣ, и сказа кѣпецъ царю яко единъ златонъ лишней; царъ же глагола кѣпецъ: иди с миромъ, аще бы еси не повѣдалъ мнѣ злата того лишняго, то бы тебѣ с нимъ велѣла на колъ восторгнѣти с тѣмъ же татемъ; и отпѣсти кѣпца здрава, не вѣдикъ ничемъ, а татѣ велѣла на колъ посадити.

11. Нѣкогда же единомѣ царю Драксѣ идѣши пѣтемъ и видѣ на нѣкоемъ мѣстѣ челоуѣка сѣдѣща въ ветхонъ срачицѣ издрѣнѣ и хѣдѣ и вопроси его: имаш ли женѣ? онъ же откѣца имамъ; и глагола царъ: веди мѣ в домъ свой; и прииде видѣ женѣ его здравѣ и вопроси челоуѣка: не сѣла ли еси лнѣ? онъ же рекъ: много лнѣ имамъ, и показа емѣ ленъ. Драксѣ же глагола женѣ его: почто имаша лѣность к мѣжѣ своемѣ, онъ долженъ орати и сѣяти и хранити тѣ, а ты еси должна мѣжѣ своемѣ одѣжѣ скѣтѣ и лѣнѣ чинити, и ты емѣ не хочѣши срачицы нарядити, а здрава сѣщи тѣломъ своимъ; покинѣна еси смерти, а не мѣжъ твою; и повелѣ еи рѣцѣ отскѣчи и самѣю повелѣ на колъ посадити.

12. Нѣкогда же мастера по его велѣннѣ счиннѣа вочки желѣзные и насыпавъ ихъ златомъ и положи рекѣ, а мастеровъ тѣхъ царъ повелѣ поскѣчи, да никтожъ не свѣсть содѣланнаго.

13. Нѣкогда же поиде крѣль сгорскихъ маташѣ¹⁸⁾ на царѣ Драксѣ с коннеткомъ своимъ; вѣсть же прииде царю Драксѣ о семъ, онъ же поиде на протикъ его с силою своею, и игда снѣ-

доша сѧ оба, схватиша Дракѡла жива, от своихъ здан по кра-
моуѡ, и приведоша его ху краю и ксади его в темницѡ
в Вышеградѡ на Дѡнаю, вышина его бѡдетъ .кѡ. лакот¹⁹⁾. На
мѡтанскои земли посади коекоѡ инаго; Дракѡла же сѡдѡше
в темницѡ, не оста своего злаго обычаѡ, мѡши ловаше
в темницѡ и птицы похѡпаше и тако казнѡше²⁰⁾ ихъ ажкож
цареткни своимъ люди казнѡше²¹⁾, инѡмъ на коле сажаше, а инѡмъ
перѡмъ ошпыкаѡ отпѡщаше, а инѡмъ на ѡды меташе и ве-
лика казни даваше; и насчисѡ в темницѡмъ платѡмъ дѡлати и
тѡмъ кормѡ сѧ.

14. По семъ крау повелѡ извести его изъ темници и приведе
его на Бѡдин и дасть емѡ домъ в Пицѡ, противъ Бѡдина. Ещѡ
ѡ крау не быка, и насчисѡ некоемѡ злодѡку приѡвѡстити на
его дворъ и сѡхоронащсѡ отъ гонѡщаго, и приѡвѡжа гонѡщи
на Дракѡловъ дворъ, синъ речъ приставъ, и схватиша злодѡка; ви-
дѡкъ же Дракѡла вземъ мечъ свои и отсече глаѡмъ приставѡ и
держаше злодѡка и отпѡсти, а прочии бѡжаша и пришед[ше]
сказаша краю матѡшъ бывшѡе; и собѡрашасѡ вси посадници,
идоша ху краю жаловатисѡ на Дракѡла; крау же посла по
Дракѡла и повелѡ спросити его что ради сотвори, онъ же от-
вѡща: зла не ѡчинихъ, но онъ самъ сѧ зѡмъ нахоуѡмъ разконни-
чески на великаго госѡдара и на домъ его; аще бы ко мнѡ
такъ пришолъ и азъ бы къ своему дому нашѡмъ того злодѡка,
отдалъ бы емѡ или в отпросилъ его отъ смерти; крау же нача
дикитисѡ дѡжанию его.

15. Тогда ѡмре коекода на мѡтанскои земли к[о]тороу
былъ посланъ после Дракѡла царѡмъ; крау же посла ху Дракѡла глагола:
аще коекодеши быти коекода на мѡтанскои земли ажкож
преже, то прими кѡрѡ латиньскѡю, аще ли не примѡши, в
темницѡ ѡмрѡши. Дракѡла жъ козлюбѡ кременнаѡмъ пачѡ безко-
нечныхъ, отпаде православныхъ кѡры и от истинны отѡтѡпни,
остаѡмъ скѡт и приѡмъ тѡмъ и ѡготовисѡ на безконечное мѡчение,
остаки православныхъ кѡрѡ и приѡмъ латиньскѡю прѡлѡсть.
Крау же не токмо коекодетко дасть емѡ на мѡтанскои земли,
но и сѡстрѡ своего за него даде; отъ неѡ же родисѡ емѡ два
сына и пожикѡмъ лѡто²²⁾ и тако в прѡлѡсти сконча сѧ.

Конец его сице. Живаше²³) ж на мѣтанской земли, придоша на землю тѣрки и начаша злочинити много. Драксла же сдариса на них и побѣгоша тѣрки; драксланно же конско без милости скчахѣ тѣрков, и отторгше сѧ от конска своего и мнѧхѣ ако тѣрки, тогда единѣх сдари его коньем, Драксла ж с конѧ скали сѧ, ако от своихъ сбиаемѣ мнѧ, и тѣ его множество копитами [и]зб[о]доша; и тако Драксла сбиенѣх кысть и залѣ скончасѧ. Тако житие драксланно.

Notă. — Filele 412—425 din sbornicul Tichonravov 2, după care am reproduș textul de mai sus, formează în acest sbornic un fel de tetradă oșebită, cu titlul deasupra : « Дракуле царѣ мѣтанском, iar în josul filelor cu însemnarea : книга глаголемая Романа Дашкевича Хохлака. Avem dar a face cu un fel de broșură à parte, răspîdită sub forma a-aceasta în popor. Tot în acelaș sbornic se mai află, la fila 490 b., scrisse de altă mină, titlul și începutul povestii despre „țarul Dracula și moartea lui“. — Reproducerea noastră se deosebește de original numai prin aceea, că în loc de ѱ ruseșe are Ѣ; aceasta din cauze tipografice.

1) Lipsește шапокъ. — 2) Lipsește probabil глагола. — 3) În ms. din greșală цю не погымъ. — 4) = 30,900; numărul oștirea lui Dracula nu este indicat în celelalte versiuni. — 5) Aci e o lacună în text; lipsesc probabil cuvintele : бѣ ко тогда царѣ ратсѧса сѧ. — 6) Ms. срък-тиша. — 7) Ms. сажанѣ сожженю, după care lipsește ceva din text. — 8) Ms. негодна. — 9) Ms. Дакрала. — 10) S'a omis probabil жинѣх. — 11) După трораше lipsește probabil и дѣкницѧм. — 12) Ms. честно мѣ. — 13) Aci s'a lăsat ceva afară, poate счнти сѧ. — 14) Ms. створити. — 15) Ms. всторгити. — 16) Ms. Дракала. — 17) Ms. те мницы сѧ. — 18) Ms. маташѣ. — 19) Glossă ce nu se află în celelalte versiuni. — 20) Ms. казниша. — 21) Ms. казнаша. — 22) Știrea aceasta, mai apropiată de adevăr, că Dracula ar fi trăit numai un an după instalarea lui în a doua domnie, nu se află în celelalte versiuni; acestea îi dau 10 ani; cf. notele 4 și 19. — 23) Ms. живаше.

Povestea lui Dracula, versiunea D.

Сказаніе о Дракуле мутьянскіе земли воеводе греческіе вѣры, а влажинскимъ языкомъ зваея Дракула, а рускимъ языкомъ именовася дїаволь, по житіе его зломудрыхъ людей.

1. О посольстве турецкаго ц`ря. Прїидоша к Дракуле от турецкаго ц`ря послы и поклонишася ему по своему обычаю, шапок своих и шляпъ з глав своих не снимая. Дракула ж вопроши послов тѣх: что се вы тако творите, послы? Коєя ради вины в шапках і в шляпах кланяетесь, а шапок своих з главъ не снимаете? Да како вы [к] великому государю приидосте с таковою хулою і велику мнѣ срамоту принесосте? Они ж послы отвѣщаша ко Дракулы: о господине, не дивися ты о сем, понеж таковъ обычай в нашей турецкой земли держит. Дракула ж замысловат был и догадлив велми, он же рече к послю: аз не хочу вашего закона разорити, но велми паче хочу утвердити. Дракула ж повелѣ им послю шапки на главах своихъ крѣпко вздѣти и тѣ шапки гвоздемъ во главы прибавити тѣмъ послю. І рече Дракула к послю турецкимъ: скажите вы своему государю турецкому царю от Дракулы: он навѣкъ от вас ту срамоту терпѣти¹⁾, а мы не навькохом.

2. О походе турецкаго посла от Дракулы во свою землю. Турские земли посол прїидоша от Дракулы въ свою турецкую землю къ царю своему и сказавше Дракулины рѣчи и писмо Дракулино самому царю турецкому от Дракулы подаеть, что ему говорил сам Дракула и о томъ писано от Дракулы.

Турский же царь от посла своего слышав и грамоты прочет, что хошет самъ Дракула со всеѣм своим войскомъ служити, не тохмо что ему дань принимать у турецкого царя, но і велим радостен бысть; бысть ж тогда турецкий царь со иными с восточными странами много ратуея. Турецкий же царь скоро написав грамоты своя посла по всей своей земли по градом, а в грамотах своих турецкой царь написал: по всеѣм моим турецким градом куды Дракула поѣдет по моей земли со всею мутянскою землею и с силою, в которой город, то никтож бы ему никакова дурна и зла не учинил, но всеѣму бы войску честь великую воздавали.

3. О походе дракулине с войском своим в турецкую землю служить. Дракула ж мутянские земли воевода поѣде со всеѣм войском своим в турецкую землю служити в подмогу к турецкому царю в скоре за турецким послом.

4. О плененіи турецкой земли от Дракулы и о походе в свою землю. Приде Дракула в турецкую землю и иде он двѣ недѣли слишком и много турецких городов заиде и великое богатство достиже і по сем возвратися венять и начать турецкие города пленити и съч старых і малых; многие грады повоева и пусты учини, овых посѣче а овых на кол посаждаше, овых пожже и до сущих младенцев, и остави тѣ грады и предѣлы пусты и много людей турецких пленил и во свою землю приведоша со многим имѣнием турецким.

5. Об одпуске от Дракулы турецким провожатым. Дракула ж велим замысловат был; призвав себѣ турецких провожатых, которые приставы провожали Дракулу с войском ево в мутянскую землю, и какъ приде и тогда Дракула почтив тѣх приставов и отпусти их во свою землю и рече к ним: повѣдайте вы царю своему яко сами видѣте, сколько аз мог, толко и послужил, такова му есть сила будет ему (sic); да аще будет моя служба годна вашему царю турецкому, аз ему еще послужу в скорѣ на турецкой земли. По сем Дракула отпусти турецких послов во свою землю с великою честию и одари их подарками великими; провожатые ж тѣ от Дракулы из мутянские земли придоша во свою землю и сказаха все по ряду своему царю турецкому случившаяся от Дракулы, и слыша царь турецкий от

своих турецких людей что Дракула многие турецкие города повоевал, велми о том печален бысть, разстерза ризы своя на себѣ, плакася горко, но не успѣ себѣ ничтож сотворити.

6. О грозы и о укрепленіи дракулине во своей земли. Толко Дракула велми бысть грозень во своей земли, ненавидит Дракула у себя злаго челоуѣка, по сем татбы, разбою, пиянства і всякие неправды, аще ли священникъ или боярин или простыи челоуѣкъ, аще и много кто богатсва имыи, не может бо іскупитися от смерти; такова убо бысть гроза по всей земли мутяньские.

7. О кладязи в мутяньской земли на нѣкоем пусте мѣстѣ. В мутяньские земли при нѣкоем пути учинен бѣ кладяз ключевой, хладен велми и сладок, и к тому источнику мнози со иных далних стран людие приходяще воды тоя пити от источника того. Дракула ж видя многих людей приходящих со иных стран ко істочнику тому исцѣления ради телеснаго от скорби, тогда Дракула учини чару злату велми дивну и постави на источники том, да аще кто пияше воду и паки поставляше чару на том мѣсте, но никтож взяти не возможет посягнути.

8. О укрепленіи в мутяньской земли о женах и о вдовах и о дѣвицах. Аще которая жена от мужа своего прелюбы творит, Дракула ж пред свидѣтели сыскав о тое жены пронырство ея [а]вляше у ней и ста женские вырезати срам и привязати ея нагу [к] столбу посреде торгу, чтоб всѣм людем было жити в крѣпости со своими женами; да такожде учини заповѣдь свою Дракула вдовам и дѣвицам, которые вдовы вдовства своего а девицы дѣвства своего не сохраняют; а иным сосцы повелѣ рѣзати, а овим же кожу содрати.

9. О злонравіи дракулине и о замысле его. Таков же обычай бѣ у Дракулы: егда к нему от коле посол в мутяньскую землю приходяше от какова царя или от короля или от князя, каков ни буди посол, и неумѣяше противо дракулиным кознем и затейкам его отвѣщати, и того челоуѣка на кол сажаху в скоре, а сам Дракула к послу тому глаголетъ: не аз тебѣ, посол, винен такой смерти і ни ты на мя рцы каково зло, но государь твой вѣдый тя малоумнаго челоуѣка у себя ненау-

ченнаго, како послал тебя ко мнѣ Дракулы, или таковых і иных малоумных во иныя государства пословать? Но тако государь твой убил тя есть и сам ся ты привел на бран. Аще ли ты посол самъ пред государем своим дерзнул еси в посолства ходити не научився, то ты сам себя убил; и повелѣваше Дракула такова посла н[а] колѣ посадити, а и ко государем их писати о том после.

10. О дракуліне и о горском (sic) после и о трапезѣ. Нѣкогда в мутянскую землю от горскаго короля приде къ Дракулы посол іменем Матияше, влах родом, от великих челоувѣкъ породю. Дракула ж повелѣ к себѣ посла того призвати²⁾, и повелѣ ему състи с собою на обѣде среди трупия мертвых, и пред полатою пред окнами лежаше кол велик обострень. Дракула ж вопросы посла: чесо ради сеи кол лежит обострен учинен тако? Посол же тое слышав от Дракулы велми убоаяся и рече тако: ѡ великій воевода Дракула, мнит ми ся мнѣ быти хочет тако: нѣкий у тебя пред тобою великій челоувѣкъ согрѣшит, то ты ему хочеш честную смерть воздати паче иных людей. Дракула ж то слыша от горскаго посла рече к нему: правду ты посол рекль еси ко мнѣ, что тот сеи кол тебѣ учинен за невѣжливые рѣчи твои посолскне. Посол же отвѣща к Дракулы: аз же, государь Дракула, буде достоин таковой смерти буде что содѣял тебѣ, но се твори еж[е] хочеш; праведный судия бо еси от бога поставлен, не ты мнѣ смерть учинишь, но аз сам себѣ. Дракула ж то слышав от посла велми радостен бысть, размѣявся рече к нему: аще бы еси ты посол да не тако ко мнѣ отвѣщал, во истинну былъ есть ты посол на колѣ сем; и почтив его посла велми одарив отпусти его во свою горскую землю. І глагола Дракула к послу турецкому: ты впрод на посолство по правдѣ ходи, а прочии по тебѣ да не дерзнут, а иные да не умны будут как с великими государи говорити и пословати, и за то они сами от себя смерть примут в скоре.

11. О собраніи гостей дракулиных и о столнике его и о смерти столника. В нѣкое время ѡбѣдал Дракула под трупиями мертвых челоувѣкъ иж[е] на коле всаждени; множество около трапезы его стояху столники да ту тож іадяху

с ним Дракулою за однѣм столом. Дракула ж посреѣ их ѱадяше³⁾, слуга же его дракулин столничаше, пред ним стояше⁴⁾, смрада оного от мертвых телес не могѣи терпѣти, и заткнув нос главы своея приклонися на землю; Дракула ж вопросы слуги своего столника: что тако чиниши⁵⁾, затыкаеши нос свои и главу свою преклоняеши к земли низ[у]. Слуга ж дракулин рече: ѱ великий воевода Дракула, смрада оного от мертвых телес не могу терпѣти. Дракула ж повелѣ того столника его на кол посадити выше всѣх главъ и глагола Дракула: тамо бысть высоко и нѣсть смрада и не дойдет к тебѣ смрад, понеж высоко есть.

12. О нищих оуказ дракулинъ, единою пусти свое повелѣнїе по всей земли мутьянскїе. Нѣвкое время случися Дракулы много жалобы от нищих приносити от многих людей по всей мутьянской земли на нищих, на ханил и на калѣк переходжих старцовъ. Дракула ж от многих жалоб и челобитья людскаго не возможе ничтож сеи сотворити, да умысли Дракула се тако: аще кто стар да увѣчен или слѣпъ или хром и всяким недугом одержим, да прїидут к нему и сотворю всѣх тѣх безпечалны. И посла Дракула о канжах и о калигах и о старцах переходжих проповѣдников своих по всеи своей мутьянской земли кликати; и собращася к нему къ Дракулы от всѣх стран ханилы и калиги и старцы переходжие множество нищих всякими недуги одержимы, бысть чающе от него великие милостыни. Дракула ж учини тѣм нищим храмины великие и повелѣл им давати ѱасти и пити довольно, ониж нищии ѱадоша и спивше возвеселишася, велми радостни быша без печали. Тогда Дракула ж реке к нищим тѣм: хотите ли вы всѣ ханилы и калиги и старцы переходжие да сотворю всѣх вас безпечалны, ничимже вы будете нужны всегда. Они ж вси нищии рекоша к Дракулы: ѱ великий Дракула, хожем мы того по словеси твоему да сотвори нам тако чтоб беспечалным быти всегда. Дракула ж повелѣ едину храмину сотворити велику на три перестрѣла и во едину тою храмину собра нищих вскоре всѣх, не остави ни единого, и соже их ту всѣх нищих много множество; и рече Дракула к бояром: вѣсте ли вы всѣ бояре мои да что сотворих? первие нищим да не стужают сии нищии людем, второе да свободих от печали

их, да не стужают впрѣд к тому ничем, да никтож от них постражет.

13. О мнѣхъ и ѡ вопросѣхъ старцовъ. По времени ж нѣкоем в мутянскую землю прѣидоша единова два мужа латынских от югорские земли просити милостыни ради. Дракула ж повелѣ тѣм мужем быти поутру к себѣ по единому по дни, и показа им Дракула на колыях посаженных множество людей безчислено много множество мертвых і вопросы единого мужа старца ницаго: добро ли аз сие дѣло тако без милости творю? И отвѣщав мнихъ глагола: ѡ великий воевода мутянские земли Дракула, вели зло есть, чиниши тако без милости; подобает тебѣ Дракула быти милостиву, а тѣх людей иже на кол[ѣ]ях мучен[иц]ы суть повелѣ их сняти. Дракула ж того ницаго старца повелѣ поставити в таинѣ мѣсте а не выпускаи его никуды; і призва к себѣ Дракула другаго мниха и вопросы такожде по прежнему. Вторый мних догадлив быв онже отвѣщав къ Дракулы: ты государь Дракула воеводою в мутянской земли от бога поставлен еси, лихо велико злотворящих казнити а добротворящих жаловати, а сии мертвыя люди по дѣлом своим восприяли сию смерть. Дракула ж призва к себѣ перваго мниха и рече к старцу первому: по что еси ты старче из монастыря ходиши по великим государем а не умѣши с ними говорити; и аз ныне старче по твоим словесем мучеником тебя учинити [хочю]; и повелѣ и того старца на кол посадити вскорѣ, а второму старцу повелѣ из своей казны дати осмь дукат злата и повелѣ его с великою честью проводить во своя си, да впрѣдки по странам не волочится и злою смертию да не умрет сеи старецъ от того Дракулы сохраненъ бысть без вреда от всякого зла.

14. О нѣкоем приѣзжемъ купцы югорском в мутьянскіе земли и о погубленіи злата. Нѣкогда прѣиде купецъ от югорские земли в мутянскую землю идѣже Дракула во граде живяста, и по заповѣди того мужа которой в тоѣ полаты пребывая постави пред полатою на улицы возы свои с товары, а сам купецъ той югорской в тонокъ сонъ уснул у полаты тоѣ, а не вѣдая того что прѣиде тат к возам красти товаров из возовъ.

15. О тати і о кражи злата. В тоѣж ноцѣ прѣиде

тат и украде с воза у купца .рѣ. дукад злата, тоиже купецъ прииде къ Дракулы повѣда ему о погублении своего злата, како тати покрали его. Дракула ж глагола купцу югорскому: поиди сѣмо, в сию ноцъ вбрыщени свое погубное злато; и повелѣ Дракула вскоре сысквати всѣм градомъ татя, аще не обрящете татя сего дни, то вес град погублю; а сам Дракула повелѣ своим людем югорскому гостю на воз положить свое злато в тайнѣ и приложи к тому един златой. Купецъ ж той вбръте в тое ноцъ златники своя погиблемыя и сочте себѣ злато дважды и трижды; вбръте един златник лишней а не свои. Тогда Дракула рече: иди ты купецъ к себѣ с миром, аще еси ты не повѣдал, то бы ты повелѣд на кол посадити вскоре. А граждане ж тот час и татя сыскав во граде, привели къ Дракулы на очи. Дракула ж повелѣ татя того скоро на кол посадити, а злато краденое сыскав отдал в казну Дракулину противо того злата что купцу дано.

16. О голеньком человекѣ в роздранней одежди ходяща по улицы и о женѣ его и о смерти жены. Нѣкогда прилучися самому Дракулы единому идуще по улицы во граде путем и узрѣ на нѣкоем мѣсте голенково человекѣ а на том человекѣ срачицу едину виде раздрану и худу, и вопроши у того человекѣ самъ Дракула: о убогии человекѣ, имѣши у себя жену? Онже отвѣщав рече: имѣю государь Дракула жену; и глагола Дракула: поиди в дом свои; і прииде к нему Дракула, видѣ жену его младу здраву сушу і Дракула рече к нему: имѣши ли у себя в дому своем ленъ? Той же убогой человекѣ глагола: много есть лну у мене; и сказа Дракула женѣ той молодой: почто ты за собою лѣнность имаша к мужу своему, а муж твой всегда должен ходити орати и сѣяти и тебя кормити, а ты должна е мужем своим одежду свѣтлу и лѣпу имѣти и чинити, а ты сама и срачица здѣлати не хочени соорити ни единые наволочки мужу своему, а тѣлом здрава ты; аще кабы в том пред тобою муж виновать, и то аз бы его велѣд вскоре на кол посадити, для того чтоб иным женам не повадно такъ воровати на то смотря.

17. О бочечных мастерах. По нѣкоем времени повелѣ Дракула привести к себѣ бочечных мастеров и повелѣ им

бочки учинити желѣзные и сыпати в них золото в бочки і ввергоша в реку на сохранение, а мастеров тѣх бочечных повелѣл носѣщи, да никтож увѣдает сокровеннаго злата.

18. О приходе югорскаго короля на Дракулу и о взятіи его в полон. Нѣкогда же король югорскій прииде в мутянскую землю на Дракулу со множеством многую силою и войском своим векорѣ, і Дракула ж поиде в стрѣчью против югорскаго короля и бишася меж себя велми крѣпко, и ухватиша Дракулу на том бою жива в полонѣ и посадиша его в темницу. И бысть Дракула живяста в темницы .vi. лѣтъ, а на мутянскую землю посадиша воеводу инога югорскоѣ земли челоувѣка добра. Дракула ж сѣдя в темницы не отста злаго своего обычая, но мышки ловяше и птицы б) обастривавше, си рѣчь перье щипая, і посаждаше на кол мыши и птицы аки челоувѣковѣ казил, а когда ж не уловил мышей или каковых птицѣ, тогда Дракула покупая птицѣ да казнити овых на кол сажает а иным главы усѣкая а иным перье ощипываа отпущая на волю. По сем научися Дракула в темницы платя шити и тѣм 7) кормился до испущения іс темницы. Егда ж югорскоѣ король Матияш изведе его іс темницы и повелѣ Дракулы двор дати, но еще он у короля на очех не бывал, случися быти нѣкоему злодѣю прибѣгнути от виселицы на тот Дракулин двор, гонящие ж королевские приказные воины прибѣгоша за тѣм осуженым злодѣем на дворѣ Дракулин. Дракула ж взем меч свои отсѣче главу гонящему пристава тому держащаго злодѣя, а прибѣгнаго злодѣя отпустил на волю, а прочии приставы бѣжаще скоро от Дракулы з двора и повѣдаше королю своему тот час. Король же то слыша послал от себя нарочита дворянина скоро ко Дракулы на двор и вопроши его, для чего 8) тако чиниши? И отвѣща[в] Дракула к вопрошающему дворянину рече: не аз его пристава убилъ, но он пристав самъ себя той смерти предал; не ходи разбойнически на великаго государя двор, не обослався тѣм, государские дома не безчесть, да не лапал пес на чюжем дворѣ, не кусал собака напрасно людей б[о]жиихъ, такова тои сабаки и смерть случися; а ты друже королевскоѣ дворянина о том не печался и о дѣле таком не скорби. Да аще бы король самъ по ми-

лости своей того злодѣя разбойника на мнѣ спросил, что он ко мнѣ на королевской дворѣ тот человекъ ушел, и аз бы того разбойника и самъ бы его выдал или у царя упросил. Посланный ж королевской дворянин взялъ у Дракулы на писмѣ скаску и скоро поиде к королю своему и прииде пред короля тот дворянин и сказал королю Дракулины рѣчи все порядку и скаску самому королю подастъ в руки ево; корол же от посланнаго своего дворянина про Дракулу слыша и скаску приняв прочет пред веѣми своими думными дворяны и подивися скорому отвѣту і скаски Дракулиной со веѣми своими людьми, и тѣм ево Дракулу никтож не могли ѡбвинити, по тому что Дракула велми в правде всякого человекъ судилъ, и по сем корол Дракулу начал велми жаловать а пристава ѡбвинил, смерть ему случися от себя, а злодѣя по упрощению Дракулину от смерти свободил а толки поучение градцкое дал.

19. О посланіи от короля Дракулы на воеводство мутяньское и ѡ отверженіи вѣры христіанскіе і о рожденіи дву сыновъ его и о побѣге турскихъ воевъ. Бывшу ж Дракулы на оном королевском дворѣ сѣдѣщу за великими стражи королевскими і в тож время случися воеводы мутянскому мутяньские земли во граде том умрети немчину пасти от живота своего, зтѣ скончася, и король ж югорской Мартян скоро посла по Дракулу тово посла своего дворянина : да аще хоцещи Дракула быти у меня первым человеком а оставити свою греческую вѣру, си рѣчь благочестивую христіанскую, да примет нашу латынскую, да за то поставлю его Дракулу на мутянской земли воеводою і всю мутянскую землю начнет владѣть яко ж и первие; аще ли он Дракула не восхочет того поведѣнное мною сотворити, то в темницы да умреть. Дракула ж то слыша от посланнаго королевского дворянина, обѣщався волю королевскую сотворити и в то время ѡн Дракула отпаде от православныя вѣры христіанския, отставя свѣт і возлюбил себѣ тму кромѣшную, а нужды темничныя тягости телесной понести на себѣ ни мало не возможе, но уготова себѣ на бесконечный живот на вѣчную муку, прияша ѡн себѣ латынскую проклятую вѣру а святое крещение порудил

окаянный Дракула. Да какъ отпал вѣры христіанскія і в то время югорскоі корол Матянь слыша о Дракулине отпаденіи, повелѣ ему к себѣ быти вскорѣ и бысть король радостен велми; и какъ Дракула приѣде въ югорскую землю пред короля Матяна став поклонися ему с радостію, корол же Матян видѣв скорое и нелицемѣрное отпаденіе Дракулино от вѣры христіанскіе, дасть сестру свою королевну девицу Дракулы в жену и посла тот час Дракулу в мутянскую землю на воеводство владѣть, якож и первіе. По сем бывшу ж Дракулы на воеводстве том и родися у него два сына и поживе Дракула десят лѣтъ невеступно, дни своя он проводя злѣ, забыл святую христіанскую вѣру, содѣяся дѣло божіе изволивый богъ отмсти окаянному Дракулы за православную вѣру христіанскую, попустил господь на него свои праведный гнѣвъ. Придоша на мутянскую землю турецкій царь с сілюю, начаша плѣнити землю мутянскую, на самого Дракулу пришел. Дракула ж видѣвъ плѣнненіе от турецкого воиска себѣ многа, собравъ мутянское свое воиско все велми его устроил, востав Дракула по прежнему с воиском своим поиде на турецкіе полки вовружившесь велми крѣпко; побиваху турецкіе полки, и видѣша турки Дракулино войско вовруженно, і велми храбро ополчены идоша на бои противо турецкого воиска, и турки ж убояшася велми и не возмогоша стояти противо мутянского воиска и бѣгоша турки вскорѣ во свояси, никим же гоними бысть, и видѣвше бѣжаніе турецкого воиска полковъ мутянское ж все воиско шедше ж турокъ множество поѣскоша, а овѣх гнавше, а овѣх в полон имаше и во град отсылаху полон.

20. О смерти Дракулы мутяньскаго воеводы в нечестивыѣ вѣры, от своих воинъ убіен бысть. Дракула ж выѣхав за град Мутян⁹) видѣв полки турецкіе их побѣгъ, не возмогоша стояти противо мутянского воиска, сам Дракула возшед на великую высокую гору в радости бысть, нача соглядovati на четыре страны о погубленіи турецкаго воиска и нача дивитися и не вѣдая над собою дѣла б[о]жія, смертнаго часа не опасеса. Не подалеку стоя нѣкто Дракулино человѣкъ исторгнувся от полка его и подивися тому человѣку Дракула, видѣнием турчанин тотарини стоит. внезапно взем своим копием тои

человѣкъ и ударил Дракулу тѣмъ копиемъ созади, проиде сквозъ тое копие. Дракула жъ видѣвъ смерть себѣ свою яко отъ своихъ убитъ быти, а в то время Дракула во иступлении ума своего быти, убил отъ своихъ воинъ пять мужей надъ собою велми прекрасныхъ лицемъ и мужественныхъ и добродородныхъ и в воинствѣ храбрыхъ вѣло; воинские жъ людие мутянского полку видѣвши ¹⁰⁾ то како Дракула напрасно убилъ пять мужей добрыхъ лутчи себя, посемъ они велми ждалишася вѣмъ полкомъ мутянскимъ и восплакашася о тѣхъ мертвыхъ, взявши его Дракулу еще жива засташа в животъ и в томъ часѣ взяша копия свои воинѣ тѣ мнози, Дракулу прободоша; и тако Дракула скончася ту злѣ; животъ свой препроводи в прелести, лютаго жития своего конецъ воспрятъ. Богу нашему слава ныне и присно і во вѣки вѣкомъ аминь.

Notă. — Scriitorii acestei versiuni, deși s'au silit să păstreze formele vechi ale limbii literare, au lăsat totuși să se strecoare într'însa o sumă de particularități ale limbii populare rusești, pe care nu le găsim în celelalte versiuni, și aceasta atît în domeniul formelor gramaticale, cit și al sunetelor și construcțiunii sintactice. Afară de aceea găsim foarte multe cuvinte curat rusești, ca: за-тейка, казна (turc.), канжа (de obicei ханжа), калѣка sau калика, ханила (de mai multe ori, de obicei хананыла = хандрыга), перестрѣль, наволочка, приказные воины, думные дворяне, догадливъ, повадный, впрядки, невступно, кабы, etc. — Unele greșeli gramaticale, provenite din necunoștința formelor vechi, le-am lăsat neîndreptate.

¹⁾ Ms. онъ Дракула навѣтъ отъ васъ царейъ турецкихъ срамоту терпѣти. — ²⁾ In Ms. mai urmează după призвати încă odată к себѣ. — ³⁾ Ms. надяще. — ⁴⁾ Ms. стояще. — ⁵⁾ Ms. are după тако încă un что. — ⁶⁾ Ms. спицы. — ⁷⁾ Ms. are un ся după тѣмъ. — ⁸⁾ Ms. чего для. — ⁹⁾ Scriitorul a făcut din мутянская земля un oraș închipuit Мутянь. — ¹⁰⁾ Ms. видѣние.

VERIFICAT
1987

BIBLIOTECA
CENTRALĂ
UNIVERSITARĂ
BUCUREȘTI